

ATLAS ISTORIC

ILUSTRAT AL LUMII

ISTORIE • ECONOMIE • SOCIETATE • CULTURĂ ȘI RELIGII

 SIVECO
ROMANIA SA
Sunt care contază

 LITRA

Financiarul

ATLAS ISTORIC

ILUSTRAT AL LUMII

*O călătorie fascinantă în istorie
pentru a dezvălui
etapele parcurse
de diverse civilizații
prin intermediul descrierii
protagoniștilor
și a celor mai importante
dinastii care s-au perindat
în istorie.*

ISTORIE • ECONOMIE • SOCIETATE • CULTURĂ ȘI RELIGII

Financiarul

CUPRINS

Semiluna Fertilă	4
Lumea greacă	6
Lumea elenistică	8
Imperiul Roman	10
Regatele barbare	12
China și India	14
Epoca lui Carol cel Mare	16
Expansiunea islamului	18
Europa după anul 1000	20
Renașterea Europei	22
Imperiul Mongol	24
Civilizațiile precolumbiene	26
Regatele africane	28
Marile descoperiri geografice	30
Reforma protestantă	32
Războiul de 30 de Ani	34
Otomanii și Rusia	36
Secolul Luminilor	38
Epoca lui Napoleon	40
Naționalismele	42
America de Nord	44
Mexic și America de Sud	46
Perioada colonială	48
Extremul Orient	50
Europa între 1900 și 1920	52
Lumea interbelică	54
Al Doilea Război Mondial	56
Africa și Palestina	58
Războiul Rece	60
Lumea globalizată	62

◀ ABU SIMBEL ESTE
UN COMPLEX ARHEOLOGIC
DIN EGIPT COMPUS
DIN DOUĂ TEMPLE ENORME
DIN PIATRĂ SĂPATE
PE UN VERSANT MUNTOS
DE CĂTRE FARAONUL
RAMSES II ÎN SECOLUL XIII î.HR.;
COMPLEXUL A FOST RIDICAT
PENTRU INTIMIDAREA
VECINILOR NUBIENI
ȘI COMEMORAREA VICTORIEI
ÎN BĂTĂLIA DE LA QADESH.

◆ Civilizațiile fluviale ◆

După descoperirea cultivării pământului și a posibilităților de a supraviețui astfel, cele mai vechi populații s-au stabilit de-a lungul marilor fluvii, unde, datorită abundenței apei și climei calde și temperate, vegetația era suficient de bogată, iar cultivarea plantelor nu întâmpina obstacole naturale. Din acest motiv, istoricii vorbesc despre civilizații fluviale, dezvoltate în plină epocă a metalelor între milenii IV și III î.Hr., situate în India de-a lungul Indului, în China pe lângă Fluviul Galben, în Egipt pe malurile Nilului, iar în Mesopotamia între Tigru și Eufrat, o regiune norocoasă geografic și punte de legătură între Asia central-meridională și Mediterana. În aceste zone au apărut primele sate neolitice ale căror vestigii au fost descoperite de arheologi: pentru prima dată, oamenii au modificat natura în teritoriile pe care le ocupaseră, construind canale de irigație, diguri și sate care adăposteau adesea sute, uneori mii de persoane. Construcția acestor mari opere și activitățile comerciale și artisanale care au urmat au atras constant mână de lucru, astfel că multe sate apărute pe malurile fluviilor s-au transformat în orașe; orașele, unite de interese comune, s-au organizat apoi în diferite entități statale. În fruntea acestor structuri s-au ridicat regii – considerați reprezentanții pământului ai divinității –, asistați în funcțiile lor de o castă de sarcedoți care se ocupau de administrarea cultului.

SEMILUNA FERTILĂ

ARCUL DE PĂMÂNT DINTRE NIL ȘI TIGRU ȘI EUFRAT A PRIMIT NUMELE DE „SEMILUNA FERTILĂ”, ACESTA FIIND ȘI LOCUL ÎN CARE AU APĂRUT, ÎN MILENIUL IV Î.Hr., PRIMELE ORGANIZĂRI SOCIALE DIN BAZINUL MEDITERANEEAN.

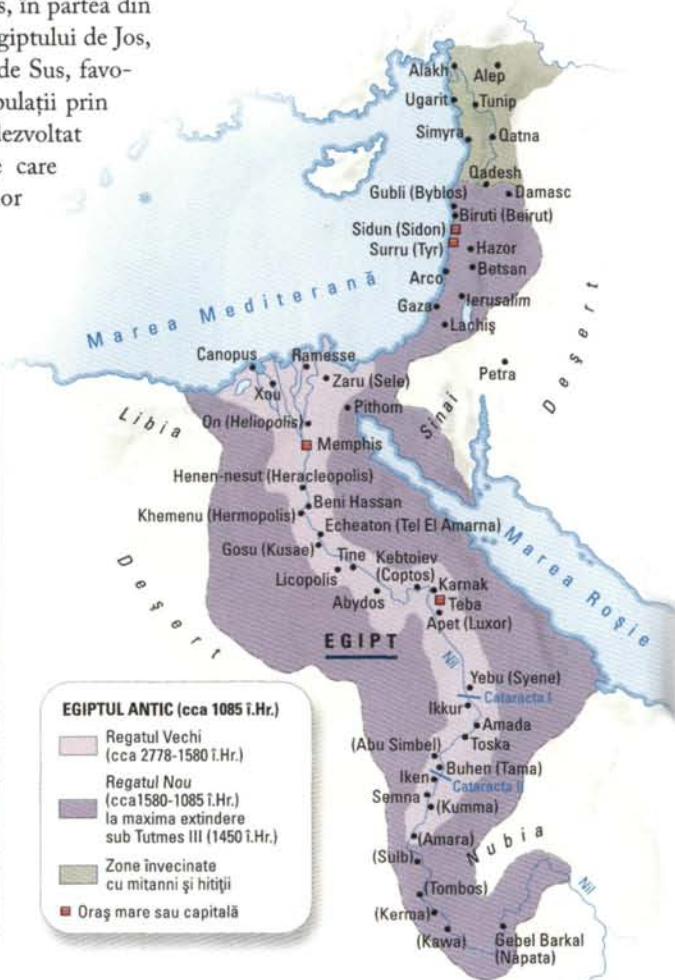

△ STATUETĂ DE SCRIB DESCOPERITĂ ÎNTR-O PIRAMIDĂ (MUZEUL DIN CAIRO)

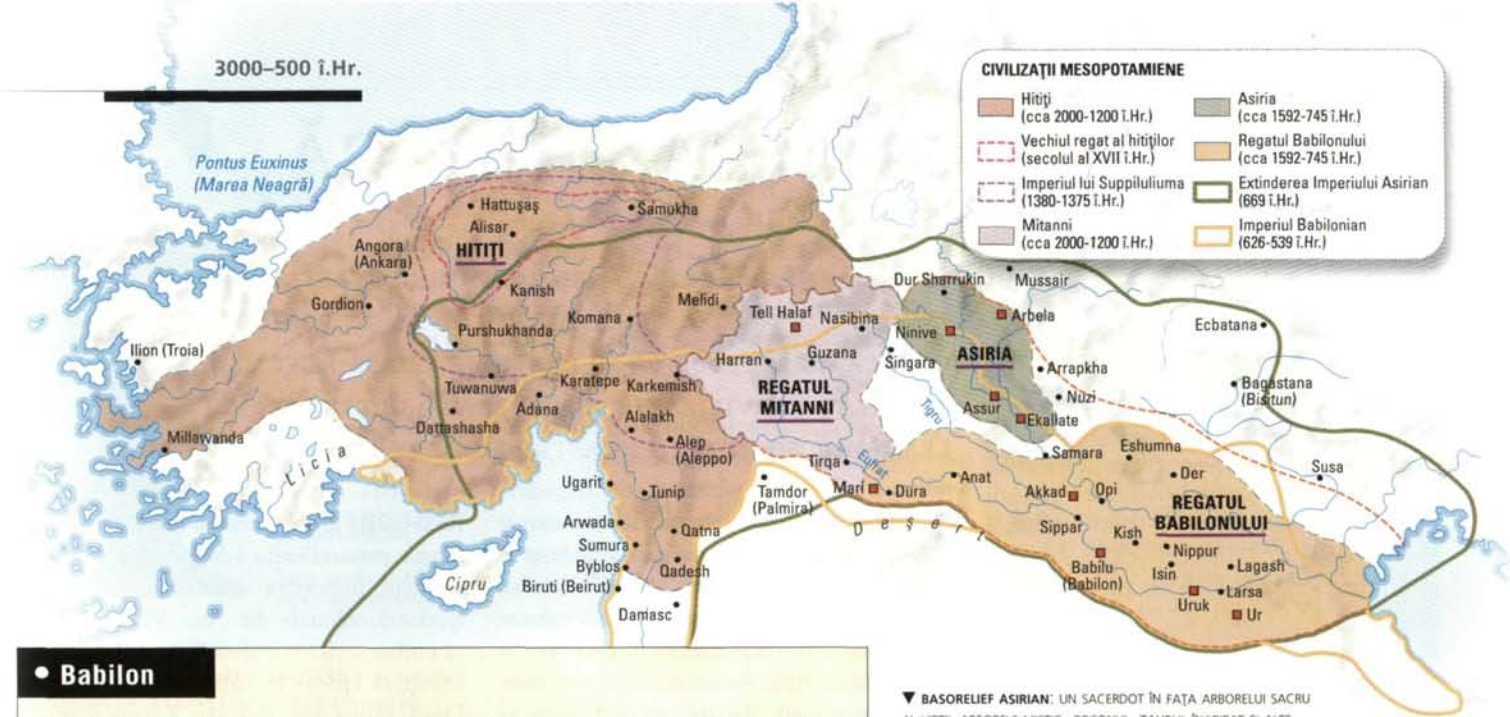
În Egipt, dezvoltarea uneia din primele civilizații ale istoriei s-a datorat exclusiv Nilului, fără de care această regiune ar fi un deșert. Încă din vremuri foarte vechi, populațiile de aici au știut să profite de avantajele revărsărilor fluviului, care, după ce se retrăgea, spre sfârșitul verii, lăsa în vechea lui albie terenuri bogate în măr, un fertilizator natural care făcea posibilă o a doua recoltă, toamna. Primele comunități s-au organizat în două regate: cel al Egiptului de Sus, în partea din amonte a fluviului, și cel al Egiptului de Jos, care ocupa delta. În Egiptul de Sus, favorizat de contactul cu alte populații prin schimburi comerciale, s-au dezvoltat ocupațiile artisanale, printre care țesătoria, prelucrarea fibrelor

vegetale, sticlăria și metalurgia. În Egiptul de Jos, condiționat mai mult de revărsările Nilului, s-au dezvoltat, cu precădere, agricultura și activitățile colaterale. Mulți ani, conform tradiției, aceste două regate s-au aflat în competiție, până când au fost unificate, în jurul anului 3000 î.Hr., de un suveran cu numele de Menes, legendarul fondator al primei dinastii de faraoni.

▼ SFINXUL ȘI PIRAMIDA LUI KHEOPS AU RĂSĂRIT DIN CÂMPIA GIZH, ÎNEVCINATĂ ASTĂZI CU ORAȘUL CAIRO, CAPITALA EGIPTULUI.

3000–500 î.Hr.

CIVILIZAȚII MESOPOTAMIENE

- Hitiți (cca 2000-1200 î.Hr.)
- Asiria (cca 1592-745 î.Hr.)
- Vechiul regat al hitiților (secolul al XVII î.Hr.)
- Regatul Babilonului (cca 1592-745 î.Hr.)
- Imperiul lui Suppiluliuma (1380-1375 î.Hr.)
- Mitanni (cca 2000-1200 î.Hr.)
- Extinderea Imperiului Asirian (669 î.Hr.)
- Imperiul Babilonian (626-539 î.Hr.)

Babilon

Situat pe fluviul Eufrat, la 90 km sud de Bagdadul de azi, în Irak, și atestat din vremuri preistorice, Babilonul a trăit prima perioadă de splendoare sub amoriți și apoi sub regele Hammurabi, pe la 1750 î.Hr., când devine capitala primului Imperiu Babilonian. Istoricii relatează despre splendoarea grădinilor sale suspendate, realizate pentru frumoasa regină Amitis, soția suveranului Nabucodonosor II (605–562 î.Hr.).

▼ **BASORELIEF ASIRIAN:** UN SACERDOT ÎN FAȚA ARBORELUI SACRU AL VIETII. ARBORELE MISTIC, GRIFONUL, TAURUL ÎNARIPAT ȘI ALTE ANIMALE FANTASTICE ERAU SIMBOLURI ORNAMENTALE FOARTE COMUNE, MAI ALES ÎN PALATELE CAPITALEI ASIRIENE, NINIVE.

Sumerienii

Prima civilizație care s-a dezvoltat în Mesopotamia a fost a sumerienilor, o populație de origine necunoscută (în orice caz, nesemită) stabilită între Tigru și Eufrat pe la 3000 î.Hr. Această populație, spre deosebire de egipteni, nu s-a organizat într-un stat unitar, ci s-a divizat în orașe-stat, fiecare cu propriile legi și cu proprii suverani, reprezentând astfel prima formă de organizare statală din istorie.

Babilonienii și asirienii

Babilonul, unul dintre aceste orașe-stat, a reușit în 1750 î.Hr., sub conducerea regelui Hammurabi, să cucerească un vast teritoriu și s-a constituit în primul imperiu din zona mesopotamiană. Cu această ocazie, regele a cerut inscripționarea, cu litere cuneiforme, pe

un monolit (astăzi la muzeul Luvru din Paris), a celor 282 de legi de drept public și privat care reglementau viața imperiului. După moartea lui Hammurabi, în această zonă au venit alte populații, până când una din cele coborâte din munții din nord s-a impus în fața celorlalte: asirienii, războinici feroce care au cucerit Mesopotamia și au ridicat un nou imperiu. Capitala lor era la Ninive; vreme de câteva secole au rămas stăpânii regiunii.

ARTĂ ASIRIANĂ

Basorelieful, tehnică artistică între pictură și sculptură, a fost utilizat mai întâi de asirieni pentru redarea, ca într-o carte, a faptelor regilor sau a unor scene domestice.

STATUETE FUNERARE

În mormintele faraonilor sau ale personajelor importante erau puse adesea statuete care înfățișau oameni de rând în diverse activități comune, cum ar fi spălarea rufelor sau frământarea pâinii; acest lucru simboliza condiția de sclavie a castelor inferioare față de cele superioare.

Hitiții

De la sfârșitul mileniului III, s-au stabilit în Anatolia (Turcia de azi) hitiții, o populație indoeuropeană capabilă să

prelucreze fierul și fiind astfel dotată cu arme mult mai rezistente decât cele din bronz ale celorlalte armate ale timpului. Mai mult, hitiții foloseau în bătălie și cai înhămați la care de luptă cu roți cu spițe care, datorită manevrabilității lor, semănau teroare printre dușmani. Și-au stabilit capitala la Hattuşaş, ocupând acel teritoriu până spre 1200 î.Hr.

◀ **STATUETĂ EGIPTEANĂ** DIN TERACOTĂ VOPSITĂ REPREZENTÂND O FEMIE CARE FRĂMÂNTĂ PÂINEA.

◆ Polisul ◆

Grecia secolului VIII î.Hr. se afla într-o situație foarte specială: nu era un stat unitar, ca majoritatea zonelor învecinate în acele vremuri, ci un teritoriu divizat într-o miriadă de orașe-stat numite „polis”. În polis, care cuprindea un centru religios (acropole) și un centru economic (agora), loc al comerțului și al adunărilor publice, s-a născut, între secolele VII-V î.Hr., o civilizație care, în secolele următoare, a pus bazele întregii culturi occidentale; filosofia, istoriografia, tragedia și comedia, medicina, matematica și muzica, așa cum le înțelegem astăzi, au fost create sau au fost decisiv influențate de acea civilizație. Chiar și vocabularul nostru este în mare măsură compus din cuvinte de origine greacă, începând cu termenul „democrație” (de la *demos*, popor, și *kratos*, putere) care nu indică numai un tip de guvern și de organizare politică, ci și un mod de gândire, de concepere a realității și a vieții. Polisurile grecești, deși parte a unei lumi unice prin structura ei, erau separate de rivalități și interese care le aduceau adesea în conflict pentru afirmarea supremației individuale. Situația devine tot mai evidentă după ce orașele grecești unite înfrâng un inamic aparent invincibil, imensul Imperiu Persan; după o victorie atât de semnificativă, grecii, în loc să formeze propria uniune, și-au intensificat conflictele până la izbucnirea unui război dezastruos care a însângerat Grecia aproape o jumătate de secol și a slăbit-o atât de mult încât, în 338 î.Hr., regele macedonean Filip II a reușit să o înfrângă, realizând ceea ce Imperiul Persan nu reușise.

◆ Magna Graecia

Acesta este numele zonei geografice situate în Peninsula Italică meridională care, din secolul VIII î.Hr., a fost colonizată de greci. Printre orașele fondate de aceștia se numără Siracusa (733 î.Hr.), Tarentum (706 î.Hr.) și Agrigentum (580 î.Hr.).

Colonizarea

Întemeierea coloniilor pe țărmurile Mediteranei și ale Mării Negre s-a produs în mai multe etape: mai întâi, orașele din Asia Mică, apoi cele din Peninsula Italică, în special în Sicilia. Relațiile dintre orașul-mamă și colonii au fost întotdeauna strânse, atât politic, cât și economic, deși tocmai aceste relații strânse au dus la conflictul cu Imperiul Persan.

◁ BASORELIEF DE PE LATURA ESTICĂ A PARTENONULUI (ATENA) REPREZENTÂND CĂȚIVA ZEI CARE ASISTĂ LA SĂRBĂTORILE PANATENEIE. ÎN ACEST DETALIU, POSEIDON, APOLLO ȘI ARTEMIS.

LUMEA GREACĂ

DUPĂ O LUNGĂ PERIOADĂ MARCATĂ DE DEVASTATOARELE INVAZII DIN NORD, ÎN SECOLUL VIII Î.HR., ÎN PENINSULA GREACĂ AU ÎNCEPUT SĂ SE DEZVOLTE ORAȘE-STAT CARE AU CREAT O CIVILIZAȚIE CONSIDERATĂ, ULTERIOR, LEAGĂNUL SOCIETĂȚII NOASTRE MODERNE.

Dintre toate orașele, două au marcat cel mai mult istoria greacă: Atena și Sparta, eterne rivale care în Antichitate au constituit centrul și simbolul a două sisteme diferite de guvernare. Atena, inovatoare și democratică, ținea pasul cu evoluțiile continue ale vremii; Sparta, conservatoare și aristocratică, legată de o legislație rigidă și neschimbată, contrară oricărei forme de noutate. Acest conflict, care a însoțit întreaga istorie greacă, nu era numai ideologic, ci ascundea o dorință de supremație care a ieșit la iveală odată cu războiul peloponesiac (431–404 î.Hr.) între Atena și Sparta pentru hegemonia asupra Greciei; aproape toate polisurile au fost implicate în conflictul care a însemnat sfârșitul supremației ateniene și începutul crizei orașului-stat.

Războaiele greco-persane (medice)

Regele persan Darius a declanșat în 490 î.Hr. războiul împotriva orașelor grecești care ajutaseră coloniile din Asia Mică; sigur că va obține o victorie ușoară, s-a văzut curând nevoit să cedeze în bătălia de la Maraton. După câțiva ani, fiul său Xerxes a reluat ofensiva, dar, după victoria terestră de la Termopile (480 î.Hr.), flota sa a fost distrusă în largul insulei Salamina, iar armata a fost înfrântă la Plateea (479 î.Hr.).

▽ TEMPLUL ATENEI PRONAIA (DELPHI) AVEA FORMĂ CIRCULARĂ. ASTĂZI MAI SUNT INTACTE DOAR TREI COLOANE.

• Olimpiadele

În orașul sacru Olimpia se organizau o dată la patru ani jocuri la care **participau cei mai buni atleți din toate polisurile**. Erau probe de alergare, luptă și box, iar competitorii se întreceau goi. Prima olimpiadă, conform cronologiei lui Eratostene, s-a ținut în 776 î.Hr. (nu se știe exact dacă aceasta a fost prima ediție a jocurilor).

◀ DISCOBOLUL. CAPOOPERĂ A ARTEI CLASICE GRECEȘTI, SCULPTATĂ DE MYRON ÎN 450 î.Hr., ÎNFĂȚIȘEAZĂ UN ATLET ÎN MOMENTUL MAXIMEI ÎNCORDĂRI, CÂND ÎȘI ADUNĂ TOATE FORȚELE PENTRU ARUNCAREA DISCULUI.

SCULPTURA GREACĂ

Sculptura este probabil aspectul cel mai cunoscut al artei grecești, cel care exprimă cel mai bine idealul estetic și perfecțiunea plastică. Doar o mică parte din sculpturile grecești s-au păstrat până azi. Multe capodopere descrise de literatura Antichității s-au pierdut sau au fost grav mutilate, iar majoritatea lucrărilor sunt cunoscute datorită còpiilor din perioada romană care le-au reprodus mai mult sau mai puțin fidel

VASE GRECEȘTI

Arta ceramică a fost una dintre cele mai tipice activități artizanale. În secolul VI, vasele erau decorate cu imagini negre, iar mai târziu au predominat figurile în roșu. Această tehnică, introdusă în Atena în 530 î.Hr., s-a răspândit în întreaga Magna Graecia.

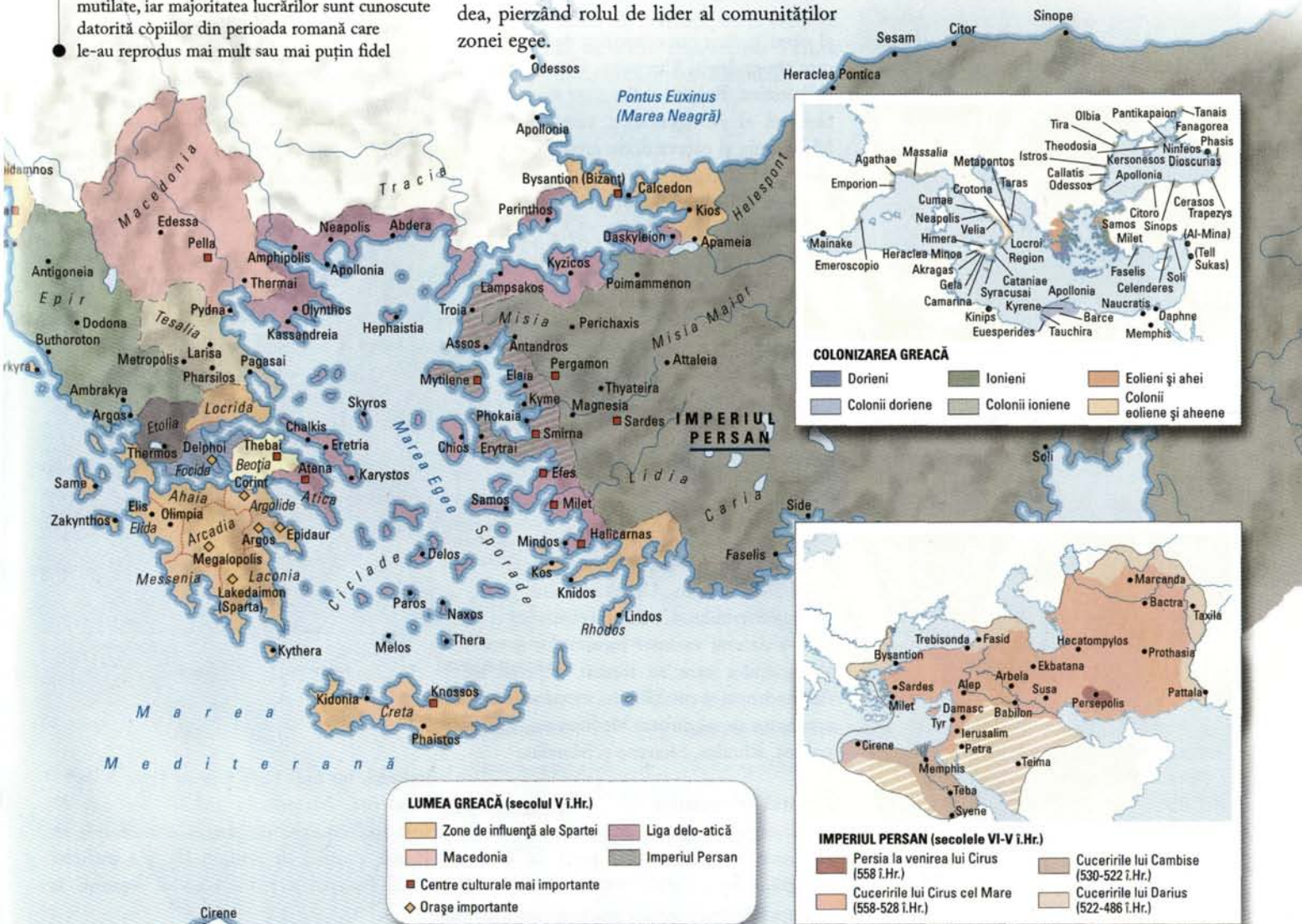
◀ AMFORĂ ATICĂ DE EXEKIAS ÎNFĂȚIȘANDU-Î PE AHILE ȘI AJAX JUCÂND ZARURI.

Războiul Peloponesului

Atena, conducătoarea Ligii de la Delos, s-a îmbogățit și a acumulat și mai multă putere după victoria asupra persanilor, astfel că a vrut să își extindă supremația asupra tuturor orașelor Greciei. Acest proiect de hegemonie s-a lovit de rezistența eternei rivale, Sparta, aflată la conducerea Ligii Peloponesiace. Războiul a izbucnit în 431 î.Hr., iar Atena, după ce și-a pierdut cel mai ilustru conducător, Pericle, a suferit o serie de înfrângeri. În anul 404 î.Hr., asediată de flota inamică și chinată de foame, a fost nevoită să se predea, pierzând rolul de lider al comunităților zonei egee.

Pericle

Cel mai important om de stat din istoria ateniană, lider al unei facțiuni politice de orientare democratică, Pericle ilustrează cel mai bine istoria orașului său în perioada în care l-a condus (461-429 î.Hr.), numită de urmașii săi „epoca lui Pericle“, când capitala Aticii a atins maximul de splendoare și de rafinament politic și cultural.

◆ Cuceririle lui Alexandru ◆

Fiu al lui Filip II, rege al Macedoniei, și al Olimpiadei, princesă a Epirului, educat de Aristotel, Alexandru a urcat pe tron în 336 î.Hr. ca succesor al tatălui său. După ce i-a înfrânt pe tebani și pe atenieni, și-a luat titlul de comandant suprem al forțelor elene în lupta împotriva Persiei. După ce a trecut Helespontul (334 î.Hr.), i-a înfrânt pe perși la Granicus (Asia Mică) și la Issos (333 î.Hr.). A ocupat Siria și Fenicia, a cucerit Tyrul în Gaza și a ajuns în Egipt (332 î.Hr.), unde a întemeiat Alexandria. A obținut a treia victorie în Persia, la Arbela (sau Gaugamela, 331 î.Hr.), supunând imperiul lui Darius. A ocupat Babilonul, Susa, Persepolis, cu intenția să creeze un imperiu mondial în care să trăiască grecii și popoarele Orientului, a pornit apoi să cucerească India, dar, la Ifasis, afluent al Indului, s-a văzut nevoit să se oprească (324 î.Hr.) pentru că armata a refuzat să îl urmeze. Victoriile sale au fost însoțite de răspândirea universală a culturii grecești și de integrarea elementelor culturale ale popoarelor cucerite. Alexandru a murit în 323 î.Hr. la Babilon. După moartea sa, regatul a fost împărțit între generali (numiți diadohi) care îl însoțiseră în expediții. Figura sa extraordinară a inspirat nenumărați artiști și cărturari.

▽ BUST AL LUI ALEXANDRU CEL MARE. ÎN MULTE LUCRĂRI, CONDOTIERUL ESTE REPREZENTAT CĂLĂRE PE LEGENDARUL BIDVIU BUCIFAL.

LUMEA ELENISTICĂ

ALIPIND GRECIEI TERIORIILE CUCERITE ÎN CĂȚIVA ANI, ALEXANDRU CEL MARE A CONSTRUIT UN IMENS IMPERIU ÎNTINS PÂNĂ LA HOTARELE ÎNDIEI.

La moartea lui Alexandru, în 323 î.Hr., Luriașa sa construcție s-a prăbușit. Din regatele apărute după divizarea imperiului a înflorit apoi așa-numita civilizație elenistică; ea se caracteriza prin strânsul contact între clasa conducătoare greacă și popoarele cucerite, cu veche civilizație. Cel mai mare regat era condus de dinastia Seleucizilor și cuprindea aproape toată Asia Mică, Siria, Mesopotamia și Persia. Dinastia Ptolemeilor conducea un alt regat de mare importanță, al cărui nucleu era constituit de Egipt, dar care cuprindea și Cirenaica, Ciprul, Fenicia și Palestina. Existau și alte state mici, printre care cel al Antigonizilor, care cuprindea Macedonia și câteva orașe grecești, și, în Asia Mică, regatele Pergamului, Pontului și Bitiniei. La hotarele extreme ale lumii elenistice se afla

Bactriana, pe teritoriile de astăzi ale Afghanistanului, Uzbekistanului și Tadjikistanului. Civilizația elenistică nu s-a datorat exclusiv locuitorilor greci ai regiunilor care au format imperiul lui Alexandru, ci și contribuției orașelor grecești autonome de pe țărmul Mediteranei. Printre acestea, Rhodos, Siracuza și Marsilia.

Regatul Seleucizilor

La început, regatul se extindea de la Afghanistanul de astăzi până la Marea Neagră. Apoi s-au separat teritoriile

BĂTĂLIA DE LA ISSOS

În noiembrie 333 î.Hr., armata condusă de regele persan Darius, deși de patru ori mai mare ca a macedonenilor, a fost înfrântă de Alexandru cel Mare. Era prima dată când o armată persană condusă personal de un rege pierdea o bătălie.

• Biblioteca din Alexandria

Construirea sa a început în vremea lui Ptolemeu I Soter și a fost încheiată de fiul său, Ptolemeu II, în secolul III î.Hr., devenind, prin imensul său patrimoniu de opere și texte din domenii variate, cel mai important spațiu cultural al timpului. Distrugerea ei a fost atribuită de majoritatea istoricilor conflictului dintre împăratul Aurelian și regina Zenobia din Palmira, în jurul anului 270 î.Hr.

indiene, iar unii satrapi și-au obținut independența. Majoritatea micilor teritorii au fost apoi cucerite de parți. Confruntarea cu Roma, pornită de Antioh III, s-a încheiat când Pompei a redus statutul regiunii la

◀ **MOZAIC DIN CASA FAUNULUI, CREAT ÎN POMPEI ÎNTR-UN SECOL II ȘI Î. HR., REDĂ BĂTĂLIA DE LA ISSUS, UNDE ALEXANDRU CEL MARE L-A ÎNVIȘ PE REGELE PERSAN DARIUS.**

că a controlat traficul comercial din Marea Egee în secolul III î.Hr. Orașul a devenit un important centru maritim, comercial și cultural. Aici se aflau celebre școli de filosofie, știință, literatură și retorică.

Bactriana

Veche regiune a Asiei Centrale, între lanțul muntos Hindu Kush și fluviul Amu-Daria (anticul Oxus), Bactriana a fost ocupată în 329 î.Hr. de Alexandru cel Mare; după moartea acestuia, regiunea a devenit parte a Imperiului Seleucid până în 256 î.Hr., când satrapul Diodot a creat regatul independent Bactriana. Distrusă pe la 130 î.Hr. de incursiunile triburilor nomade din bazinul Farganei, regiunea a devenit regat indo-scit sub dinastia Kushana și a prosperat până la invazia Sasanizilor (secolul II). În secolul VI a fost atacată de heftaliți, iar la sfârșitul secolului VII, de arabi. Din secolul VIII, a intrat în sfera de influență a islamului.

provincie romană, în 64 î.Hr. Capitala aflată la Antiohia încă din epoca imperială a rămas un centru cultural important.

Pergam

Locuit încă din epoca arhaică, orașul a înflorit în epoca elenistică și a devenit capitala regatului dinastiei Attalizilor (241-133 î.Hr.). Orașul a fost un centru artistic foarte important, biblioteca sa rivalizând cu cea din Alexandria.

Rhodos

Insula avea puternice legături culturale și comerciale cu Ptolemeii din Alexandria, astfel

ELENISMUL

Tradițional, această perioadă este plasată între anul morții lui Alexandru (323 î.Hr.) și bătălia de la Actium (31 î.Hr.), fiind o perioadă de răspândire a limbii și culturii grecești în Asia. Termenul a fost introdus de istoricul Gustav Droysen, pentru a individualiza epoca numită inițial „alexandrină”.

△ **ARTA MOZAICULUI ERA ÎNFLORITOARE LA PERGAM. CEL MAI CELEBRU MOZAIC ESTE CEL REALIZAT DE ARTISTUL SOSOS ÎN SECOLUL II Î. HR., CITAT ȘI DE PUNIUS CEL BĂTRÂN ÎN NATURALIS HISTORIA.**

• Diadohii

Sunt cunoscuți astfel succesorii lui Alexandru cel Mare care, după moartea tânărului rege macedonean, și-au împărțit imensul imperiu cucerit de el. Din disputele lor, care au durat ani întregi, s-au născut diferite regate.

◆ Roma ◆

Legenda spune că la 21 aprilie 753 î.Hr., gemenii Romulus și Remus au fondat un oraș pe malurile râului Tibru, destinat să devină putere dominantă a lumii pentru mai mult de un mileniu. Este foarte probabil ca păstorii latini să fi fost, în timpuri uitate, întemeietorii primelor colibe de pe Insula Tiberină, unde râul este cel mai ușor de trecut, favorizată de poziția sa strategică în traversarea de la nord la sud a Peninsulei Italice, Roma s-a dezvoltat repede, iar în 509 î.Hr. locuitorii săi i-au alungat pe conducătorii etrusci și au fondat o republică. În secolele următoare, romanii și-au extins stăpânirea în întreaga peninsulă; astfel a devenit inevitabilă confruntarea cu o altă putere dominantă în Mediterana: Cartagina. După acest conflict, Roma s-a afirmat ca mare putere a Mediteranei, dar pasul decisiv, cultural și social, a fost cucerirea Greciei. Luptele interne și extinderea excesivă a teritoriului vor determina Roma să transfere puterea unui singur om: Octavian Augustus (16 ianuarie 27 î.Hr.). După două secole de relativă liniște, imperiul a început să se clatine sub loviturile populațiilor barbare venite dinspre granițele orientale; sfârșitul Imperiului Roman a fost pecetluit în 476, odată cu căderea ultimului împărat roman al Occidentului, Romulus Augustulus, urmată de autoproclamarea șefului barbar Odoacru ca guvernator al Italiei.

▲ ELOGIU LUI ROMULUS, FONDATORUL LEGENDAR AL ROMEI. INTR-UN ENIGRAF DE PE FAȚADA EDIFICIULUI PREOTEȘI EUMACHIA DIN POMPEI.

IMPERIUL ROMAN

LUNGA PERIOADĂ A RĂZBOAIELOR CIVILE S-A ÎNCHEIAT CU VICTORIA LUI OCTAVIAN, PROCLAMAT DE SENATUL ROMAN, LA 6 IANUARIE 27 Î.HR., *IMPERATOR*; EL A PRELUAT TITULATURA DE *AUGUSTUS*. ACEST EPISOD A MARCAT ÎNCEPUTUL EPOCII IMPERIALE.

Pe măsură ce Roma își lărgea teritoriul, s-au adâncit și diferențele de opinie dintre Senat și clasa emergentă, contraste ieșite repede la suprafață în numeroase războaie civile. Primul a fost cel între Sulla și Marius, apoi între Caesar și Pompei, apoi între urmașii lui Caesar, Antoniu și Octavian. Organizarea republicană se dovedea inefficientă ca formă de guvernare a unui teritoriu atât de vast, astfel că aducerea la putere a unui singur conducător care să poată lua decizii rapide și să asigure continuitatea guvernării a devenit o necesitate.

Imperiul

Una dintre primele decizii ale lui Octavian Augustus a fost aceea de a împărți imperiul în 41 de provincii pe două categorii: una a provinciilor pașnice, unde nu era nevoie de trupe, aflate sub controlul Senatului; alta a provinciilor recent cucerite, aflate sub conducerea directă a împăratului, guvernate de oamenii săi de încredere, unde era nevoie de prezența permanentă a legiunilor. Chiar și Peninsula Italică a suferit o reorganizare în 11 regiuni împărțite conform unor criterii geografice-naturale.

Urmașii lui Augustus

Structura pe care Augustus și-a construit puterea punea problema succesiunii. Astfel, s-a stabilit criteriul succesiunii dinastice, prin care puterea trecea în mâinile unui membru

◀ BUSTUL LUI CAESAR. OPERA ESTE EXPUSĂ LA MUZEUL DE STAT DIN BERLIN.

al familiei împăratului decedat. Acest principiu a fost aplicat în secolul I d.Hr. și a vizat dinastiile Iulio-Claudiană și Flaviană. Odată cu moartea lui Nero și cu sfârșitul dinastiei Iulio-Claudiene, după un an de război civil între pretendenții la titlul de

• Răspândirea creștinismului

Odată cu nașterea imperiului a apărut și o nouă religie, bazată pe predicile lui Isus. Romanii, toleranți față de religiile popoarelor cucerite, i-au respectat la început și pe creștini, dar când aceștia au refuzat să îi acorde împăratului omagiul cuvenit, au fost considerați trădători și persecutați. **Edictul general de toleranță emis în anul 311, la Nicomedia, de către împăratul Galeriu, și apoi confirmat în 313 de Constantin prin Edictul de la Milano, a marcat finalul persecutării creștinilor.**

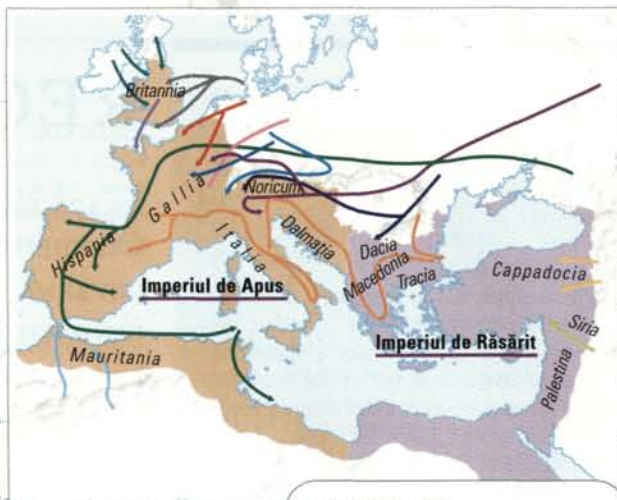

IULIUS CAESAR

Succesul militar în Gallia și faima i-au atras invidia altor conducători, ducând la o primă confruntare cu Pompei. După înfrângerea acestuia, a fost proclamat dictator pe viață, dar a fost ucis la Idele (15) lui martie 44 î.Hr. în urma unei conspirații puse la cale de Brutus și Cassius.

• Împărțirea imperiului

Împăratul Dioclețian a ordonat în anul 293 d.Hr. împărțirea imperiului în două părți: una occidentală și una orientală. Din cauza problemelor interne, partea occidentală se prăbușește în anul 476, dată de la care, prin convenție, începe Evul Mediu; partea orientală supraviețuiește până în anul 1453, când orașul Constantinople cade în mâinile turcilor otomani.

INVAZII BARBARE

- Huni
- Vandali, alani, suebi
- Longobarzi
- Saxoni, angli, iuți
- Mauri, baquati
- Vizigoți
- Ostrogoți
- Franci (germani)
- Picți, scoți
- Briți

REGATUL PARTILOR

IMPERIUL ROMAN

- Teritoriul Romei (secolul VI î.Hr.)
- Cuceriri până la Caesar (44 î.Hr.)
- Cuceriri iulio-claudine (68 d.Hr.)
- Cuceriri ale lui Traian (117 d.Hr.)
- Împărțirea imperiului sub Dioclețian (305 d.Hr.)
- Capitale sau sedii ale împăraților
- Roma la începuturile războaielor punice
- Cuceriri ale lui Augustus (14 d.Hr.)
- Cuceriri ale Flaviilor (96 d.Hr.)
- Maxima întindere a imperiului (117 d.Hr.)
- Fortificații periferice
- Sedii ale guvernatorilor

▽ TEMPLUL LUI SATURN ESTE CEL MAI VECHI SANCTUAR AL ROMEI REPUBLICANE DUPĂ CEL DEDICAT LUI IUPITER CAPITOLINUL.

FORUL ROMAN

Era un amplu spațiu deschis în care vechii romani se întâlneau pentru a discuta afaceri sau doar pentru a sporovăi.

principe (69 d.Hr.), puterea a fost preluată de Vespasian din dinastia Flaviilor. În secolul II, odată cu regimul lui Nerva, s-a trecut la

principiul succesiunii prin adopție, în baza căruia împăratul adopta succesorul dorit, ales după meritele și calitățile sale.

Criza imperiului

După moartea lui Marc Aureliu (180), a început declinul, iar imperiul a fost măcinat de lupte sângeroase între legiunile care voiau să impună împărați. Armata, cu tot mai mulți soldați străini, presiunile populațiilor limitrofe, dezordinea și corupția au constituit lovituri decisive pentru o formă de organizare incapabilă să controleze evenimentele.

◁ BUSTUL ÎMPĂRĂTULUI NERO, „SALA ÎMPĂRĂȚILOR”, MUSEI CAPITOLINI, ROMA.

NERO
 Ultimul împărat Iulio-Claudian, Nero a fost o figură controversată a epocii imperiale. După o primă perioadă de bună guvernare, a demarat o politică antisenatorială care a dus la moartea multor notabili acuzați de trădare. Nemaiputând împiedica o revoltă, i-a ordonat unui sclav să îlucidă.

◆ Invaziile barbare ◆

Populațiile de la marginea imperiului erau numite „barbare”, cuvânt grecesc pentru „străin” sau „necivilizat”, care evidențiază sentimentul de superioritate pe care și-l atribuiau romanii. Totuși, raporturile cu Roma nu erau mereu conflictuale; adesea, imperiul s-a folosit de aceste populații pentru reîntregirea legiunilor sau cultivarea zonelor care altfel ar fi rămas pustii în lipsa mâinii de lucru. Situația s-a complicat când hunii, de origine mongolă, s-au mutat din stepele Asiei și au venit spre vest; populațiile alungate de aceștia s-au mutat în masă spre granițele imperiului și, nemaiputând să se apere, au năvălit la rândul lor în imperiu, dând naștere fenomenului cunoscut în istorie ca „invaziile barbare”. În această perioadă, partea occidentală a imperiului trecea printr-o gravă criză politică: împărații se succedau rapid și îi înfruntau mai degrabă pe dușmanii interni decât pe cei externi, în condițiile în care oricum nu erau capabili să controleze un teritoriu atât de vast. Din acest motiv, unele teritorii au fost abandonate de legiuni (printre ele a fost și Britannia, în 410), iar în scurt timp întregul imperiu avea să se clatine sub loviturile popoarelor cotropitoare. După înlăturarea ultimului împărat, Romulus Augustulus, de către Odoacru, șeful barbarilor din peninsulă, aceste populații s-au stabilit în diferite regiuni ale Europei occidentale: ostrogoții în Italia, vizigoții în Peninsula Iberică, francii în Gallia, formând apoi regatele romano-barbare.

REGATELE BARBARE

ÎN 476 ESTE ÎNLĂTURAT ULTIMUL ÎMPĂRAT ROMAN AL OCCIDENTULUI, IAR PE RUINELE IMPERIULUI APAR REGATELE GUVERNATE DE POPULAȚIILE VENITE DIN EST – FRANCI, VIZIGOȚII, VANDALII, OSTROGOȚII, BURGUNZII, SAXONII –, CARE AU PRODUS PRIMA FRAGMENTARE A TERITORIULUI EUROPEAN.

Deși traumatizantă, înlăturarea ultimului împărat al Occidentului nu a reușit să delimiteze net două epoci istorice, deși specialiștii consideră această dată ca sfârșitul lumii antice și începutul epocii medievale. Puterea statului se dezagregase în favoarea altor forțe care guvernau teritoriul: Biserica și papa, care au acumulat roluri tot mai mari mai degrabă în conducerea politică, nu religioasă, și marii proprietari de pământuri, care produsese o autentică aristocrație latifundiară. Acestea erau forțele cu care invadatorii s-au confruntat și cu care au stabilit regulile de conviețuire în noile realități statale.

Francii din Gallia

Francii, stabiliți încă din secolul III în bazinul Rinului Inferior, după ce au fost supuși de romani, și-au asumat rolul de apărători ai granițelor imperiului. La prăbușirea acestuia, regele franc Clovis, fondatorul dinastiei merovingiene, l-a înfrânt în 486, la Soissons pe Aisne (Picardia) pe Sagrius, ultimul guvernator roman în Gallia, și a întemeiat un regat care se întindea de la Pirinei la Rin. În 497 s-a convertit, alături de poporul franc, la creștinism și de atunci merovingienii au devenit puternici apărători ai Bisericii și ai papei.

Vizigoții din Spania

La moartea lui Teodosiu, în 395, vizigoții au rupt pacea cu imperiul; după invadarea Italiei, s-au mutat spre vest, unde regele Vallia a cucerit o bună parte a Peninsulei Iberice și a Galliei meridionale, fondând un regat vizigot cu capitala la Toulouse. În ciuda serioaselor

BRITANNIA

Nereușind să stăvilească incursiunile frecvente ale picților și scoților din nord, împăratul a decis în 410 să retragă legiunile și să abandoneze Britannia.

REGATUL SUEBILOR

Bracara

Lisabona

Gades

Tingis

Ceuta

Cartagena

Triburi Maure

Cezareea

REGATUL VIZIGOTILOR

Toletum

Saragosa

Toulouse

Barcino

Tarraco

Bordeaux

Poitiers

Aureliani

REGATUL LUI SIAGRIB

REGATUL VANDALILOR

REGATUL OSTROGOȚILOR

REGATUL BURGUNZILOR

REGATUL SAXONILOR

REGATUL ANGLILOR

REGATUL IUTILOR

ADRIANOPOLE

În 378, vizigoții conduși de Fritigern, au înfrânt armata romană: împăratul Valens și 20 000 de soldați au pierit pe câmpul de luptă.

◀ UN DETALIU PE SARCOFAGUL LUDOVISI (PALATUL ALTEMS, ROMA) CU SCENE DE LUPȚĂ ÎNTRE BARBARI ȘI ROMANI.

• Goții

Populație germanică, originară probabil din Suedia meridională (Götaland) și din insula Gotland, stabilită în mai multe valuri pe malul stâng al Dunării. Aici s-a separat apoi în ostrogoți, adică goții orientali, stabiliți între Donul Inferior și Nistru, și vizigoți, adică goții occidentali, stabiliți între Nistrul Inferior și Dunăre.

△ FOIȚĂ DE AUR REPREZENTĂNDU-L PE REGELE AGILULF, MONTATĂ PE PARTEA FRONTALĂ A UNUI CRĂI LONGOBARD DECORAT CU O SCENĂ DE TRIUMF ȘI REALIZAT DIN BRONZ SUFLAT CU AUR.

dificultăți interne și externe, regatul a rezistat până în 711, când armatele musulmane au invadat Peninsula Iberică și l-au ucis pe ultimul rege, Roderic.

ORFEVRĂRIE LONGOBARDĂ
Longobarzii, trib germanic de origine scandinavă, au ajuns în Italia în jurul anului 570. Erau maeștri în modelarea formelor de aur și în prelucrarea metalelor.

LIMES

Cuvântul provine din latinescul „linie de graniță”; structura era formată dintr-o serie de fortificații care protejau teritoriile imperiului. Astăzi, termenul identifică în special construcția de 584 km care se întinde în Germania, de la Rheinbrohl pe Rin până la Kelheim pe Dunăre.

Ostrogoții din Italia

În 488, Teodoric, aflat în fruntea ostrogoților, a traversat Alpii și l-a înfruntat pe Odoacru în apropiere de Pavia. După înfrângerea rivalului, a creat un regat romano-barbar în peninsula folosindu-se mai ales de sprijinul aristocrației romane, foarte conștient de valoarea culturii latine și preocupat să-i păstreze patrimoniul. Singura problemă a fost chestiunea religioasă, căci ostrogoții erau creștini de doctrină ariană, nerecunoscuți de

Biserica Romei. La moartea lui Teodoric, relațiile cu împăratul Occidentului s-au înăsprit și a fost nevoie de intervenția împăratului oriental Iustinian pentru înfrângerea regatului ostrogoților.

△ MONEDE CU FIGURA GALLEI PLACIDIA, FIICA ÎMPĂRATULUI TEODOSIU I. PRINCIPESA A FOST RĂPITĂ DE VIZIGOTII LUI ALARIC ÎN TIMPUL JAFULUI ROMELI. APOI S-A CĂSĂTORIT CU ATILAUL, SUCCESORUL LUI ALARIC.

• Attila

Cel mai cunoscut dintre barbari a fost Attila, **regele hunilor**, supranumit „biciul lui Dumnezeu”. În 452, după înfrângerea din Gallia în bătălia din Câmpiile Catalaunice, a ajuns în Italia, unde a distrus mai multe orașe din regiunea Veneto, printre care Aquileia; a ajuns până la Mincio, dar s-a retras, așa cum spune tradiția, după ce a primit o delegație condusă de papa Leon I. Întors în Pannonia, a murit în anul următor.

△ CU ODOACRU, PRIMUL REGE BARBAR, ESTE ASOCIATĂ ÎN GENERAL CĂDEREA IMPERIULUI ROMAN DE APUS DIN ANUL 476 D.HR. DEȘI ERA ARIAN, S-A ARĂTAT FOARTE TOLERANT FAȚĂ DE ALȚI CREȘTINI, IAR ÎN CHESTIUNILE DE POLITICĂ INTERNĂ A FOST UN BUN GUVERNATOR.

♦ Orientul ♦

În timp ce în bazinul Mediteranei se dezvoltau civilizațiile egipteană, apoi greacă și mai târziu romană, în Orient s-au remarcat două mari civilizații, una, pe subcontinentul indian, iar cealaltă în vastul teritoriu al Chinei de azi. Odată organizate în forme statale, și popoarele de aici au lăsat grija administrației în mâinile unui suveran cu putere aproape absolută. Diferența substanțială dintre Orient și Occident constă în rolurile asumate de religia celor două lumi. De fapt, dacă în zona mesopotamică și mediteraneeană religia constituie o expresie directă a statului, cu o clasă de sacerdoți care răspunde doar în fața suveranului în gestionarea puterii, în Orient experiența religioasă devine o chestiune aproape privată și nu influențează decisiv deciziile politice și sociale. În China antică nu existau sacerdoți; suveranii apelau adesea la sfaturile filosofilor și ale înțelepților. Această modalitate de a înțelege religia ca pe o dimensiune privată a influențat și influențează și astăzi aceste popoare: religiozitatea este o componentă esențială a omului oriental, care simte profund armonia universală a lumii în care totul este întrepătruns și în care orice lucru are rolul său.

▽ MARELE ZID CHINEZESC. ZIDUL A FOST CONSTRUIT DIN PORUNCA ÎMPĂRĂTULUI SHI HUANGDI PENTRU ÎNGRĂDIREA INVAZIILOR MONGOLE.

CHINA ȘI INDIA

ORIENTUL, ABIA IEȘIT DE SUB INFLUENȚA LUI ALEXANDRU CEL MARE, A TRĂIT UN MOMENT FOARTE IMPORTANT ODATĂ CU AFIRMAREA DINASTIEI MAURYA ÎN INDIA ȘI UNIFICAREA ÎNTREGII CHINE SUB CONDUCEREA PRIMULUI MARE ÎMPĂRAT, SHI HUANGDI.

DINASTIA MAURYA

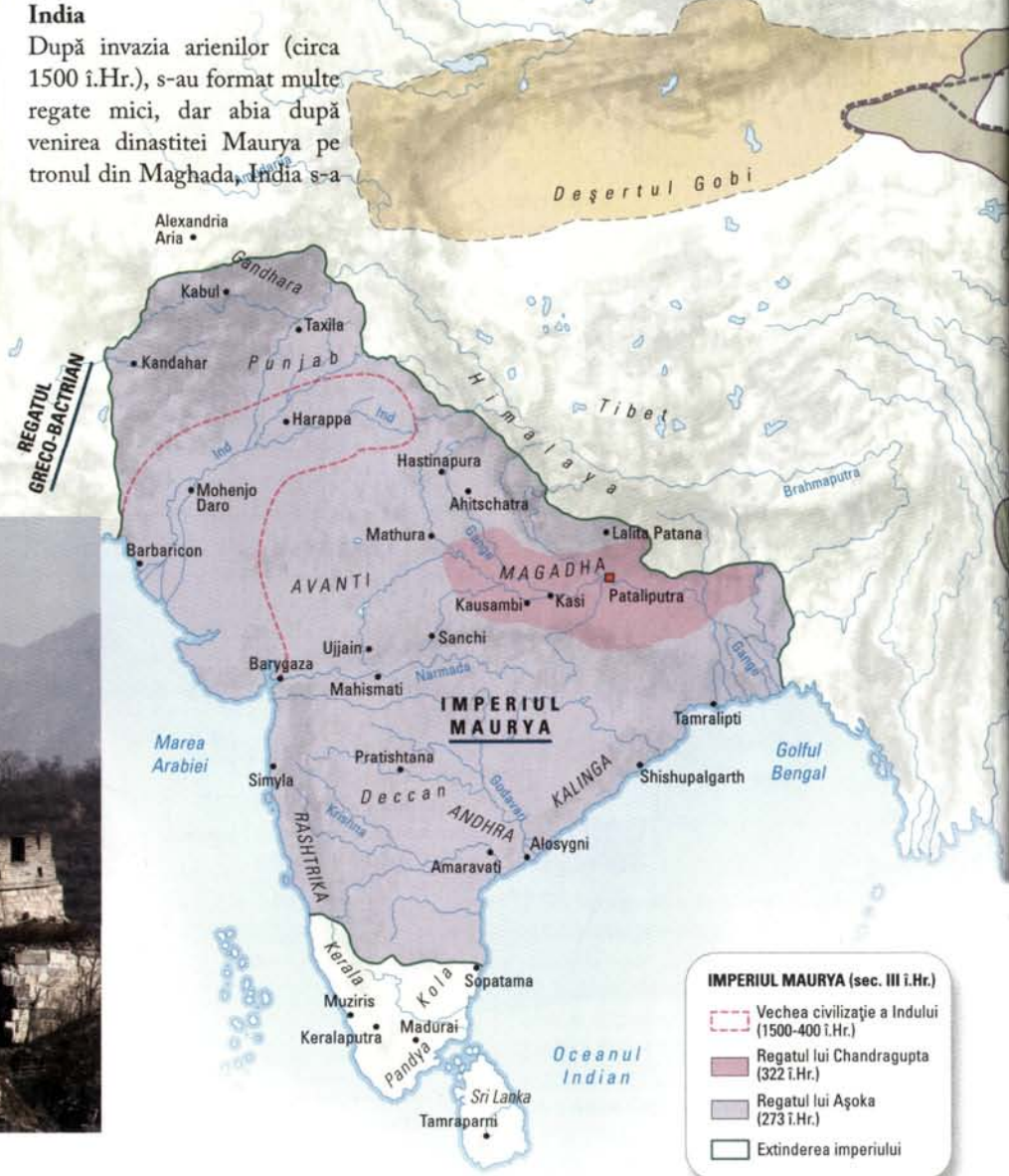
Este dinastia care a condus India între 321 și 185 î.Hr., fondată de Chandragupta.

De-a lungul fluviilor Ind și Gange, în partea indiană, și între Huang He (Fluviul Galben) și Xi Jiang, în China, au apărut prime așezări umane și primele forme sociale, care cu timpul și-au luat o formă de organizare comparabilă cu cele occidentale.

afirmat ca un stat puternic și a reușit să cucerească un teritoriu întins din Punjab în Bengal. Fondată de Chandragupta în 321 î.Hr., dinastia a atins apogeul sub Așoka (268–232 î.Hr.), un rege cu două chipuri:

India

După invazia arienilor (circa 1500 î.Hr.), s-au format multe regate mici, dar abia după venirea dinastiei Maurya pe tronul din Maghada, India s-a

IMPERIUL MAURYA (sec. III î.Hr.)

- Vechea civilizație a Indului (1500-400 î.Hr.)
- Regatul lui Chandragupta (321 î.Hr.)
- Regatul lui Așoka (273 î.Hr.)
- Extinderea imperiului

◁ LEI LUI AȘOKA, EMBLEMA INDIIEI. LEII DECOREAZĂ CAPETELE COLOANEI PE CARE REGELE MAURYAN A RIDICAT-O LA SARNATH, LOC AL PRIMEI PREDICI A LUI BUDDHA.

un teribil războinic capabil să cucerească întreaga Indie și un legislator blând, capabil să guverneze un stat atât de mare.

• Marele Zid Chinezesc

Pentru protejarea Chinei de invaziile populațiilor nomade din nord, împăratul Shi Huangdi a poruncit ridicarea unui **impunător zid** care să lege fortificațiile orașelor din nord. Construcția originală, lungă de 2 500 km, a fost distrusă în secolul XII de mongoli. A fost reconstruit și extins de dinastia Ming între 1371 și 1644, iar astăzi are 6 000 km.

◁ PARTE A UNUI BASORELIEF, O POSIBILĂ REDARE A UNEI SCENE DIN VIAȚA LUI BUDDHA.

BUDDISMUL
Mărturiile istorice despre viața lui Siddharta Gautama sunt puține și greu de plasat în timp. Este aproape imposibilă stabilirea unor date precise.

industria textilă, mai ales cea a prelucrării mătăsii. Pe la 1000 î.Hr., nobila familie Chou a înlocuit familia Shang și a deținut puterea șase secole, până când unitatea formală a teritoriului s-a dizolvat și diferitele regate și principate ale vechii Chine s-au luptat pentru dominație; această perioadă se numește cea a „Statelor Combatante“ (403–221 î.Hr.). Cel care a încheiat această perioadă de anarhie militară a fost un rege din dinastia Qin, Ying Zheng, care, în 221 î.Hr., după ce a înfrânt și cucerit toate celelalte state rivale, și-a luat numele de Shi Huangdi (Primul Împărat), nume sub care a intrat în istorie. În cei zece ani ai domniei lui, a organizat administrativ teritoriul, a impus un stil unic de scriere și aceleași sisteme de măsură, a construit drumuri pentru dezvoltarea comerțului și a demarat construcția Marelui Zid pentru a-și proteja țara de incursiunile populațiilor din nord. La moartea sa, a fost depus într-un vast mormânt supravegheat de mii de soldați din teracotă.

• Shi Huangdi (Qin Shi Huang)

Urcat pe tronul **principatului Qin** (sau Ch'ing) în 246 î.Hr., a înfrânt toate celelalte State Combatante – Han, Wei, Zhao, Qi, Yan și Chu – și în 221 î.Hr. s-a autoproclamat împărat al Chinei (Shi Huangdi înseamnă „primul împărat al Chinei“), guvernând cu o mână de fier un teritoriu sfâșiat timp de trei secole de lupte fratricide. Imperiul a fost apoi divizat în 36 de regiuni, fiecare condusă de un guvernator. Administrația statului a fost centralizată și consolidată printr-un amplu proces de unificare.

▽ IN MORMĂNTUL LUI SHI HUANGDI AU FOST PUȘI APROXIMATIV 6 000 DE SOLDAȚI DIN TERACOTĂ ÎN MĂRIME NATURALĂ PENTRU A-L PĂZI PE ÎMPĂRĂTUL CHINEZ.

RĂZBOINICII DE LA XIAN

În timpul unor săpături arheologice din apropiere de Xian, vechea capitală a Chinei, au fost scoase la suprafață statui din teracotă în mărime naturală. Situl a fost identificat ca mormântul împăratului Shi Huangdi, mort în 210 î.Hr.

Buddha și Confucius

Printr-o ciudată coincidență, cei doi fondatori ai principalelor discipline religio-morale ale continentului asiatic au fost contemporani. Confucius (cca 551–479 î.Hr.) și-a construit doctrina pe necesitatea de păstrare a ordinii interioare a statului prin educarea cetățenilor în spiritul unei vieți virtuoză, prin exercițiul autodisciplinei și prin loialitatea față de împărat. Buddha (cca 563–486 î.Hr.) și-a bazat teoriile pe valorile toleranței și nonviolentei. Ambii au marcat profund cultura și societatea chineză și indiană.

CHINA (1000-200 î.Hr.)

- Primul regat Chou
- Regatul Chou (1000 î.Hr.)
- Regatul Qin (secolul IV î.Hr.)
- Întinderea regatului Qin (210 î.Hr.)
- Imperiul Han (206 î.Hr.)
- Protectorat Han (59 î.Hr.)
- Marele Zid (300 î.Hr.)

◆ Carol cel Mare ◆

A fost fiul lui Pepin cel Scurt, la a cărei moarte (768) i-a succedat la tron împreună cu fratele său, Carloman. A moștenit Austrasia și o parte din Neustria, iar fratele său a primit Aquitania și Burgundia. În 770 s-a căsătorit cu Deziderata, fiica regelui longobard Dezideriu, prin politica matrimonială a alianțelor și din dorința mamei sale, Bertrada. În anul următor, după moartea neașteptată a lui Carloman, a rămas singurul moștenitor. Căsătoria sa cu principesa longobardă a durat foarte puțin – în 772 și-a repudiat soția și s-a învrăbit cu longobarzii, cărora, la indicațiile papei, le-a declarat război; în 773 a cucerit Pavia și și-a extins stăpânirea asupra regatului Italiei. În 775, încurajat de succesele din Italia, a demarat o lungă campanie militară împotriva saxonilor, ca să îi supună și să îi convertească la creștinism, o acțiune care a durat treizeci de ani și s-a încheiat cu victoria lui categorică. Apoi a organizat o expediție în Spania, dar cu puțin succes. Retragerea a fost dezastruoasă din cauza atacului din Pirinei al bascilor, care i-au masacrat ariergarda în care lupta și paladinul Roland, în onoarea căruia a fost scris *La Chanson de Roland*. Au urmat ocuparea Istriei în 789 și o serie de campanii din 791 până în 796 împotriva avarilor și slavilor. Regatul său a ajuns să se întindă de la marca Spaniei pe linia Pirineilor, în Franța, Italia, Elveția și Germania.

▽ CAROL CEL MARE ÎNTR-O LUCRARE DE ALBRECHT DÜRER PĂSTRĂTĂ LA MUZEUL NAȚIONAL DIN NÜRNBERG.

EPOCA LUI CAROL CEL MARE

ÎN NOAPTEA DE CRĂCIUN A ANULUI 800, CAROL, REGE AL FRANCILOR, A PRIMIT DE LA PAPA LEON III COROANA DE ÎMPĂRAT. CAROL, CARE ACUM A PRIMIT ȘI APELATIVUL „CEL MARE“ (CHARLEMAGNE), ȘI-A ASUMAT ROLUL DE PROTECTOR AL BISERICII ȘI DE CONTINUATOR AL TRADIȚIEI IMPERIALE ROMANE: ASTFEL, NOUL IMPERIU AVEA SĂ FIE NUMIT „SFÂNT ȘI ROMAN“.

Imperiul Carolingian era împărțit în districte guvernate de un conte (din latinescul *comes*, „însoțitor, tovarăș“), ale cărui principale îndatoriri erau administrarea justiției și convocarea armatei. Conții erau ajutați de personalul ecleziastic: viconti și magistrați, experții care îl asistau la procese. Din motive de securitate, în zonele de graniță, comitatele au fost concentrate în unități mai ample, numite mărci; conduse de un marchiz, erau concepute pe baza autonomiei de apărare împotriva atacurilor externe. Deși conții și marchizii se bucurau de o vastă autonomie, erau supuși controlului exercitat de *missi dominici*, trimișii suveranului; în general câte doi, un laic și un om al Bisericii, aceștia verificau munca funcționarilor locali și răspuneau direct împăratului. Cu numele de „capitulare“ se indicau nu doar legile imperiale, ci și edictele, decretele, instrucțiunile emise de Carol și de cancelaria imperială după marile adunări consultative („placiti generali“), la care participau împăratul și principalii săi colaboratori: episcopi, călugări, preoți de la curte, conți, marchizi, *missi dominici* și mari comandanți militari.

BUSTUL RELICVAR AL LUI CAROL CEL MARE △ ESTE PĂSTRAT ÎN CATEDRALA DE LA AQUISGRANA (ASTĂZI AACHEN). ÎN CAPELA PALATINĂ SE AFLĂ TRONUL SUVERANULUI.

Rolul Bisericii

Istoria Evului Mediu nu poate fi înțeleasă fără considerarea excepționalei importanțe acordate Bisericii. În dezordinea politică produsă de neîncetatele invazii și războaie, structura organizatorică a Bisericii reprezenta un punct de referință pentru populațiile lipsite de orice formă de conducere. În orașe, figura principală era episcopul care a câștigat astfel și o funcție politică păstrată multe secole. La sate, rolul fundamental era îndeplinit de mănăstiri, mai ales după reforma benedictină, acestea reușind să reorganizeze chiar și economic comunități care altfel riscau să se dizolve.

CATEDRALA DE LA AACHEN

Complexul include octogonala Capela Palatină, locul corului gotic și câteva capete plasate pe lateral. Aici au fost încoronăți 32 de împărați ai Sfântului Imperiu Roman între 813 și 1531.

Oceanul Atlantic

REGATUL ASTURIILOR

Burgos

EMIRATUL CORDOBA (Omeiazi)

Lisabona

Cordoba

Malaga

Sevilla

Tanger

Ceuta

• Divizarea Imperiului

La moartea lui Carol cel Mare, imperiul a trecut în mâinile fiului său, Ludovic cel Pios (814). În 817, Ludovic le-a împărțit imperiul fiilor avuți cu Emergarda: Lothar, Pepin și Ludovic Germanicul; după nașterea lui Carol cel Pleșuv, fiul din a doua căsătorie cu Judith de Bavaria, a mai făcut o împărțire (829), care a provocat revolte ale fiilor săi împotriva lui.

△ COROANA DE FIER DIN SECOLUL IX, ALFĂTĂ ÎN DOMUL UNEI CAPELE SPECIAL CONSTRUITE ÎN ACEST SCOP (CAPELA TEODOLINDE).

COROANA DIN FIER

A fost folosită de regii longobarzi, apoi de Carol cel Mare și de succesorii acestuia pentru încoronarea regilor Italiei. Este formată din șase plăcuțe de aur împodobite cu pietre prețioase, unite de un inel de fier.

Bizanțul

În timp ce, în Occident, Carol cel Mare își întemeia propriul imperiu, în partea orientală a Europei, Imperiul Bizantin trecea printr-o gravă criză politică. După ce respinsese cu succes un alt atac al arabilor, Bizanțul se afla în fața unei sângeroase lupte religioase declanșate de împăratul Leon III Isauricul, care în 726 a emis un decret împotriva cultului imaginilor (iconoclastia). Timp de un secol, Imperiul

a fost chinat de această problemă care îi opunea pe iconoduli (cei care se închinau imaginilor) și pe iconoclaști (cei care doreau să le distrugă), implicați în intense lupte fratricide, încheiate abia în 843, când cultul a fost definitiv recunoscut. Aceste lupte au lăsat urme care au slăbit puternic imperiul.

• Academia Palatină

Curtea lui Carol cel Mare de la Aquisgrana (astăzi Aachen, Germania) a fost și un centru cultural care i-a atras pe principalii intelectuali ai epocii. Aici, Carol a fondat o **academie condusă de Alcuin din York**. La îndemnul împăratului, Alcuin a organizat un sistem scolastic și a întemeiat și condus **Academia Palatină** (781).

ALCUIN

Provenit dintr-o familie nobilă, saxonul Ealhwine (Alcuin) a devenit în 766 profesor la școala din York. În timpul unei călătorii în Italia (781), s-a întâlnit la Pavia cu Carol cel Mare, care l-a invitat în Franța (786) pentru a se ocupa de reforma sistemului de învățământ. În 796 a devenit abate de Saint-Martin la Tours, unde a rămas până la moarte. Alcuin a fost una dintre figurile marcante produse de renașterea carolingiană.

♦ Mahomed ♦

După o copilărie plină de greutate, Mahomed (cca 570–632) a trecut printr-o perioadă agitată datorită căsătoriei cu bogata văduvă Khadija. Mai mulți ani, s-a dedicat meditației și a ajuns la revelația „adevăratei credințe” (islamul) pe care a început să o predice apropiaților. A intrat în conflict cu apărătorii cultului tradițional care își avea cel mai venerat sanctuar chiar la Mecca și a fost constrâns să părăsească orașul. Împreună cu aproximativ 60 de familii convertite deja la religia lui, s-a mutat în 622 (eveniment crucial, cunoscut sub numele de „Hegira”, adică fuga, începutul erei musulmane) la Yathrib, unde a fondat o comunitate religioasă; orașul a primit numele de Madinat an-Nabi (Orașul Profetului sau Medina). Perioada medineză s-a caracterizat prin efortul constant de emancipare doctrinală a islamului față de alte religii monoteiste și prin raiduri și razii, căci grupul de discipoli ai lui Mahomed care s-au mutat cu el de la Mecca la Medina era lipsit de orice resurse economice. Mahomed nu a ezitat să pună mâna pe armă pentru a impune islamul, iar în 630 a reușit să ocupe Mecca, ai cărei locuitori, până atunci ostili, s-au convertit la islam.

△ FATIHA, PRIMUL CAPITOL AL CORANULUI.
TERMENUL ÎN ARABĂ ÎNSEAMNĂ „CEL CARE DESCHIDE CALEA”.

EXPANSIUNEA ISLAMULUI

RELIGIA ISLAMICĂ

A TRANSFORMAT COMPLET SOCIETATEA ARABĂ, CARE ÎN DOAR CÂȚIVA ANI S-A IMPUS ÎN ZONA MEDITERANEI, ATÂT MILITAR, CÂT ȘI CULTURAL.

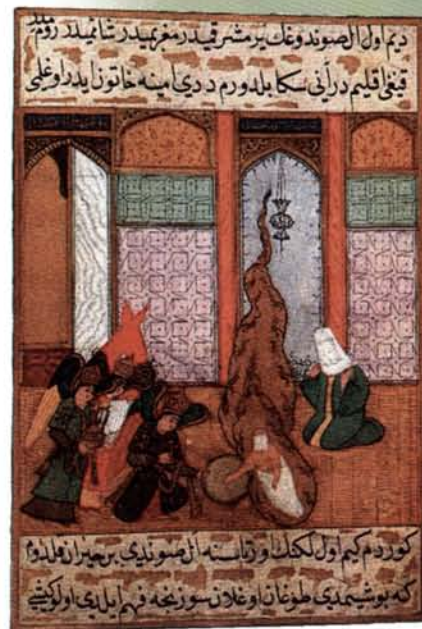
Populația săracă, dezorganizată și cultural rămasă în urmă care locuia în Arabia, un imens deșert presărat cu câteva oaze, a reușit într-un secol să supună un teritoriu pe care nici o putere de până atunci nu-l ocupase vreodată. Rădăcinile acestui fenomen trebuie căutate mai ales în spiritul noii religii dezvoltate în secolul VII: islamul.

Jihadul

Forța islamului a început să se manifeste imediat după moartea lui Mahomed (632), când succesorii săi, califii (cuvântul arab pentru „vicarii” profetului) au pornit războiul sfânt: Jihad. Termenul, menționat în Coran, înseamnă „urmarea căii alese de Dumnezeu” și este înțeles ca lupta neîncetată împotriva necredincioșilor pentru impunerea „adevăratei religii”. În mai puțin de un secol, armatele arabe au păstruns în inima Asiei, supunând Imperiul Sasanid și ajungând până la malurile Indului. În zona mediteraneană, trupele califilor s-au înfruntat cu Imperiul Bizantin, răpindu-i Siria, Egiptul și Palestina cu Ierusalimul, considerat oraș sfânt și de musulmani; doar teritoriile europene,

• Carol Martel

Mareșal al Curții regatului franc din Austrasia, a fost comandantul armatei creștine care i-a înfrânt pe arabi, conduși de Abd al-Rahman, la Poitiers (732), împiedicând astfel expansiunea islamului în întreaga Europă Centrală.

NAȘTEREA LUI MAHOMED

Miniatură păstrată la muzeul Topkapi din Istanbul și datată în jurul anului 1595. În tradiția iconografică, chipul profetului este aproape întotdeauna acoperit. În acest caz, și alte câteva personaje, cu excepția ingerilor, au fața acoperită.

Anatolia și Constantinopolul, asediat de mai multe ori, dar necucerit, au rămas în mâinile bizantinilor. Imediat, a fost rândul coastelor africane să cedeze atacurilor arabilor după ce triburile berbere au fost înfrânte. În anul 699, Imperiul Musulman se întindea de la fluviul Ind la castele Atlanticului și depășea

• Sunniți și șiiți

La moartea lui Mohamed a început o îndelungată luptă pentru succesiune, la care a participat, printre alții, și Ali, vărul și ginerele profetului. În final, învingătorul a fost Muawiya, guvernator al Siriei și fondator al dinastiei Omeiazilor, iar Ali a fost asasinat de un kharigit, un musulman disident. Din acel moment, lumea islamică s-a separat: pe de o parte sunniții (ortodocși), de alta, șiiții (adeptii lui Ali), care au accentuat caracterul mistic al islamului.

EXPANSIUNE MUSULMANĂ (sec. VII-IX)

- Mahomed se duce la Medina (data Hegirei) (622)
- Teritorii unite de Mahomed (622-634)
- Unificarea Arabiei sub Abu Bakr (632-634)
- Cuceriri ale califilor ortodocși (634-661)
- Cuceriri ale Omeiazilor (661-750)
- Cuceriri ale Abasizilor (810-878)

în întindere atât imperiul lui Alexandru cel Mare, cât și pe cel roman. Sursele acestui succes atât de rapid trebuie căutate în forța de impact a unui popor nerăbdător să se extindă, strâns unit de credința sa religioasă și convins că moartea în războiul sfânt era urmată de eternul paradis. Arabii, deși împinși în războaie de credința lor în Allah, s-au arătat toleranți față de popoarele cucerite și religiile lor: evreii și creștinii puteau să-și practice propria credință cât timp plăteau un tribut, suspendat în cazul convertirii la islam.

Cucerirea Spaniei

Și Europa occidentală a suferit consecințele expansiunii arabilor: în 711, regatul vizigoților din Spania a fost învins. În scurt timp, după înfrângerea și uciderea regelui

• MOSCHEEA

Edificiu de cult al religiei islamice. În vechime, nu era rezervată exclusiv pentru rugăciunea în comun, ci constituia un centru polifuncțional, unde se exercita justiția și le era explicat credințele *Coranul*. Conform tradiției islamice, prima moschee ar fi fost construită de Mahomed în curtea casei sale din Medina.

◀ DOMUL STĂNCII DIN IERUSALIM, NUMIT ȘI MOSCHEEA LUI OMAR.

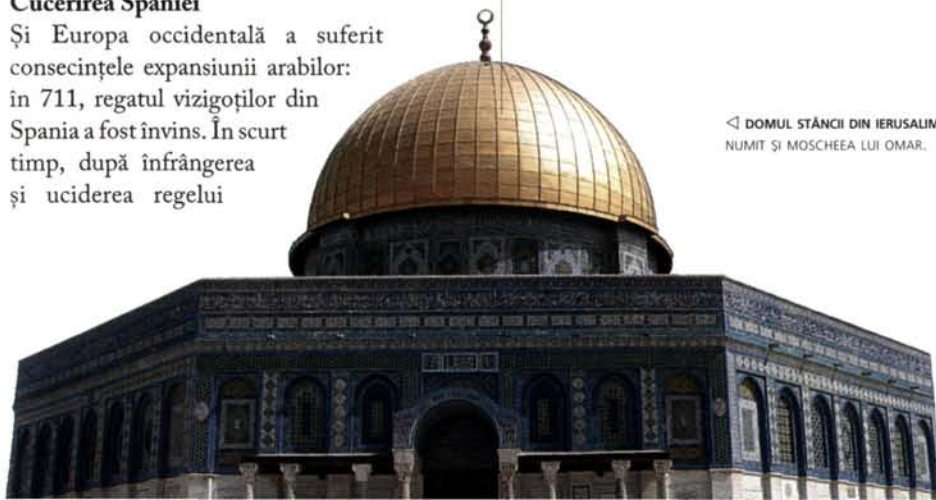
EXPANSIUNE MAXIMĂ POLITICĂ ȘI RELIGIOASĂ A ISLAMULUI

vizigot Roderic, arabii au ocupat întreaga Peninsulă Iberică, fără teritoriile septentrionale. Acestea le-au rămas creștinilor, luptători pentru împiedicarea expansiunii islamului. Contraofensiva organizată de catolici, cunoscută ca Reconquista, s-a încheiat în 1492, prin căderea ultimului avanpost al arabilor în Spania.

Bătălia de la Poitiers

Armatele arabe au traversat Pirineii și au ajuns până în centrul Franței, dar în 732, la Poitiers, au fost oprite de francii conduși de Carol Martel. Înfrângerea suferită de arabi a constituit o lovitură decisivă pentru speranțele musulmane de invadare a Europei de Vest.

◆ Feudalismul ◆

Feudalismul a fost un fenomen caracterizat de diverse aspecte juridice, sociale, politice și economice. În primul rând, este o organizare particulară a statului și a societății, bazată pe reguli de subordonare personală, originare din epoca merovingienilor în teritoriile dintre Rin și Loara și în Burgundia. Dizolvarea Imperiului Roman după invaziile barbare a făcut ca partea mai vulnerabilă a populației să caute protecție pe lângă cei mai puternici, dispusă fiind să-și sacrifice propria libertate sau autonomie pentru a-și salva viața. Fundamentul economic al raportului de protecție era constituit de *commendatio* (recomandarea) cu care „recomandatul” obținea un teren pentru propria supraviețuire și în schimb se obliga să ofere o serie de servicii. Cealaltă instituție cu caracter social-politic-militar care stă la baza raportului feudal era *comitatus*: un grup de războinici care, la germanici, se aduna în jurul unui comandant, intrând astfel într-un raport de vasalitate cu acesta. În perioada carolingiană, alocarea unui teren de către suveran vasalului devenise un lucru normal; pământul a fost numit inițial *beneficium*, iar apoi feudă. Cel care primea feuda trebuia să îi ofere ceva stăpânului, care oficia cu această ocazie ceremonia de investitură.

▽ DETALIU AL TAPISERIEI DE LA BAYEUX, CU EDUARD PE TRONUL ANGLIEI, PĂSTRAT LA MUSÉE DE LA TAPISSERIE DE LA REINE MATHILDE DE LA BAYEUX.

EUROPA DUPĂ ANUL 1000

ODATĂ CU VENIREA NOULUI MILENIU, EUROPA, TRECUTĂ DE ETAPA CEA MAI OBSCURĂ A ISTORIEI SALE, A REÎNFLORIT: POPULAȚIA A CRESCUT ȘI S-A DEZVOLTAT ȘI ECONOMIA, ÎNTEMEINDU-SE O NOUĂ SOCIETATE.

Din secolul IX, Occidentul a fost teatrul unor profunde transformări care au schimbat chipul societății europene. În primul rând, a avut loc o creștere demografică, datorată alimentației mai bune și situației politice mai stabile, ceea ce a dus la repopularea satelor și la creșterea producției agricole. Aceasta a fost favorizată de sistemul de rotație trienală a culturilor, de folosirea plugurilor de fier și de inventarea hamurilor pentru cai. Creșterea producției a făcut necesară eliminarea surplusului și comerțul a fost revigorat, ceea ce a dus la înflorirea orașelor și a centrelor de schimb, situație care urma unui periculos declin din timpul „secolelor întunecate”.

Lupta pentru investitură

Instituirea de către împărat a figurii episcopului-stăpân feudal, deși a rezolvat unele probleme prin încredințarea administrării teritoriilor unor persoane cu o anumită cultură și fără moștenitori, a produs o delimitare între cele două mari puteri ale vremii:

ORDINEA MEDIEVALĂ

În 1027, episcopul de Laon, Adabelron, a stabilit un cadru al societății medievale devenit celebru: societatea, susținea el, este împărțită în cei care se roagă, cei care se luptă și cei care muncesc.

△ MANUSCRIS ÎNFĂȚIȘAND UN LAIC, UN PREOT ȘI UN CAVALER.

TAPISERIA DE LA BAYEUX

Tapiseria, atribuită tradițional Matildei, soția lui Wilhelm Cuceritorul, ilustrează faptele soțului său și invadarea Angliei, condusă de acesta. Lungă de 70 m și lată de 49,5 cm, înfățișează 1 512 personaje în 72 de scene descrise prin texte în limba latină.

• Wilhelm Cuceritorul

Duce al Normandiei din 1035, a demarat, după moartea regelui Angliei, Eduard Confesorul, vărul său, o campanie susținută și de papă împotriva lui Harald, celălalt pretendent la coroană, luptele încheindu-se prin victoria de la Hastings (1066). Ajuns rege, a impus în Anglia structura feudală normandă și a introdus un regim fiscal (Domesday).

imperiul și papalitatea. De fapt, împăratul, nevoit să încredințeze feudele episcopilor, pretindea nu numai să îi aleagă, ci chiar să îi numească; papa nu putea accepta această practică pentru că îi submina autoritatea și s-a opus, ceea ce a declanșat o îndelungată luptă care și-a găsit o rezolvare de moment în Concordatul de la Worms (1122), dar care, în realitate, a mai durat câteva secole.

▷ **BASORELIEF CARE INFĂȚIȘEAZĂ PORTUL PISA, ÎMPREJUMIT CU LANȚURI PENTRU A OPRI ASALTURILE STATULUI RIVAL GENOVA. DUPĂ BĂTĂLIA DE LA MELORIA (6 AUGUST 1284), DINTRE GENOVA ȘI PISA, ACESTE LANȚURI AU FOST LUATE DE GENEVEZII ÎNVINGĂTORI CA PRĂDĂ DE RĂZBOI.**

• **Canut II cel Mare**

Al doilea fiu al regelui danez Sven I, a încheiat eforturile de cucerire a Angliei la sfârșitul unui îndelungat conflict (1014–1017) cu anglo-saxonii. La moartea fratelui mai mare, Harald, a moștenit coroana Danemarcei (1018), la care și-a adăugat-o și pe cea a Norvegiei în 1030.

REPUBLICI MARITIME

Primele orașe care s-au adaptat noii ordini a Europei au fost cele cu deschidere la Marea Mediterană, în special Genova, Pisa și Amalfi, și, profitând de poziția lor, s-au implicat în comerț, ceea ce le-a îmbogățit foarte mult.

Comunele

Lupta dintre papalitate și imperiu le-a permis orașelor, înfloritoare grație noilor rute comerciale, să se guverneze cu o autonomie tot mai evidentă, dusă până la elaborarea propriilor legi care, deși recunoșteau autoritatea formală a împăratului, prevedeau conducători locali. Scopul era protejarea propriilor activități și menținerea unui echilibru între cele două puteri.

◁ **BULGARII AU FONDAT ÎNTE DUNAREA DE JOS ȘI VOLGA DE JOS UN PUTERNIC REGAT RĂZBOINIC, CARE A FOST APOI DISTRUS DE MONGOLII ÎN SECOLUL XIII.**

EUROPA DUPĂ ANUL 1000

- ◻ Sfântul Imperiu Roman
- ◌ Regatul lui Canut II
- Expansiune musulmană
- Maghiari
- Pecenegi și uzi
- Expansiune rusă

◆ Cruciadele ◆

„Dumnezeu vrea asta!” Cu acest strigăt, papa Urban II a lansat la Conciliul de la Clermont-Ferrand din 1095 un apel către toți creștinii europeni să pună mâna pe arme pentru recucerirea orașului sfânt Ierusalim, stăpânit de turci din 1070. Puternica motivație religioasă, spiritul de aventură și mirajul fabuloaselor bogății au împins spre această inițiativă mii de cavaleri, care, fără a fi sub comanda nici unui rege, au ajuns pe Pământul Sfânt. După luni de asediu, sub comanda lui Godefroy de Boulogne (Bouillon), au cucerit Ierusalimul (1099) și i-au alungat pe musulmani. Această victorie, dincolo de consolidarea figurii papei, a cărui autoritate era slăbită de luptele pentru învestitură, a deschis porțile comerțului cu Orientul, de care au profitat mai ales republicile maritime italiene. Într-un moment în care Europa, ieșită din secolele de întuneric ale epocii medievale târzii, își refăcea forțele, creșteau numărul de locuitori și producția agricolă, cucerirea Pământului Sfânt a evidențiat semnalele de revenire. Militar, cruciadele nu au fost un succes; după prima victorie din 1099, musulmanii și-au reorganizat forțele și, sub conducerea lui Saladin (Yusuf ibn Ayyub Salah al-Din), au recucerit Ierusalimul (1187) și, în ciuda altor șapte tentative ale creștinilor, au continuat să-l controleze.

KRAK DES CHEVALIERS, AFLAT ÎN SIRIA, ESTE CEA MAI ÎMPUNĂTOARE DINTRE FORTĂREȚELE CONSTRUITE DE CRUCIAȚI ÎN ORIENTUL MILOCIU: PUTEA ADĂPOSTI PÂNĂ LA 2.000 DE OAMENI.

RENAȘTEREA EUROPEI

ODATĂ CU REVITALIZAREA ECONOMICĂ DIN ZORII NOULUI MILENIU, EUROPA OCCIDENTALĂ A ÎNCEPUT UN PROCES DE EXPANSIUNE CARE I-A PERMIS SĂ-ȘI REDOBÂNDEASCĂ ROLUL DOMINANT ÎN BAZINUL MEDITERANEEAN.

Creșterea demografică, datorată îmbunătățirii condițiilor de trai, a împins populația europeană spre ocuparea unor noi teritorii și a trezit în aristocrație spiritul aventurii. În Spania, Reconquista a fost realizată de către regii creștini, iar în Orient, popoarele s-au îndreptat spre acele teritorii care le fuseseră refuzate în patria lor. Toate acestea au favorizat și o profundă transformare socială, iar feudalismul, așa cum fusese înțeles în secolele anterioare, a făcut loc unei societăți mai deschise și mai libere, în care orașele și comerțul desfășurat de acestea au îndeplinit o funcție fundamentală.

Imperiul și papalitatea

În această rapidă transformare socio-politică, principalele două elemente ale Europei nu au întârziat să intre în criză. Odată cu moartea lui Frederic II (1250), imperiul a intrat în declin rapid, iar papalitatea a trăit, după cincizeci de ani, un moment mult mai dramatic, când regele francez Filip cel Frumos l-a constrâns pe papă să se mute la Avignon pentru a-l controla direct (prizonieratul de la Avignon, 1309–1377).

▷ TEMPLIERII: CĂLUGĂRI RĂZBOINICI CARE FĂCEAU PARTE DIN ORDINUL MILITAR-RELIGIOS FONDAT ÎN 1119 DE HUGO DE PAYENS ȘI GODEFROY DE SAINT-OMER PENTRU PROTEJAREA PELERINILOR CARE SE ÎNDREPTAU SPRE PĂMÂNTUL SFÂNT.

Războiul de 100 de Ani

Un eveniment important a fost Războiul de 100 de Ani, un conflict între regatul Angliei și regatul Franței care a durat, cu întreruperi, 116 ani (1337–1453), încheiat cu alungarea englezilor din toate teritoriile franceze. Conflictul, început din motive dinastice (pretenția regelui Angliei de a fi încoronat și ca rege al Franței), a favorizat întărirea acestor două monarhii naționale, care, alături de Spania, vor deveni națiunile de frunte ale Europei în secolele următoare.

Reconquista

Când Ferdinand de Aragon și Isabela de Castilia, numiți și „regii catolici”, l-au expulzat, la 2 ianuarie 1492, pe ultimul guvernator maur, Boabdil al

Granadei, din Peninsula Iberică, au pus capăt îndelungatei lupte duse de regatele creștine spaniole pentru recuperarea teritoriilor ocupate de arabi – Reconquista. Unul din momentele cruciale a fost bătălia de la Las Navas de Tolosa din 1212, când, după îndelungi înclăștări, forțele creștine au triumfat asupra dinastiei Almohazilor, nevoită apoi să părăsească Spania. Constituirea monarhiei spaniole s-a asociat cu lupta pentru eliberarea teritoriilor și a consolidat alianțele între suveranii catolici până la unirea tuturor regatelor creștine într-o singură entitate capabilă să domine scena europeană în întregul secol XVI (*el siglo de oro*).

MINIATURA

În perioada medievală, cărțile erau ilustrate cu imagini ale căror nume venea de la *miniu*, un oxid de plumb roșu utilizat pentru literele inițiale din vechile codexuri.

A patra cruciadă (1202-1204)

Expediție organizată de Inocențiu III, în timpul căreia un grup de cruciați au ajuns la Constantinopol și l-au jefuit, în loc să-i înfrunte pe turci. Tragicul eveniment, condamnat de papă, a subminat mult timp relațiile Bisericii Răsăritene cu cea Apuseană, creând însă vremelnicele și instabilele regate latine de la Constantinopol.

MINIATURĂ CU CONCIULUI DE LA ACRA ȘI CU ASEDIUL DAMASCULUI, ÎN TIMPUL CELEI DE-A DOUA CRUCIADE, DINTR-UN MANUSCRIS DE PE LA 1280. ASEDIUL A DURAT PATRU ZILE, ÎNTRE 23 ȘI 27 IULIE 1148, DAR ÎNITIAȚIVA A FOST LIPSITĂ DE SUCCES, ASTFEL CĂ REGELE FRANȚEI, LUDOVIC VII, ȘI ÎMPĂRATUL GERMANIEI, CONRAD III, AU LUAT DRUMUL EUROPEI.

• El Cid Campeador

Titlu onorific atribuit lui **Rodrigo Díaz de Vivar**, cavaler spaniol, erou național și protagonist al Reconquistei. Aflat în serviciul regelui Castiliei, Alfonso VI, a luptat împotriva maurilor și a cucerit Valencia în 1094, pe care a guvernat-o până la moartea sa. Faptele lui au inspirat poemul epic *Cantar de mio Cid*, compus în jurul anului 1200, care oferă o imagine realistă a epocii cavaleresti medievale spaniole.

SFÂNTUL IMPERIU ROMAN

- Granițe în jurul anului 1000
- Granițe în 1492
- Statele Papale

Împărțirea Imperiului Bizantin (1204)

- Granițe la începerea celei de-a patra cruciade
- Imperiul Latin din Orient
- State bizantine libere
- Teritorii acordate Veneției

CRUCIADE ÎN PĂMÂNTUL SFÂNT

- State participante la prima cruciadă alături de imperiu și Veneția
- Itinerarul primei cruciade (1096-1099)
- Teritorii creștine după prima cruciadă
- Itinerarul celei de-a doua cruciade (1147-1149)
- Itinerarul celei de-a treia cruciade (1189-1192)
- Itinerarul celei de-a patra cruciade (1202-1204)
- Itinerarul celei de-a cincea cruciade (1217-1221)
- Cruciada lui Frederic II și recucerirea Ierusalimului (1202-1204)
- Teritorii creștine în 1244
- Itinerarul celei de-a șaptea cruciade (1248-1254)
- Itinerarul celei de-a opta cruciade (1270)

◆ Genghis Han ◆

△ TEMUJIN, FONDATORUL IMPERIULUI MONGOL, CUNOSCUT MAI MULT CA GENGHIS HAN. A MURIT LA 65 DE ANI, LA 18 AUGUST 1227, ȘI A FOST ÎNMORMÂNTAT ÎNTR-UN LOC NECUNOSCUT.

Temujin era fiul lui Yesugei, un șef al tribului mongol Kiyad; orfan de mic, a fost crescut doar de mamă alături de alți cinci frați, în condiții foarte precare; totuși, datorită caracterului său puternic și calităților incontestabile, s-a impus în fața câtorva triburi. În 1206, după înfrângerea șefilor rivali, a fost proclamat Genghis Han („Stăpân universal”), titlu recunoscut de tătari și de mongoli. Și-a stabilit capitala la Karakorum și a început cucerirea Chinei septentrionale, pe care a ocupat-o în 1215 distrugând Beijingul și masacrând majoritatea locuitorilor. Apoi s-a îndreptat spre occident, invadând mai întâi imperiul turc Khorezm (teritoriile de azi ale Iranului, Irakului și Turkestanului). Apoi a ajuns la granițele Indiei și ale Rusiei. În 1226, imperiul său ajunsese la proporții nemai-întâlnite până atunci, întinzându-se de la Marea Chinei la coastele Mării Negre. Rechemat în China pentru potolirea unei rebeliuni interne, a murit la 18 august 1227, căzând de pe cal; după moartea lui, imperiul a fost împărțit în patru între fiii și nepoții săi. Abil organizator și cuceritor aprig, Genghis Han semăna teroare și tristețe pe oriunde trecea, dar știa să se folosească și de învățații budiști și de civilizațiile popoarelor cucerite pentru a le oferi mongolilor săi, sălbatici și primitivi, ordine și disciplină nu doar militară, ci și morală.

PLECAREA LUI MARCO POLO DIN VENEȚIA, ▷ PE UN MANUSCRIS DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XIV.

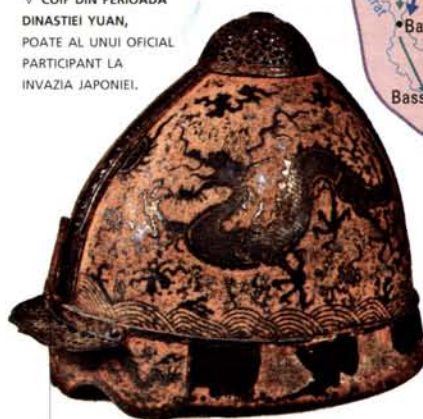
IMPERIUL MONGOL

CEL MAI MARE IMPERIU CUNOSCUT VREODATĂ ȘI-A AVUT ORIGINILE ÎNTR-O POPULAȚIE NOMADĂ CARE LOCUIA ÎN STEPELE MONGOLIEI. LA APOGEU, SE ÎNTINDEA DE LA OCEANUL PACIFIC LA MALURILE DUNĂRII.

După moartea lui Genghis Han, Imperiul Mongol a continuat să se extindă și în următorii cincizeci de ani sub conducerea succesorilor săi, deveniți o amenințare directă pentru statele creștine europene odată cu supunerea țărilor musulmane din Asia.

Hoarda de Aur

În 1240, mongolii au atacat Europa orientală și, după ce au distrus Kievul și i-au exterminat populația, au invadat principalele sud-occidentale ale Galiției și Voliniei, lăsând în urmă pământuri devastate și ruine. Apoi, au atacat Polonia și Ungaria, învingându-i mai întâi pe polonezi și pe germani în bătălia de la Legnica (Liegnitz) în Silezia în 1241, și apoi pe maghiari la Sajo. Doar moartea marelui han Ogodai a salvat țările Europei de la dezastru. Nepotul său, Batu, a preferat să se retragă și să formeze un stat din teritoriile cucerite, Hoarda de Aur, cu capitala la Sarai Batu. La început, această zonă a constituit o parte a Imperiului Mongol și mai târziu, după ce s-au strâns legăturile cu centrul imperiului, a devenit

DINASTIA YUAN

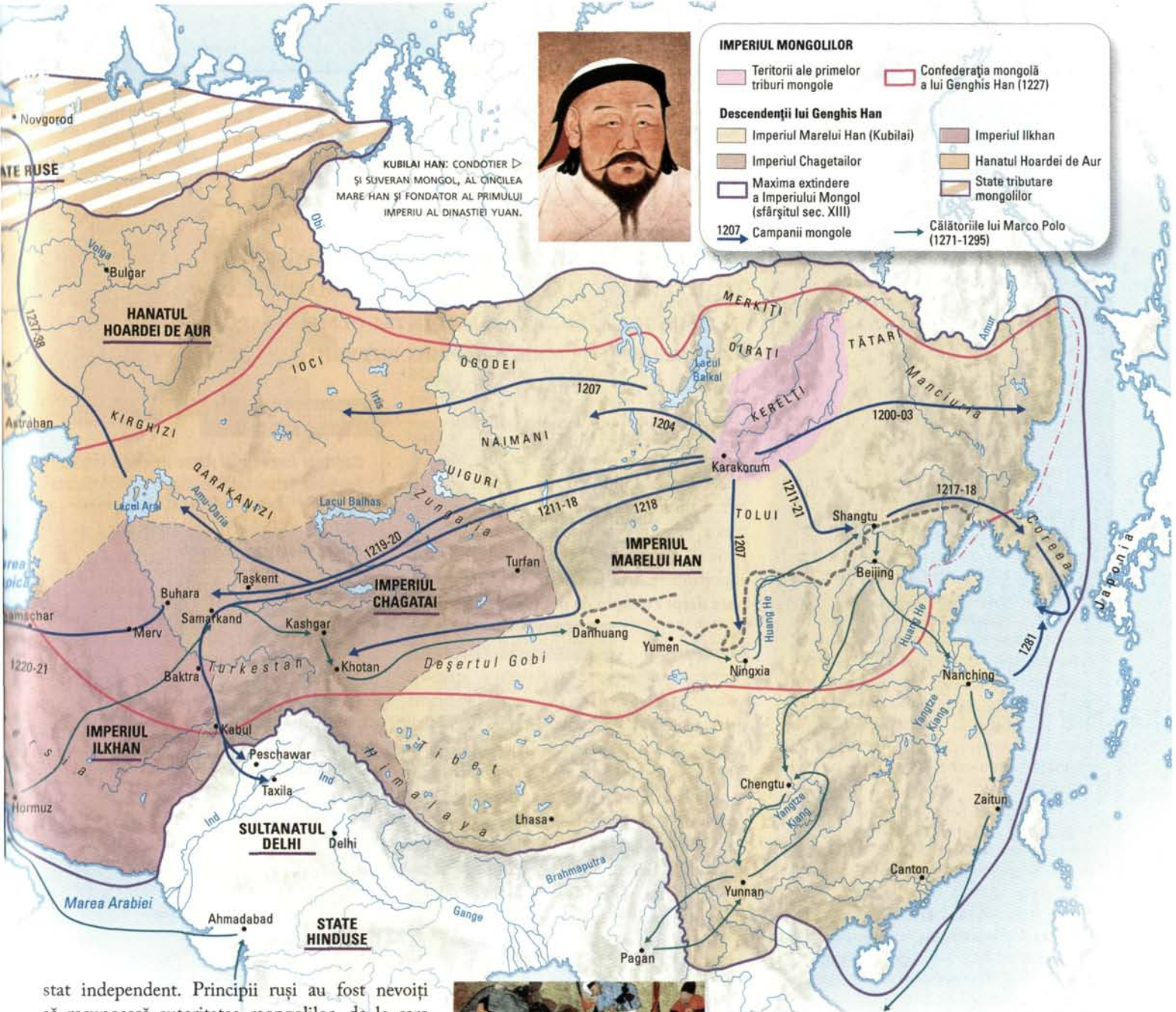
Dinastia a condus China între 1279 și 1371. A intensificat schimburile comerciale cu Occidentul, care astfel a intrat în contact cu noile tehnici din care s-au dezvoltat tiparul și armele de foc.

MARCO POLO

Cel mai cunoscut occidental ajuns în China lui Kubilai Han a fost venețianul Marco Polo, care după această călătorie (1271-1295) a scris relatările din *Milionul*. A fost primit la curtea lui Kubilai cu mari onoruri și i-au fost acordate titluri și îndatoriri de ambasador și administrator. În 1292 a decis să revină acasă, dar i-a fost incredințată o ultimă misiune: să însoțească o prințesă mongolă care urma să se căsătorească cu un rege din Persia. După trei ani de călătorie, a ajuns la Veneția, unde și-a povestit descoperirile.

▽ COIF DIN PERIOADA DINASTIEI YUAN, POATE AL UNUI OFICIAL PARTICIPANT LA INVAZIA JAPONIEI.

stat independent. Principii ruși au fost nevoiți să recunoască autoritatea mongolilor, de la care primeau investitura în schimbul unui jurământ de fidelitate, cu obligația de a plăti tribut. Abia în 1480, Ivan III al Moscovei a refuzat să declare fidelitatea, a lui și a Rusiei, față de han și mongolii nu au acționat cu suficientă energie.

China

După căderea dinastiei Jin sub loviturile lui Genghis Han (1215), chiar și regatul chinez Sung de Sud a fost ocupat în 1279 de Kublai Han, care a mutat capitala mongolă la Khanbalik (Beijing). El a fondat dinastia mongolă Yuan: a intensificat traficul pe rutele comerciale ale Asiei Centrale și a intrat în contact cu misionarii și comercianții occidentali, printre care și cu negustorul venețian Marco Polo. Chinezii suportau cu greu această dominație străină și din 1340 au avut loc mai

△ TIMURLENK ATAȚĂ UN GRUP DE CAVALERI
MINIATURĂ DIN 1467 PĂSTRATĂ LA BALTIMORE.

• Tamerlan

Nume sub care e cunoscut suveranul turco-mongol Timurlenk. Probabil descendent al lui Genghis Han, provenit din teritoriile din Transoxiana, a pus stăpânire, prin impetuoase campanii militare, pe podișul Persiei, Siriei și Anatoliei Centrale și a organizat chiar și o expediție împotriva Indiei, distrugând Delhi (1338). A murit în timp ce se pregătea să atace China (1405).

multe insurecții în aproape toate provinciile; în una din acestea, Zhu Yuanzhang (un călugăr budist) a reușit să se impună și, după cucerirea Beijingului (1371), a proclamat la Nanching nașterea noii dinastii – Ming, „lumină”. Mongolii au fost obligați să se retragă spre nord, dar nu au încetat să reprezinte o amenințare.

◆ Primii locuitori din America de Nord și Centrală ◆

Populațiile răspândite pe continentul american cu multe secole înainte de sosirea lui Columb descindeau, cel mai probabil, din triburile de vânători asiatici care au traversat strâmtoarea Bering în timpul ultimei glaciațiuni, când, din cauza scăderii nivelului oceanului, Asia și America erau unite. Nu lipsesc însă și alte ipoteze despre popularea Americilor; în orice caz, în anul 1492, continentul era populat de grupuri destul de diferite: în nord erau pieile roșii, împărțiți după habitat (munți, păduri sau câmpii) în diferite triburi; în America Centrală, grupurile mai degrabă primitive din Caraibe, iar pe continent, culturi mult mai dezvoltate, ca ale olmecilor, toltecilor, zapotecilor, huastecilor și totonacilor. Prima așezare importantă din valea Mexicului a fost centrul de ceremonii de la Teotihuacán, aflat la apogeu în secolele III–VI d.Hr., cu o influență profundă asupra altor civilizații central-americane. Dar cea mai semnificativă cultură a fost a mayașilor, o civilizație de înalt nivel prin cunoștințele sale din diverse domenii, de la astronomie la agricultură, dezvoltată în două perioade principale (preclasică, 1500 î.Hr.–250 d.Hr., și clasică, 300–900 d.Hr.). A lăsat splendide vestigii în diferite localități din Mexic și Guatemala. Între secolele XII și XVI d.Hr. s-a dezvoltat foarte mult civilizația aztecilor, popor războinic, care și-a avut centrul în capitala Tenochtitlán, astăzi Ciudad de Mexico.

CIVILIZAȚIILE PRECOLUMBIENE

ÎNAINTE DE VENIREA EUROPENILOR ÎN AMERICA, S-AU DEZVOLTAT ACOLO CÂTEVA MARI CIVILIZAȚII ÎN DOUĂ ZONE DISTINCTE: ÎN AMERICA CENTRALĂ, MAI ÎNTÂI OLMECII, APOI MAYAȘII ȘI APOI AZTECII, AU ÎNTEMEIAT IMPERII PUTERNICE, IAR ÎN AMERICA DE SUD S-AU AFIRMAT INCAȘII.

Prima populație americană care a lăsat urme ale existenței ei au fost olmecii, stabiliți pe la 1500 î.Hr. pe coastele golfului Mexic, fondatori ai unei societăți bine organizate. Aceștia practicau agricultura, cultivau porumb, cartofi și fasole și au dezvoltat cunoștințe foarte avansate de arhitectură, luate drept exemple de populațiile ulterioare.

Mayașii

Aproape contemporan cu olmecii au apărut și primele așezări mayașe pe coasta Pacificului (perioada preclasică, 1500 î.Hr.–250 d.Hr.); dar perioada de apogeu a fost între 300 și 900 d.Hr. (perioada clasică). Mayașii din zona platourilor înalte au ridicat temple de ceremonii la Tres Zapotes, Ipază și Kaminaljuyu; în această zonă s-au născut sculpturile monumentale, scrisul și calendarul. În regiunile de câmpie au înflorit orașe-stat puternice și organizate care, pe la 950, au fost abandonate și au decăzut din motive încă necunoscute.

Aztecii

Imperiul Aztec a apărut într-o epocă mai recentă, pe teritoriul de azi al Mexicului. Aztecii, de origine nomadă, s-au stabilit în zona lacului Texcoco, unde au fondat orașul-capitală Tenochtitlán. Din anul 1500, sub domnia lui Montezuma II, imperiul

CALENDARELE MAYAȘILOR

Mayașii își perfecționaseră o tehnică sofisticată de măsurare a timpului. Aceștia făcuseră patru calendare: Tzolkin, Haab, Calendarul Lung și Calendarul lui Venus. Astfel, calculau pe perioade lungi ciclul mediu al unui an venusian care dura între 581 și 587 de zile, cu o medie de 584 de zile.

◀ PIATRA SOARELUI ESTE CONSIDERATĂ O EMBLEMĂ A CIVILIZAȚIEI AZTECE. ERA UN DISC-CALENDAR, PE MARGINILE CĂRUIA SUNT INDICATE CELE DOUĂZECI DE ZILE ALE CALENDARULUI RITUALIC.

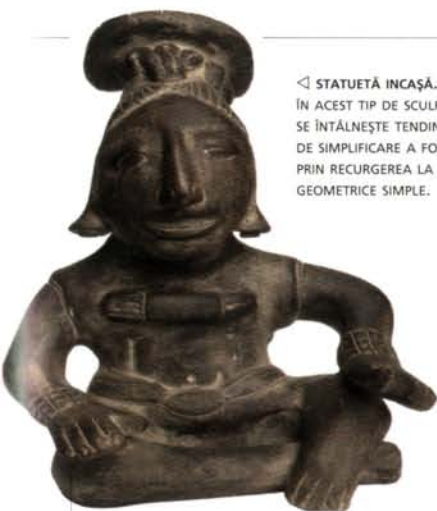
• Tenochtitlán

Capitala Imperiului Aztec pe malul lacului Texcoco, traversată de canale și înconjurată de diguri, avea în secolul XV aproximativ 200 000 de locuitori; pe ruinele sale s-a ridicat apoi orașul Mexico.

IMPERIUL AZTEC (secolele XIV–XVI)

- Migrații nahua (secolele IV–XII)
- Invazie a chichimecilor (secolul XII)
- Zona de origine a civilizațiilor aztece (1375)
- Orașe-stat toltece (1430)
- Orașe-stat nahua
- Teritorii supuse de Montezuma I (1440–1469)
- Teritorii supuse de axayacatl (1468–1479)
- Teritorii ocupate între 1486 și 1520

◁ STATUETĂ INCAȘĂ.
ÎN ACEST TIP DE SCULPTURĂ
SE ÎNTĂLNEȘTE TENDINȚA
DE SIMPLIFICARE A FORMELOR
PRIN RECURGEREA LA VOLUME
GEOMETRICE SIMPLE.

ARTĂ INCAȘĂ

În Imperiul Inca, bazat pe o organizare rigidă, se acorda puțin spațiu creativității artistice, motiv pentru care ceramica, țesăturile și sculptura s-au dezvoltat puțin, repetând mereu aceleași modele.

și-a atins maxima splendoare, dar în 1519 a fost atacat de conchistadorii spanioli conduși de Hernán Cortés și a fost anihilat de aceștia în doar câțiva ani.

Incașii

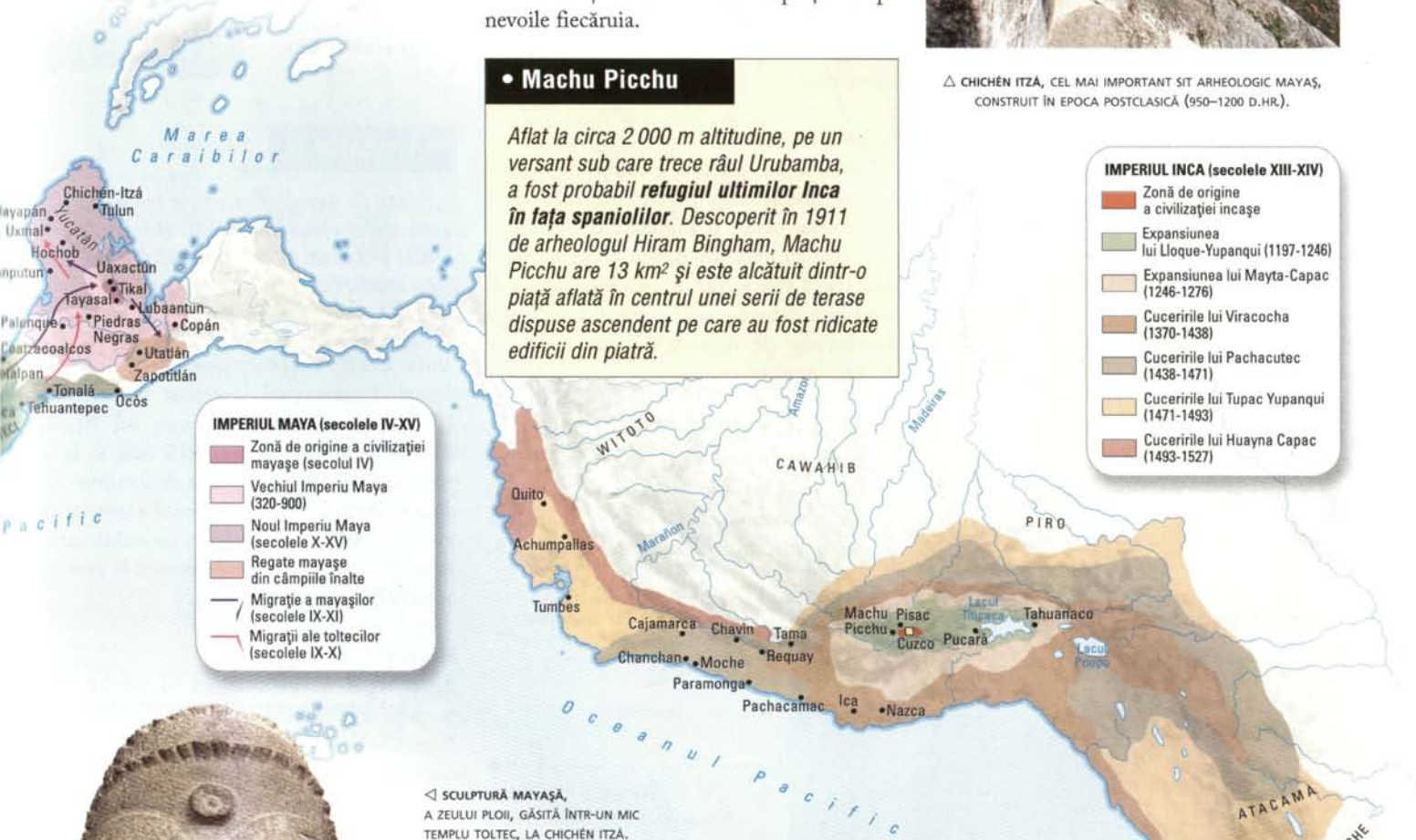
În timp ce coastele orientale ale Americii de Sud au rămas mult timp pustii, în Anzi s-au instalat comunități care cultivau cartofi și creșteau animale, în special oi, de la care foloseau lâna: printre acestea se numără civilizațiile Huarí și Tihuanaco, dar și Chimú, precursorii incașilor. Aceștia din urmă au fost capabili să construiască un mare imperiu și timp îndelungat au știut să reziste înaintării spaniolilor, deși până la urmă au capitulat și ei. Nucleul politico-social al societății incașe era *ayllu*, o comunitate mică fondată pe legăturile de familie, unde proprietatea era în comun și bunurile erau împărțite după nevoile fiecăruia.

△ CHICHEN ITZA, CEL MAI IMPORTANT SIT ARHEOLOGIC MAYAȘ, CONSTRUIT ÎN EPOCA POSTCLASICĂ (950–1200 D.HR.).

• Machu Picchu

Aflat la circa 2 000 m altitudine, pe un versant sub care trece râul Urubamba, a fost probabil **refugiul ultimilor Inca în fața spaniolilor**. Descoperit în 1911 de arheologul Hiram Bingham, Machu Picchu are 13 km² și este alcătuit dintr-o piață aflată în centrul unei serii de terase dispuse ascendent pe care au fost ridicate edificii din piatră.

◁ SCULPTURĂ MAYAȘĂ,
A ZEULUI PLOII, GĂSITĂ ÎNTR-UN MIC
TEMPLU TOLTEC, LA CHICHEN ITZA.

RITUALURI DE SACRIFICIU

Pentru populațiile din America precolumbiană, ritualurile de sacrificiu aveau o imensă importanță deoarece, prin intermediul lor, aceștia doreau să le ofere zeilor sânge, considerat lichid vital regenerativ. Sacrificiile animale și umane erau parte integrantă a religiei aztece: pentru un războinic era o onoare să moară în luptă sau să fie oferit ca victimă într-un astfel de ritual. Există în acest scop un altar special de origine toltecă, Chac Mool, sub forma unui om întins, pe care sacerdoții pregăteau victimele.

◆ Africa ◆

Africa este considerată leagănul omenirii, deoarece primele vestigii umane au fost găsite pe teritoriile de azi ale Kenyei și Tanzaniei. Mult timp, europenii au cunoscut doar partea septentrională a Africii, cu deschidere la Mediterana. Se știa puțin sau mai nimic despre populațiile din sudul Saharei. Se pare, conform lui Herodot, că fenicienii au înconjurat coastele continentului pe la 600 î.Hr.; primele contacte cu partea central-meridională au avut loc abia la sfârșitul secolului XV, când navigatorii portughezi au ajuns pe coastele Senegalului, iar într-o a doua expediție au ajuns până la extremitatea meridională a Africii. Cu siguranță că aceste contacte dintre europenii albi și negrii africani au fost foarte complexe și dificil de reprodus; pe de-o parte, superioritatea tehnologică a pus popoarele africane într-o condiție de subordonare netă, dar și pentru marinarii portughezi a fost o surpriză să se afle în fața unor societăți organizate în state cu legi uneori incredibil de evaluate sau de elaborate. Imaginea africanului sălbatic este, de fapt, o percepție ulterioară, din timpul marelui comerț cu sclavi, și pare să fie mai mult o încercare de justificare a acțiunilor albilor decât o reprezentare obiectivă a realității. Astfel s-a născut ideea misiunii civilizatoare pe care omul alb avea datoria să o îndeplinească față de popoarele supuse, îmbrățișată de opinia publică europeană.

REGATELE AFRICANE

NE-AM OBIȘNUIT PEA MULT SĂ CONSIDERĂM AFRICA LOCUL ÎNAPOIERII CULTURALE ȘI ECONOMICE, IGNORÂND CĂ PE ACEST CONTINENT AU ÎNFLORIT REGATE AVANSATE ȘI CIVILIZAȚII RAFINATE.

Înainte ca europenii să înceapă, în secolul XV, să ocupe tot mai mult teritoriul african și să se folosească de resursele umane și naturale de aici, în Africa s-au afirmat regate și imperii care prin organizare aveau puține motive să invidieze statele europene contemporane; este adevărat că primii călători care s-au aventurat prin aceste teritorii au subliniat aspectele diferite, dar nicidecum inferioritatea.

Regatul Ghana

În secolul V d.Hr. s-a remarcat regatul Ghana, cu un teritoriu care, în perioada sa de apogeu, ocupa o suprafață de la Maroc la zonele aurifere ale Africii occidentale, în sud. După șase secole de independență și de bunăstare datorate unui comerț înfloritor, a fost invadat de Almoravizi, care au impus credința musulmană.

Imperiul Mali

În timp ce regatul Ghanei era cucerit de musulmani, în Africa central-occidentală se afirma un nou stat fondat de populația de etnie mandike, care trăia în regiunea

▷ STATUETĂ YORUBA: ARTA ACESTEI POPULAȚII SE EXPRIMĂ SUB DIFERITE FORME, MAI ALES PRIN REDAREA NUMEROASELOR DIVINITĂȚI ADORATE.

ARTĂ AFRICANĂ

În Africa, în special în regiunea Nigerului și a Congoului, s-au dezvoltat între secolele XII și XVI diferite forme de expresii artistice, mai ales figuri antropomorfe sculptate în lemn și piatră.

• Timbuctu

Fondat de tuaregi, a devenit în secolul XV un centru comercial și cultural important, asta și datorită moscheii Sankoré, un prestigios centru universitar islamic.

dintre Guinea septentrională și Mali meridional. Imperiul s-a dezvoltat în perioada 1235–1645 și, sub conducerea lui Musa, a ajuns la maximul splendorii sale și la o populație de 50 de milioane de locuitori de diferite etnii. Din 1389, imperiul a început să intre în criză din cauza lipsei de stabilitate a guvernului și presiunilor exercitate la granița orientală de regatul Songhai.

Regatul Songhai

Acest regat își are originea în secolul VII în populația Songhai, pe cursul inferior al Nigerului. După ocupația regatului Mali, națiunea s-a eliberat în 1336 datorită lui Sonni Ali Kilnu, iar sub regele musulman Sonni Ali Ber a reușit să cucerească pământurile fostului Imperiu Mali, care căzuse în ruină, și să ocupe temporar orașele Timbuctu și Djenné. Datorită acestor cuceriri, Sonni Ali Ber a reușit să controleze rute comerciale care i-au adus mari bogății, chiar mai multe decât Imperiului Mali. Songhai a prosperat până în 1591, când o armată marocană

◁ MOSCHEEA DE LA DJENNÉ (MALI), EXEMPLU REMARABIL DE ARHITECTURĂ ISLAMICĂ AFRICANĂ, AI CĂREI PEREȚI SUNT CONSTRUIȚI DIN CĂRĂMIZI DE LUT.

ISLAMUL ÎN AFRICA
Răspândirea religiei musulmane a început cu expedițiile militare arabe dintre 650 și 700 în țările mediteraneene. Deși convertirea populațiilor septentrionale a fost destul de rapidă și generalizată, nu același lucru s-a întâmplat cu populațiile din partea centrală a continentului, care aveau religii animiste și politeiste.

condusă de Judar Paşa a câştigat bătălia de la Tondibi şi a distrus oraşele Gao, Timbuctu şi Djenné, punând capăt regatului Songhai.

Africa Centrală

În secolul IX, s-au format în savana congoleză comunităţi de agricultori care apoi au dezvoltat comerţul pe bază de cupru şi fildes cu ţările coastei orientale. În secolul XIV, Wene, de etnie bantu, a fondat, în această zonă, regatul Congo, care a rezistat multă

◁ MĂȘTILE YORUBA
PREZINTĂ O ÎNALTĂ
VALOARE ARTISTICĂ.

YORUBA

Populația locuia pe teritoriul actual al Nigeriei și s-a dezvoltat în jurul orașului-stat Ile-Ife; încă de la sfârșitul secolului XIII este celebră pentru produsele sale artistice din lemn sculptat și din bronz.

vreme grație unui sistem politic prin care puterea era distribuită unui număr mare de guvernatori provinciali.

◆ Călătoriile lui Columb ◆

Descoperirea Americii de către Cristofor Columb a fost considerată un moment atât de important în istoria umanității încât este folosită pentru delimitarea începutului epocii moderne. Când, în 1492, navigatorul genovez s-a prezentat la curtea Spaniei, puțini îl credeau și doar bunăvoința reginei Isabela a permis organizarea și realizarea acestei călătorii care va uimi întreaga lume. Columb a plecat la 3 august 1492 de la Palos cu trei caravele (*Nina*, *Pinta* și *Santa Maria*); după o călătorie care a durat mai mult decât anticipase, a zărit pământul (12 octombrie). Convins că ajunsese în Indii, credea că insulele găsite aparțineau continentului asiatic și că erau cele descrise de Marco Polo în *Milionul* cu numele de Cipango (Japonia). A trăit toată viața cu această convingere; de fapt, nici în călătoriile ulterioare, Columb nu și-a dat seama că descoperise un nou continent. Călătoria a schimbat radical lumea percepută de omul medieval și a imprimat istoriei imaginea globală care este astăzi unul din reperatele fundamentale ale realității pe care o trăim. Consecințele călătoriei și ale descoperirilor legate de aceasta nu au întârziat să apară: Mediterana a pierdut gradual rolul central pe care îl avusese până atunci, națiunile cu deschidere la Atlantic, mai ales Spania, care finanțase expediția, au obținut avantaje importante și au devenit noile puteri dominante ale Europei.

MARILE DESCOPERIRI GEOGRAFICE

NECESITATEA DESCOPERIRII DE NOI CĂI DE COMUNICARE CU ORIENTUL I-A DETERMINAT PE SUVERANII MARILOR STATE EUROPENE SĂ FINANȚEZE EXPEDIȚII CARE SĂ DESCHIDĂ RUTE COMERCIALE ȘI SĂ DESCOPERE NOI TERITORII PENTRU PRODUSE ȘI RESURSE.

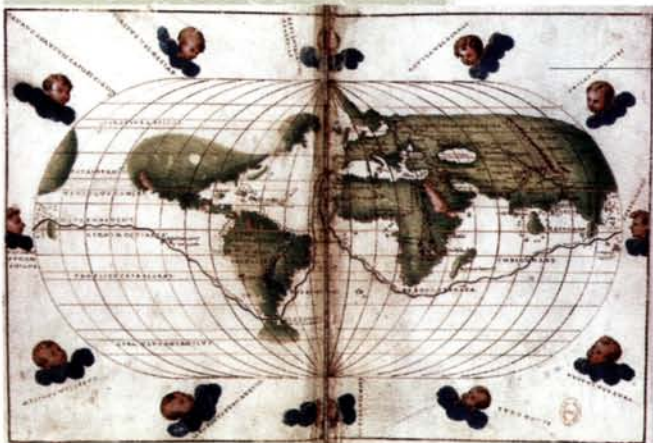
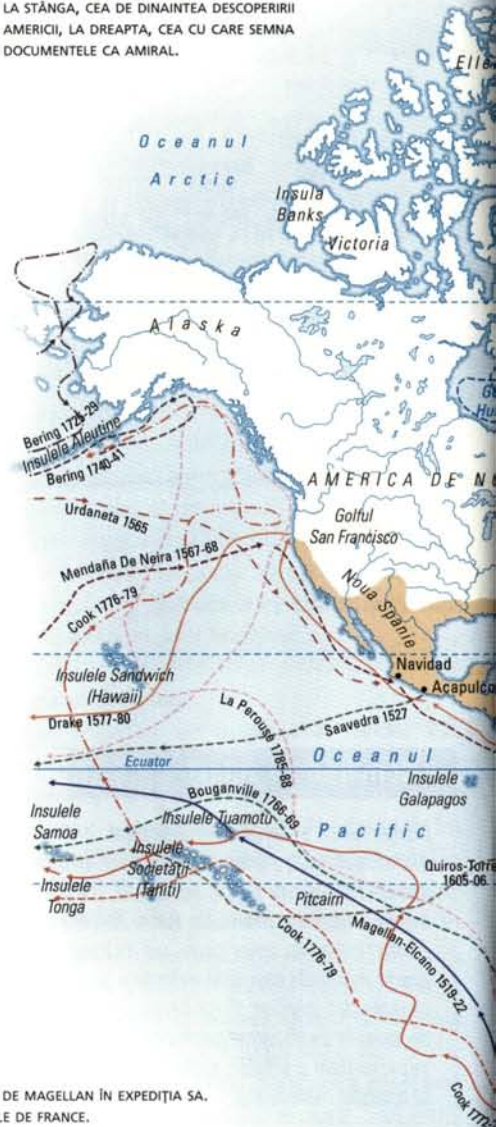
Pe urmele lui Columb s-au aventurat mulți alți navigatori, sperând să găsească noi pământuri neexplorate și astfel să facă rost de bogății pentru ei și pentru națiunile care finanțaseră expediția. Evident, mulți nu s-au mai întors sau au fost constrânși să-și lase toate speranțele pe fundul oceanelor, dar unii au reușit să ajungă la pământuri îndepărtate și, în câteva decenii, întreaga hartă a lumii a fost redesenată.

America

Portughezul Pedro Alvares Cabral a fost primul navigator care a ajuns, în 1500, în Brazilia și, pe baza tratatului de la Tordesillas (1494), acele pământuri au intrat sub jurisdicție portugheză. De fapt, tratatul împărțise lumea în două între spanioli și portughezi pe baza meridianului nord-sud (770 km vest de Insulele Capului Verde): pământurile din estul acestei linii reveneau Portugaliei, iar cele din vest, Spaniei. La doi ani după această descoperire (1502), italianul Amerigo Vespucci, care a navigat de-a lungul Americii de Sud între Amazon și Rio de la Plata, și-a dat seama că acele pământuri aparțineau unui nou continent, care a luat numele lui.

△ SEMNĂTURILE LUI COLUMB: LA STÂNGA, CEA DE DINAINTEA DESCOPERIRII AMERICII, LA DREAPTA, CEA CU CARE SEMNA DOCUMENTELE CA AMIRAL.

CĂLĂTORIA LUI MAGELLAN

Navigatorul portughez Fernão de Magalhães (Magellan) a fost primul care a înconjurat Pământul. A plecat cu cinci nave și cu 250 de oameni de la Sanlúcar de Barrameda la 20 septembrie 1519. A fost ucis în Filipine, dar echipajul său s-a întors la 18 septembrie 1522.

◁ HARTĂ CARE REPREZINTĂ RUTA URMĂTĂ DE MAGELLAN ÎN EXPEDIȚIA SA. HARTA SE AFLĂ LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE.

◁ SFERĂ ARMILARĂ: VECHI INSTRUMENT ASTRONOMIC CARE ARATĂ PRINCIPALELE DIVIZIUNI ALE SFEREI CERESTI, UTIL PENTRU REPREZENTAREA MIȘCĂRII APARENTE A AȘTRILOR.

INSTRUMENTE DE NAVIGAȚIE

La sfârșitul secolului XV, a început să fie folosit astrolabul nautic, derivat al astrolabului astronomic de epocă elenistică. Cu astrolabul nautic și cu cvadrantul au plecat în călătorie Columb, da Gama și Magellan.

Cucerirea lumii

În 1497, italianul Giovanni Caboto (John Cabot) a explorat insula Terranova. În 1520, Ferdinand Magellan, în serviciul casei regale spaniole, a trecut de Țara de Foc și a explorat Oceanul Pacific, căruia i-a dat numele. A ajuns apoi în Filipine, unde a fost ucis. O parte a echipajului său a mers până în India, și apoi a revenit în Spania, încheind astfel prima călătorie în jurul Pământului. Apoi, James Cook a explorat Australia orientală, Noua Zeelandă și Insulele Hawaii.

• Cabral descoperă Brazilia

Pe ruta lui Vasco da Gama către India (1497), a plecat în martie 1500 de la Lisabona o expediție condusă de Pedro Alvares Cabral. Flota sa, odată ce a trecut ecuatorul, a cărmnit spre vest printr-o manevră mult mai amplă decât de obicei; astfel a descoperit un pământ până atunci necunoscut: Brazilia.

△ HENRIC NAVIGATORUL (1394-1460), FRATELE REGELUI PORTUGALIEI, EDUARD, A FOST PROMOTORUL CAMPANILOR DE EXPLORARE ȘI AL MARILOR DESCOPERIRI GEOGRAFICE ALE PORTUGHEZILOR.

CĂLĂTORII ȘI EXPLORĂRI ÎNTRE 1480 ȘI 1788

- Pământuri explorate de europeni până la 1400
- Pământuri explorate de europeni până la 1500
- Pământuri explorate de europeni până la 1600
- Călătorii de explorare
- Cook 1772-75

◆ Criza Bisericii ◆

Influența Bisericii în societatea europeană a secolelor XIV–XVI era enormă. Marca toate momentele semnificative ale vieții (nașterea, căsătoria și moartea) prin intermediul sfințelor taine și dădea promisiunea vieții veșnice, în schimbul confesării, ispășirii și al daniilor, dar mai ales prin indulgențele pe care papa sau episcopii le puneau în vânzare pentru realizarea marilor monumente ale Bisericii. Intenția lui Luther nu era să producă o ruptură de Roma, ci să critice ceea ce devenise un comerț în toată regula și să readucă la lumină preceptele biblice de la începuturi, care îi ajutau pe credincioși să obțină mântuirea. La Vatican, inițiativa sa nu a fost apreciată și cardinalul Thomas Cajetan (Tommaso de Vio) l-a admonestat verbal pe Luther; apoi, Leon X, prin bula papală *Exurge*

△ MARTIN LUTHER S-A NĂSCUT LA 10 NOIEMBRIE 1483 LA EISELEBEN, ÎN SAXONIA. A MURIT LA 18 FEBRUARIE 1546.

Domine din 1520, i-a cerut oficial lui Luther să renunțe la tezele sale, pentru că risca excomunicarea. Astfel s-a ajuns la o ruptură ireversibilă după ce Luther a ars în piața publică bula primită de la Roma. Prin scrierile sale, Luther a trasat principiile fondatoare ale Bisericilor protestante care au apărut după Reformă. El a descris liniile noii Biserici în special în lucrările *Slujba germană și ordinea cultului* (1525) și *Micul și marele catehism* (1529).

REFORMA PROTESTANTĂ

CRIZA SPIRITUALĂ ÎN CARE CĂZUSE BISERICA A FAVORIZAT O SERIE DE NOI TEORII RELIGIOASE, DAR MAI ALES O NETĂ OPOZIȚIE FAȚĂ DE PAPĂ, CONSIDERAT DE MULȚI CAUZA PRINCIPALĂ A DECĂDERII MORALE.

Această situație provoca nemulțumiri și în multe părți ale lumii ecleziastice se cerea o intervenție drastică pentru stoparea celor mai evidente scandaluri. Impulsul înnoitor venea dinspre umaniști, care se gândeau la o nouă religiozitate, bazată pe credință și caritate, care trebuia să se nască din citirea Scripturilor. Intenția lor nu era să strice unitatea Bisericii, dar evenimentele care au urmat au dus la această consecință dramatică.

MARTIN LUTHER

După ce a studiat la universitatea din Erfurt, a intrat în iulie 1505 în ordinul augustinian și, din 1513, a predat filosofia și teologia la Wittenberg. În 1571 a protestat împotriva vânzării indulgențelor, intens promovate de Leon X, afișând cele *Nouăzeci și cinci de teze* pe ușa Bisericii Tuturor Sfinților din Wittenberg. A fost excomunicat de papă la 3 ianuarie 1521, dar și-a găsit refugiu în castelul de la Wartburg al lui Frederic de Saxonia, unde s-a ocupat de prima traducere a Bibliei în limba germană.

Reforma luterană

Gestul lui Luther a produs o serie de consecințe care au influențat istoria Europei în următoarele două secole. Mulți principii germani i s-au alăturat repede, dorind să intre în posesia pământurilor Bisericii, și au generat o ruptură în lumea creștină. Doctrina luterană se baza pe raportul direct dintre om și Dumnezeu, excluzând o serie de intermediari care erau fundamentali în sânul Bisericii. Pentru Luther, mântuirea omului se afla exclusiv în credință, negându-se importanța faptelor, iar destinul omului era deja scris, astfel că bunele acțiuni nu îi mai foloseau la nimic.

▷ BIBLIA ÎN GERMANĂ, DIN 1545: ESTE VERSIUNEA DEFINITIVĂ A PRIMEI BIBLII PE CARE LUTHER A PUBLICAT-O ÎN 1534. DESCHISĂ LA UN PASAJ DIN ISAIA, ESTE UNA DIN PUȚINELE COPII PĂSTRATE.

△ SEMNĂTURA LUI MARTIN LUTHER PUBLICATĂ PENTRU PRIMA DATĂ ÎN CUNOSCUTA ENCICLOPEDIIE SUEDEZĂ *NORDISK FAMILIEBOK* APĂRUTĂ ÎN MAI MULTE EDIȚII ÎNCEPÂND CU 1876.

• Jean Calvin

Reformator religios francez; susținător al ideilor luterane (1553), a fost obligat să părăsească Parisul. După ce a stat o vreme la Strasbourg și Basel, s-a stabilit în 1541 la Geneva, un oraș model de rigoare și disciplină.

Contrareforma

După excomunicarea lui Martin Luther în 1521, Biserica de la Roma a așteptat până să răspundă doctrinal tezelor reformiste; de fapt, abia în 1545, papa Paul III a convocat Conciliul de la Trento pentru dezbaterea

• BIBLIA

Pe când se ascundea de gârziile papei, Martin Luther s-a dedicat traducerii Bibliei în germană, deoarece el credea că orice creștin trebuie să citească direct Textele Sacre și să le dea o interpretare proprie. Din acest motiv, în țările de religie protestantă Biblia era mult mai cunoscută decât în țările catolice, unde era citită și interpretată predominant de clerici.

chestiunii. Majoritatea participanților nu au favorizat un dialog între cele două opinii; ba chiar s-a ajuns la afirmarea unei direcții dure prin care Biserica dovedea că nu avea nici o intenție să renunțe la rolul principal în materie de religie și, prin decrete dogmatice, s-a reafirmat validitatea sfintelor taine și doctrina mântuirii prin fapte, atribuindu-le oamenilor capacitatea liberului arbitru. A adoptat principii foarte importante de

moralizare a vieții clericale, interzicând cumulusul de îndatoriri și obligându-i pe clerici la celibat și la castitate.

HENRIC VIII

Rege al Angliei și al Irlandei, fiul lui Henric VII, s-a căsătorit cu Ecaterina de Aragon (1509); din cauza refuzului papei de a-i anula căsătoria, s-a autoproclamat cap al Bisericii Anglicane (1534). S-a căsătorit cu Anne Boleyn, dar mai târziu a condamnat-o la moarte pentru trădare (1536). După Anne, a mai avut încă patru soții. A fost tatăl reginei Elisabeta, care a guvernat regatul mai mult de patruzeci de ani.

△ HENRIC VIII ÎNTR-UN TABLOU DIN 1542 DE HANS HOLBEIN, PĂSTRAT LA HOWARD CASTLE ÎN YORKSHIRE.

• Societatea lui Isus

După convertirea la catolicism, nobilul basc Ignatius de Loyola a fondat la Paris un grup cunoscut sub numele de „Societatea lui Isus”, care s-a pus în slujba papei (1534), iar Paul III l-a numit Ordin al Iezuiților (1540). Misiunea lui era să apere și să răspândească credința catolică. Iezuiții sunt foarte activi în activitatea misionară și de învățământ în multe țări ale lumii.

REFORMA PROTESTANTĂ

- Imperiul lui Carol V (1506-1556)
- Limitele imperiului în 1570
- Teritoriile Habsburgilor din Spania
- Teritoriile Habsburgilor din Austria
- Teritoriile Venetiei
- Imperiul Otoman
- State vasale otomanilor
- ↳ Insiuruni ale corsarilor barbari
- Zone de religie catolică
- Zone de religie anglicană
- Zone de religie calvino-hughenotă
- Zone de religie protestantă
- Zone de religie luterană
- Zone de religie mixtă
- Zone de religie ortodoxă
- Husiți

◆ Ascensiunea Franței ◆

După moartea cardinalului Jules Mazarin (Giulio Mazzarino – 1661), Ludovic XIV din dinastia Bourbon a guvernat singur Franța timp de 54 de ani, devenind modelul monarhului absolut prin drept divin. În politica externă, a implicat țara în patru războaie oneroase. Primul a fost războiul de devoluție (1667–1668) împotriva Spaniei, la finalul căruia Franța a obținut o mare parte a Flandrei; războiul cu Olanda (1672–1679), după care Olanda a cedat Conté și câteva orașe din sudul Țărilor de Jos (pacea de la Nijmegen, 1678). Politica expansionistă a suveranului francez a continuat apoi cu anexarea Strazbourgului și a altor orașe și feude din Alsacia și Luxembourg. O coaliție a puterilor europene, Liga de la Augsburg, a declarat război Franței (1688–1697), cu susținerea Angliei, a principatelor germane și a ducatului de Savoia. Înviins, Ludovic XIV a acceptat pacea de la Rijswijk (1697), l-a recunoscut pe Wilhelm III de Orania ca suveran al Angliei și a restituit majoritatea teritoriilor cucerite. Apoi Franța s-a implicat în războiul de succesiune din Spania (1701–1704), declanșat când Carlos II, suveranul Spaniei, i-a privat de drepturi pe urmașii direcți și l-a numit succesor pe nepotul lui Ludovic XIV, Filip de Anjou, viitorul Filip V. Celelalte state europene s-au coalizat împotriva acestei amenințări, dar conflictul s-a încheiat cu ocuparea tronului Spaniei de către Filip V. Tratatul de la Utrecht și Rastatt (1713–1714) au încheiat hegemonia franceză.

RĂZBOIUL DE 30 DE ANI

ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XVI, EUROPA ESTE TULBURATĂ DE O CRIZĂ PROFUNDĂ: CONFLICTE, REVOLTE INTERNE, EPIDEMII. RĂZBOIUL DE 30 DE ANI REPREZINTĂ MOMENTUL CEL MAI DRAMATIC AL UNEI SOCIETĂȚI AFLATE ÎN FAZA DE TRANZIȚIE ÎNTRE TRECUT ȘI VIITOR.

Conflictul a izbucnit în 1618, când Ferdinand de Habsburg, rege al Boemiei și viitor împărat al Sfântului Imperiu Roman ca Ferdinand II, a încercat să impună credința catolică; nobilii din Boemia s-au revoltat și i-au oferit coroana protestantului Frederic V Palatinul. Cele două grupuri au căutat aliați printre puterile Europei, transformând astfel conflictul local într-un război global.

Etapa boemo-palatină (1618–1624)

La 23 mai 1618, nobilii protestanți din Boemia au aruncat de la fereastra castelului Hradcany trei consilieri de la Viena (episod cunoscut sub numele de „defenestrarea de la Praga”) și au instituit un guvern independent, contribuind la declanșarea războiului. După doi ani (1620), armata Ligii Catolice condusă de Johann Tserclaes, conte de Tilly, a zdrobit armata cehă la Weisserberg. Praga a fost asediată de armata imperială, a fost impus catolicismul, iar monarhia a devenit un drept ereditar al Habsburgilor.

Etapa daneză (1625–1629)

Regele Christian IV al Danemarcei s-a simțit amenințat de avansarea generalului Tserclaes în Germania de Nord și a intervenit în conflict, dar, nereușind să obțină susținerea olandezilor și a englezilor, a fost învins în bătălia de la Lutter (26–27 august 1626) cu trupele imperiale, pierzând aproape jumătate din oameni. Înviins apoi de contele Albrecht von Wallenstein la Wolgast, a fost nevoit să ceară pacea (tratatul de la Lübeck, 7 iunie 1629).

● Wallenstein

General ceh aflat în slujba Habsburgilor, și-a alcătuit, la începutul războiului, o armată de mercenari și s-a remarcat prin abilitate și duritate. După câteva victorii, a fost ucis din ordinul împăratului care era speriat de puterea și duplicitatea lui.

Etapa suedeză (1630–1635)

Numirea lui Wallenstein ca duce de Mecklenburg a amenințat țările baltice și a făcut ca în război să intervină și regele suedez Gustav Adolf, care, cu susținerea secretă a Franței, s-a proclamat șef al Ligii Protestante. Confruntarea decisivă a avut loc la Lipsca (Leipzig – 24 februarie 1634), unde protestanții au obținut victoria, dar regele danez și-a pierdut viața. Trupele sale

◀ MOARTEA LUI GUSTAV ADOLF II LA LÜTZEN, ÎNTR-O PICTURĂ DE CARL WAHLBOM.

GUSTAV ADOLF, rege al Suediei din 1611. Interesul arătat cauzei protestante și teama de creșterea Sfântului Imperiu Roman l-au convins să participe la Războiul de 30 de Ani. În 1632, în bătălia de la Lützen, a învins forțele imperiale, dar a murit în luptă.

TRATATELE DE LA WESTFALIA (1648)

█ Granițele Sfântului Imperiu Roman	█ Teritoriile Brandenburg
█ Teritoriile Habsburgilor din Spania	█ Teritoriile Saxoniei
█ Teritoriile Habsburgilor din Austria	█ Teritoriile Bavariei
█ Teritorii suedeze	█ State independente
█ Regatul Angliei	█ Regatul Scoției

● Pacea de la Westfalia

Compusă din două tratate semnate la **Münster și Osnabrück**, fiindcă protestanții și catolicii refuzau să stea împreună la masa tratatelor, a stabilit recunoașterea oficială a calvinismului și a păstrat concesiile făcute protestanților prin pacea de la Augsburg. Franța și Suedia au primit teritorii, iar împăratul a renunțat la ideea de reunificare a Germaniei. Spania a fost obligată să acorde independența Provinciilor Unite ale Olandei după un război de peste optzeci de ani.

△ CARDINALUL RICHELIEU ÎNTR-O PICTURĂ DE PHILIPPE DE CHAMPAIGNE, 1637.

● CARDINALUL RICHELIEU

Provenit dintr-o familie nobilă, a fost numit episcop în 1607. A devenit cel mai apropiat consilier al reginei-mamă, Maria de Medici, după moartea predecesorului său, Concino Concini, iar în 1624 a fost numit prim-ministru de către regele Ludovic XIII. Susținător convins al absolutismului monarhic, și-a propus două lucruri: preluarea puterii din mâinile marii nobilimi și a hughenotilor și lupta împotriva hegemoniei habsburge în Europa.

au continuat lupta, dar au fost învinse la Nordlingen și constrânse să semneze pacea de la Praga (1635) prin care li s-au făcut unele concesii protestanților, ca anularea edictului restituirii tuturor bunurilor ecleziastice dobândite după 1552.

● Etapa franceză (1635–1648)

În mai 1635, regele Franței Ludovic XIII a declarat război Spaniei și Habsburgilor, căci prim-ministrul Richelieu era convins că Franța trebuia să se opună ascensiunii Habsburgilor. După o primă etapă marcată de mai multe înfrângeri, francezii, datorită unei alianțe cu suedezi și abilității comandanților pe câmpul de luptă, au reușit să încline balanța în favoarea lor. Lupta decisivă s-a dat la Rocroi (1643), unde francezii au înfrânt faimoasa infanterie spaniolă, considerată până atunci invincibilă. Puși în imposibilitatea de a continua războiul, Habsburgii au semnat Pacea de la Westfalia. Spania a continuat să lupte cu Franța până la epuizarea completă a forțelor sale (tratatul Pirineilor, 1659).

◆ Căderea Constantinopolului ◆

Otomanii, un trib turcic care și-a luat numele de la primul său suveran, Otman I, provenit din zona Mării Marmara, au început să se extindă din secolul XIV, până când sultanul Mahomed II a ocupat Constantinopolul, după încercările nereușite ale arabilor. Odată cu prăbușirea meterezului estic al lumii creștine, Europa și-a dat seama îngrozită că

▲ ASEDIUL CONSTANTINOPOLELUI (1453). ILLUSTRATIE EXTRASĂ DINTR-O CARTE DE JEAN CHARTIER, ISTORIC FRANCEZ DIN SECOLUL XV, PĂSTRATĂ LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE.

avea vecini puternici și în plină extindere. Mahomed II a continuat expansiunea în partea balcanică, anexând Serbia, Bosnia și Grecia. Venețienii au fost primii care au plătit consecințele fenomenului: Serenissima a renunțat la posesiunile sale din Moreea (Pelopones) și din Albania în schimbul menținerii drepturilor comerciale cu imperiul. Cuceririle teritoriale au continuat sub Soliman Magnificul, care în 1521 a ocupat Belgradul și în 1526 l-a înfrânt și ucis în bătălia de la Mohács pe regele maghiar Ludovic II Jagello. Serbia și Ungaria erau deja în mâinile sale după ce a asediat de două ori, în 1529 și 1532, Viena, însă fără să reușească să o învingă. „Amenințarea turcă” din inima Europei a rămas o problemă centrală a politicii europene pe parcursul secolului XVI, dar cel mai important lucru a fost ruptura pe care otomanii au creat-o în raporturile comerciale între Orient și Occident și declinul zonei mediteraneene în calitate de centru al schimburilor comerciale.

BĂTĂLIA DE LA LEPANTO, ARTIST ANONIM; TABLOU > PĂSTRAT LA NATIONAL MARITIME MUSEUM DIN GREENWICH.

OTOMANII ȘI RUSIA

ÎN ESTUL EUROPEI S-AU RIDICAT DOUĂ MARI PUTERI: ÎMPERIUL OTOMAN ȘI CEL RUS. ÎN TIMP CE PRIMUL REPREZENTA O AMENINȚARE PENTRU EUROPA CREȘTINĂ, AL DOILEA ÎNCEPE UN LENT DRUM CĂTRE MODERNIZARE.

După cucerirea Constantinopolului în 1453, turcii au invadat Peninsula Balcanică. În secolul următor, înaintarea lor spre inima Europei a fost lentă, dar constantă, ajungând să amenințe direct imperiile centrale. Diferiții papi care s-au succedat i-au invitat pe suveranii creștini să se alieze pentru combaterea dușmanului comun, dar acest semnal de alarmă nu și-a găsit ecou până în 1570, când papa Pius V a reușit să coalizeze forțele creștine pentru ajutarea Ciprului asediat de flota sultanului Selim II.

Bătălia de la Lepanto

Până la pregătirea flotei creștine, Ciprul căzuse în mâinile musulmanilor, dar luptele s-au declanșat oricum și la 7 octombrie 1571 a avut loc bătălia din largul orașului Lepanto. Deși la început incertă, victoria le-a revenit apoi creștinilor, care au capturat 130 de nave inamice și au distrus mai mult de 60. Victoria a fost sărbătorită drept cea mai mare realizare a creștinătății în fața islamului, dar nu a fost urmată de nici o altă acțiune, căci în curând au apărut rivalități între aliații creștini. Turcii și-au continuat acțiunile pe uscat, mai ales în Peninsula Balcanică, dar înfrângerea de la Lepanto le-a dovedit vulnerabilitatea și le-a împiedicat obținerea controlului total asupra Mediteranei.

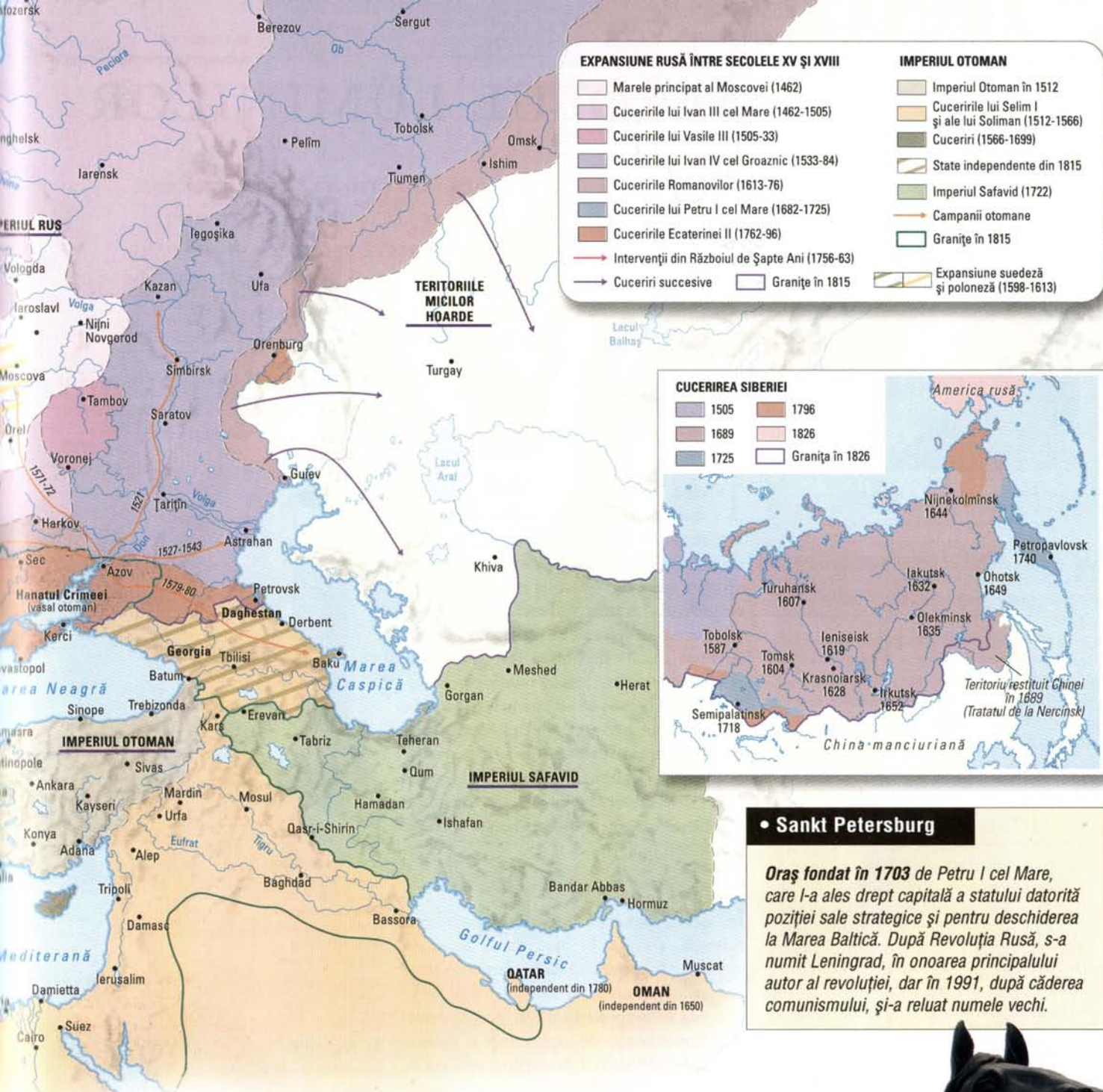

• Soliman Magnificul

Sultan otoman între 1520 și 1566, a condus imperiul spre maxima expansiune prin cucerirea Persiei, a Anatoliei Orientale și a Mesopotamiei. A lăsat un cod de legi și a susținut dezvoltarea artei și a literaturii.

Rusia

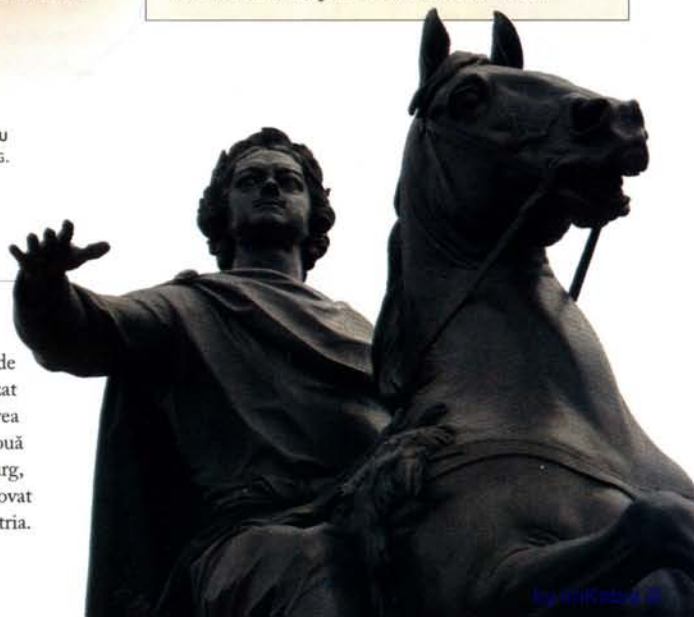
Precedată de eliberarea de sub dominația vecinilor mongoli de o armată condusă de Dimitri Donskoi (bătălia de la Kulikovo, 1380) și apoi de refuzul marelui cneaz de Moscova, Ivan III, de a plăti tributul către hanii Hoardei de Aur, unificarea teritoriilor Rusiei central-septentrionale a avut loc sub domnia aceluiași Ivan III și a fost completată de Vasili III. Ivan IV

a fost primul conducător care, în 1547, și-a luat numele de țar (de la *Caesar*) consolidând puterea absolută a suveranului și structurile administrative ale Imperiului Rus. După o perioadă de războaie cu polonezii și suedezi pentru supremație în zona Baltică, un salt important a avut loc sub conducerea lui Petru I cel Mare, care a pus în practică diferite reforme cu ajutorul inginerilor germani, italieni și francezi, care au transformat Rusia într-o națiune modernă. Acesta a redus puterea Bisericii Ortodoxe, a obligat nobilimea să intre în slujba statului și a început expansiunea către Caucaz, încheiată de Ecaterina II prin anexarea Crimeei în 1783.

▷ STATUIE ECVESTRĂ A LUI PETRU CEL MARE, LA SANKT PETERSBURG.

PETRU I CEL MARE
Țar al Rusiei între 1689 și 1725, a avut o politică de reforme care au modernizat țara și au consolidat puterea absolută. A construit o nouă capitală la Sankt Petersburg, la gurile Nevei, și a promovat cultura, comerțul și industria.

◆ Noua știință ◆

△ VOLTAIRE, PSEUDONIM AL LUI FRANÇOIS-MARIE AROUET, A FOST UNUL DINTRE CEI MAI IMPORTANȚI EXPONENȚI AI ILUMINISMULUI.

Cultura umanistă care se afirmă începând cu secolul XIV scoate la iveală o nouă generație de cărturari și oameni de știință care abandonează vechile principii aristotelice susținute de Biserică (*ipse dixit* era modul de încheiere a oricărei discuții sau critici) în favoarea observării sistematice a fenomenelor naturale. Această nouă abordare a realității a dus la depășirea concepției tradiționale asupra lumii și universului începând cu astronomia. În 1543, în cartea *De revolutionibus orbium coelestium*, Copernic a afirmat și a demonstrat că Soarele se află în centrul universului, Pământul rotindu-se în jurul acestuia asemenea celorlalte planete. Odată cu descoperirile revoluționare din domeniul astronomiei, spiritul cercetării a cuprins și studiile din domenii tot mai variate, de la chimie la mineralogie, de la anatomie la medicină. Astfel se afirmă știința experimentală bazată pe experiență înțeleasă ca un comportament cu reguli metodice. Acest lucru deschide porțile unei noi ere în care invențiile au explodat în ciuda obstacolelor impuse de o Biserică tot mai conservatoare, transformările revoluționând lumea din perspectivă economică, politică și socială.

△ COPERTA ENCICLOPEDIIEI TIPĂRITĂ LA PARIS ÎNCEPÂND CU ANUL 1751.

Întregul secol XVIII a fost marcat de o mișcare filosofică și culturală numită Iluminism. A fost mai ales un mod de abordare a realității și a avut o influență decisivă asupra societății și modului în care era guvernată aceasta. Îndemnul iluminiștilor era „judecă și acționează conform rațiunii”, iar când această maximă a fost aplicată în politică, a rezultat ideea că puterea, pentru a fi legitimă, trebuia să se întemeieze pe rațiune. Afirmarea acestui principiu a răsturnat concepția autorității venite de la Dumnezeu, fără nevoia legitimării, punând în impas figura suveranului absolut și deschizând drumul către conceptele de egalitate și libertate pentru toți indivizii.

Revoluția Industrială

În această perioadă de mare eferescență culturală, s-a pus în practică un lucru de importanță crucială: în 1769, James Watt a perfecționat mașina cu aburi, dezvoltată de Thomas Newcomen în 1705, prin atașarea unui condensator de vapori care îi creștea randamentul. Această descoperire aplicată în domeniul industrial a revoluționat complet producția, determinând o transformare radicală a societății. Concentrarea primelor complexuri industriale la marginea orașelor a atras masele de țărani venite în căutarea unor slujbe mai puțin precare și mai bine plătite; meșteșugarii, incapabili să țină pasul cu concurența, au fost nevoiți să-și închidă atelierele și astfel mijloacele de producție s-au concentrat în mâinile unui număr restrâns

◁ BALONUL CU AER CALD. LA 22 NOIEMBRIE 1783, FRĂȚII FRANCEZI MONTGOLFIER AU PROIECTAT ȘI AU ZBURAT PRIMA DATĂ CU UN BALON AEROSTATIC.

SECOLUL LUMINILOR

AFIRMAREA NOII ȘTIINȚE SCHIMBĂ MODUL DE GÂNDIRE ȘI ACȚIUNE AL INDIVIZILOR: ODATĂ ABANDONATE ȘI GOLITE DE VALOARE VECHILE PREJUDECĂȚI, OAMENII S-AU ÎNCREZUT TOT MAI MULT ÎN RAȚIUNE ȘI AU ANALIZAT ASTFEL NATURA UMANĂ ȘI SOCIETATEA, DEZVOLTÂND IDEI CARE AU SCHIMBAT LUMEA.

△ PILA VOLTAICĂ ESTE ALCĂTUITĂ DINTR-O SERIE DE DISCURI DE FIER ȘI ZINC ALTERNATE CU BUCĂȚI DE MATERIAL TEXTIL IMPREGNATE CU O SOLUȚIE SALINĂ.

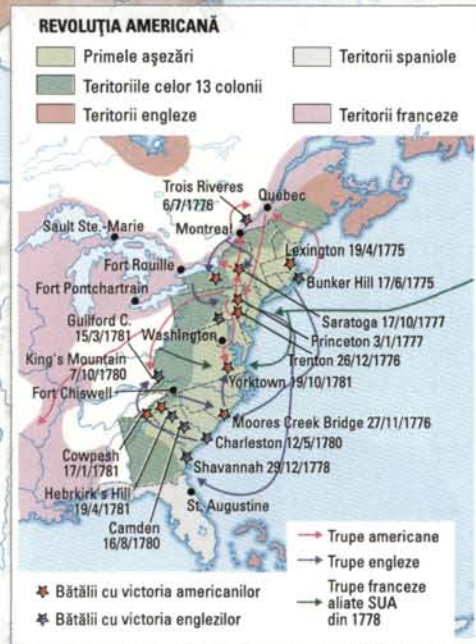
de persoane capabile să suporte cheltuielile cumpărării de mașini tot mai complexe și mai scumpe. Marea burghezie, care dispunea de un capital imens, a devenit deținătoarea de necontestat a puterii economice.

Revoluția Americană

Principiile Iluminismului și-au găsit pentru prima dată aplicare practică în coloniile engleze din America de Nord. Coloniștii, care construiseră Lumea Nouă cu mari sacrificii, nu au mai suportat controlul patriei-mamă și s-au revoltat, conduși de George Washington. La 4 iulie 1774, cele 13 colonii au semnat *Declarația de Independență* care a marcat nașterea Statelor Unite ale Americii.

SECOLUL LUMINILOR

- Sfântul Imperiu Roman (1789)
- Habsburgii în Austria în sec. XVI
- Cuceriri habsburgice în secolele XVII și XVIII
- Cuceriri habsburgice în Italia (1797)
- Cuceriri habsburgice în Polonia (1772-97)
- Domeniile Bourbonilor
- Imperiul Rus
- Cuceriri ruse între 1725 și 1796
- Cuceriri ruse în Polonia (1796)
- Regatul Prusiei (1796)

△ CĂDEREA BASTILIEI, TABLOU AL PICTORULUI FRANCEZ JEANE-PIERRE HOUEL (1735-1813).

CĂDEREA BASTILIEI

La 14 iunie 1789, mulțimea pariziană a luat cu asalt Bastilia, o fortăreață transformată în închisoare, aflată în interiorul orașului; după două zile, Adunarea Națională a decis distrugerea clădirii. Această dată marchează începutul Revoluției.

Revoluția Franceză

Evenimentul fundamental al secolului a avut loc în Franța, unde burghezia pariziană, susținută de popor, a preluat în 1789 puterea statului și a răsturnat de la putere dinastia Bourbon. Prin *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* s-a încheiat definitiv Vechiul Regim și s-a deschis o nouă etapă în istoria umanității. Principiile elaborate de iluminiști s-au transformat în legi și în câteva decenii au devenit inalienabile pentru toți cetățenii europeni, anulând abuzurile și nedreptățile lumii feudale.

◆ Napoleon ◆

S-a născut la Ajaccio în 1769, fiu al lui Carlo Bonaparte și al Letiției Ramolino. La 16 ani a absolvit Școala Militară din Paris cu gradul de locotenent de artilerie și s-a alăturat Revoluției. În 1793 s-a remarcat în eliberarea orașului Toulon și în toamna lui 1795 a suprimat insurecția împotriva Convenției. După ce i-a recunoscut loialitatea, Directoratul l-a numit la comanda campaniei din Italia. În 1798 a condus campania din Egipt și, prin lovitură de stat de la 9 noiembrie 1799, a înlocuit Directoratul cu un consulat provizoriu compus din trei membri. În februarie 1800, a fost numit prim-consul cu puteri dictatoriale și, după dizolvarea instituțiilor statului, a început războiul împotriva celei de-a doua coaliții a statelor Europei. La 18 mai 1804 s-a autoproclamat împărat al francezilor, iar la 2 decembrie a fost încoronat la Paris de Pius VII. În 1805 și-a luat titlul de rege al Italiei și și-a pus pe cap coroana. Drumul său triumfal a fost întrerupt de dezastruoasa campanie din Rusia, care a marcat începutul căderii sale. Înfrânt și trimis în exil în insula Elba, a reușit să fugă și, după reorganizarea armatei, i-a înfruntat pe dușmani la Waterloo, unde a fost învins definitiv. Trimis în exil în insula Sfânta Elena, a murit la 5 mai 1821.

EPOCA LUI NAPOLEON

PRIMII ANI AI SECOLULUI XIX AU FOST MARCAȚI DE O PERSONALITATE PROEMINENTĂ: NAPOLEON BONAPARTE. FIU AL REVOLUȚIEI FRANCEZE, LE-A DAT ACELOR ANI O IMPORTANȚĂ DE NECONTESTAT ȘI A RĂMAS UNA DINTRE CELE MAI DE SEAMĂ FIGURI ALE ISTORIEI.

Aventura lui Napoleon a început în 1796 cu campania din Italia. După înfrângerea piemontezilor și austriecilor, le-a impus armistițiul de la Cherasco (1796) și tratatul de la Campoformio (1797) prin care a abolit independența Republicii Veneția. În 1798 a condus campania din Egipt, ocupând în doar o lună întreaga deltă a Nilului, dar în

● WATERLOO

În zorii zilei de 18 iunie, cele două tabere s-au văzut față în față, pe un teren mocirlos, după ploile abundente din noaptea anterioară. Fiindu-i imposibil să folosească artileria la maximum, Napoleon nu a putut opri reunirea prusacilor cu englezii, și a lansat atacul Vechii Gărzi, trupele de elită, dar decizia a venit prea târziu și victoria le-a revenit forțelor rivale unite.

timp ce era prins în războiul pentru ocuparea Siriei, situația gravă în care se afla Franța l-a constrâns să revină în patrie. După asumarea puterilor depline, a început războiul contra celei de-a doua coaliții a marilor state ale Europei. La 14 iunie 1800 a obținut la Marengo o victorie decisivă care a forțat Austria să semneze tratatul de la Lunéville din 1801 prin care ceda Franței teritoriile italiene. În 1803, Anglia a reluat ostilitățile și primul consul s-a pregătit de invadarea Marii Britanii. Au urmat luptele împotriva celor de-a treia și a patra coaliții, desfășurate între 1805 și 1807, iar

● Codul civil

Code civil des Français, rezultat al unui efort început încă din vremea Revoluției, a fost promulgat în 1804 și a intrat în vigoare în 1806. În anul următor a fost numit Code Napoléon în onoarea împăratului Napoleon I.

în fruntea Marii Armate a obținut victoriile de la Ulm, Austerlitz, Jena, Auerstädt, Eylau și Friedland. În 1808, i-a impus Marii Britanii blocada continentală, care s-a dovedit insuficientă și nu a făcut decât să dăuneze intereselor comerciale franceze. Simultan, a început războiul din Spania care va dura șase ani și va contribui la înfrângerea lui Napoleon. În anul următor, a înfruntat a cincea coaliție și a învins în bătăliile de

◁ NAPOLEON BONAPARTE ÎN UNUL DIN MULTELE TABLOURI CARE ÎL REPREZINTĂ. S-A CĂSĂTORIT DE DOUĂ ORI, MAI ÎNTÂI CU JOSÉPHINE BEAUHARNAIS, ȘI APOI CU MARIA LUISA A AUSTRIEI, CU CARE A AVUT UN FIU.

la Eckmühl, Essling și Wagram. Pacea de la Viena, semnată la 14 octombrie 1809, a costat Austria pierderea a patru milioane de locuitori. În 1810, după căderea puterii papale, imperiul și-a atins apogeul, susținut și de o rețea de alianțe abil încheiate care păreau să le fi asigurat împăratului și Franței dominația absolută asupra Europei. În 1812, țarul Alexandru I rupe alianța cu Franța și se alătură Angliei și Suediei, moment în care începe războiul cu a șasea coaliție. Napoleon a ripostat cu invadarea Rusiei, dar a fost o mișcare fatală; lovită de frig, marea sa armată s-a dizolvat și a suferit prima înfrângere la Leipzig (1813). Parisul a fost apoi ocupat de

▷ GOETHE ÎN PEISAJ ROMAN, ÎNTR-O PICTURĂ A GERMANULUI W. TISCHBEIN CARE L-A ÎNFĂȚIȘAT PE CELEBRUL SCRITOR ȘI POET AVÂND ÎN FUNDAL VIA APPIA ANTICĂ.

ROMANTISMUL
La sfârșitul secolului XVIII, s-a dezvoltat, mai întâi în Germania și apoi în Anglia, o mișcare artistică, culturală și literară, răspândită apoi în întreaga Europă, care exalta sentimentele, imaginația, spiritualitatea, libertatea de exprimare a omului ca reacție la exasperarea principiilor raționale ale Iluminismului.

• **Congresul de la Viena**

Puterile învingătoare s-au reunit la Viena în octombrie 1814 pentru **reinstaurarea ordinii în Europa și redefinirea noii situații geo-politice în baza principiilor legitimității (cele ale vechilor dinastii) și ale echilibrului.** Întrerupt de vestea fugii lui Napoleon din insula Elba, a fost reluat în iunie 1815, după înfrângerea definitivă a lui Napoleon la Waterloo.

aliați, iar Napoleon a fost exilat; a știut însă cum să se refacă și, strângând o armată, s-a confruntat cu englezii și prusacii la Waterloo la 18 iunie 1815, dar a fost înfrânt.

◆ Mișcările de independență ◆

Tentativa anacronică a marilor puteri europene de a reduce la putere în diferite state, care acum erau străbătute de fiorul revoluționar, vechea aristocrație s-a dovedit falimentară deoarece nu mai puteau fi reprimite curentele liberale ce îndemneau spre un sistem politic reprezentativ și constituțional. Între 1820 și 1831 au avut loc în diferite țări europene tentative de insurecție, dur reprimite de guvernele absolutiste și de Sfânta Alianță. Totuși, Grecia în 1830 și Belgia în 1831 și-au câștigat independența națională, iar în Franța „revoluția din iulie” (1830) a adus la putere o monarhie liberal-constituțională. În 1848, un nou val revoluționar a prins viață la Paris între 21 și 24 februarie, odată cu alungarea regelui Ludovic Filip și instaurarea republicii; în luna martie a lovit Imperiul Austro-Ungar, Germania și Italia – ducând la conflicte între maghiari, italieni și cehi pentru obținerea independenței naționale. În a doua jumătate a secolului XIX, visul patrioților italieni de a avea o națiune unită și independentă a devenit realitate; la fel, cancelarul prusac Otto von Bismarck a unificat Germania. Istoria statelor balcanice ieșite de sub stăpânirea otomană a fost mai complexă: instabilitatea acestei regiuni va produce conflicte puternice.

△ GIUSEPPE GARIBALDI: MAI ESTE NUMIT EROUL CELOR DOUĂ LUMI PENTRU CĂ A LUPTAT ȘI ÎN EUROPA ȘI ÎN AMERICA LATINĂ PENTRU LIBERTATE ȘI INDEPENDENȚĂ.

NAȚIONALISMELE

DEZVOLTAREA IDEALURILOR NAȚIONALE A FOST CONSECINȚA NATURALĂ A ASPIRAȚIILOR LEGITIME ALE DIFERITELOR POPOARE LA INDEPENDENȚĂ ȘI LA UN GUVERN CARE SĂ RESPECTE MAI MULT LIBERTĂȚILE INDIVIDUALE.

În a doua jumătate a secolului XIX, când Imperiul Habsburgic a fost învins și redimensionat după înfrângerile din Italia și Germania, Europa central-meridională și-a schimbat chipul.

Independența Italiei

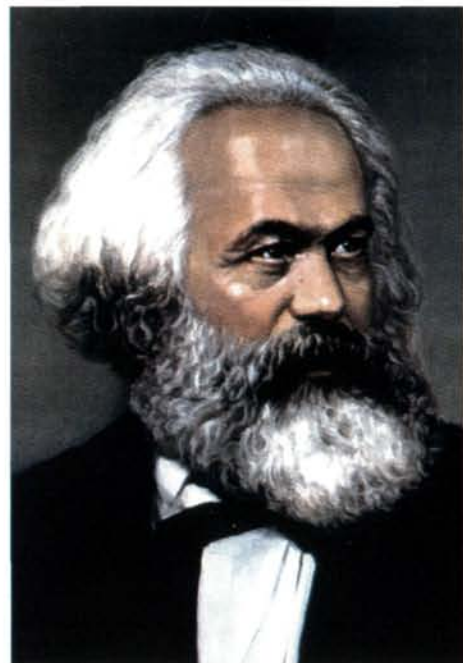
După încercarea nereușită a Regatului Sardiniei de a răpi Austriei Lombardia în primul război de independență (1848), noul rege al Sardiniei, Vittorio Emanuele II, s-a aliat cu Franța și în 1859 a înfrânt Austria și a câștigat Lombardia. În anul următor, printr-o acțiune temerară, Giuseppe Garibaldi le-a răpit Bourbonilor Regatul celor Două Sicilii și l-a încredințat lui Vittorio Emanuele II, care în 1861 a fost proclamat rege al Italiei. După mai mult de o mie de ani, Italia înceta să mai fie o simplă noțiune geografică și devenea o realitate politică și un stat independent.

Germania

În deceniul șapte al secolului XIX, Prusia lui Wilhelm I, sub conducerea cancelarului Bismarck, a demarat procesul de unificare a teritoriilor germane, pregătind armata

• Giuseppe Garibaldi

După participarea la mișcările revoluționare de la Genova, Garibaldi a fugit în America de Sud. A luptat în mișcarea de independență din Uruguay. La revenirea în Italia, a participat la primul război de independență și la apărarea republicii romane (1848), dar cea mai faimoasă acțiune a lui a fost cucerirea Regatului celor Două Sicilii (1860).

△ PORTRET AL LUI KARL MARX (1818-1883).

KARL MARX

Istoric și economist german, teoretician al revoluției socialiste și al utopiei comuniste, care prevăd abolirea totală a proprietății private; a susținut importanța decisivă a economiei în schimbarea istoriei. A publicat împreună cu Friedrich Engels *Manifestul Partidului Comunist* (1848); după revoltele din 1848 a fost exilat în Anglia, unde a și murit (1883). A publicat *Capitalul* (1867), bază teoretică a mișcărilor marxiste ulterioare.

pentru confruntarea cu Austria și Franța, oponente ale constituirii unui puternic stat german în Europa Centrală. În 1866, Prusia a înfrânt rușinos Austria la Sadowa și, după dizolvarea Confederației Germane, a fondat Confederația Statelor Germane din Nord, condusă de regele Prusiei. În 1870 a învins la Sedan Franța lui Napoleon III, alipindu-și Alsacia și Lorena, moment în care și statele germane meridionale au aderat la Confederație. La 18 ianuarie 1871, Wilhelm I a fost proclamat Kaiser al Imperiului German.

A doua revoluție industrială

Simultan cu aceste evenimente politice, a avut loc în industrie o nouă revoluție declanșată de descoperirea unor noi surse

de energie (electricitatea și petrolul) care au înlocuit repede forța aburului. Siderurgia a devenit sectorul principal de producție, iar sistemele de comunicație și transport s-au extins. Intensul proces de industrializare a dus la sporirea rândurilor clasei muncitoare care a început să găsească forme de organizare prin care a obținut apoi dreptul la asociere sindicală și politică. Au apărut acum și primele partide socialiste de inspirație marxistă, iar în 1889 s-a format internaționala socialistă.

• INVENȚIILE

Dezvoltarea industrială cere mereu noutăți tehnologice, iar în această perioadă s-au făcut multe invenții revoluționare. Printre acestea au fost telegraful (1837), telefonul (1871, conceput de A. Meucci; 1876, perfecționat și brevetat de A.G. Bell), fonograful (1877), automobilul (1885), cinematograful (1895).

▷ **STEMA PRUSIEI.** NUMELE ȚĂRII VINE DE LA PRUSACI SAU BORUȘI, POPOR ÎNRUDIT CU LITUANIENII AȘEZAT ÎN REGIUNEA DINTRE VISTULA ȘI NIEMEN ÎN SECOLUL IX.

REGATUL PRUSIEI
După pacea de la Oliwa (1660), unele zone ale Prusiei au obținut suveranitatea și în 1701 s-a constituit Regatul Prusiei, care cuprindea toate teritoriile dinastiei Hohenzollern, care aparținuseră între 1815 și 1866 Confederației Germane; între 1867 și 1871, întregul teritoriu a fost parte a Confederației Germaniei de Nord. Între 1871 și 1945, a aparținut Imperiului German.

▷ **PRIMUL TELEGRAF FUNCȚIONAL** A FOST REALIZAT DE AMERICANUL SAMUEL MORSE, CARE A INVENTAT ȘI UN ALFABET DEOSEBIT PENTRU TRANSMITEREA MESAJELOR.

• Congresul de la Berlin

Reprezentanții Prusiei, Rusiei, Austro-Ungariei, Marii Britanii, Franței, Italiei și ai Imperiului Otoman s-au întâlnit la **Berlin în iunie 1878** pentru a redesena harta Balcanilor după războiul dintre Rusia și Imperiul Otoman: cu această ocazie, Serbia, Muntenegru și România au devenit state independente.

MIȘCĂRI LIBERALE ÎN EUROPA (1820-1948)

- Confederația Germană
- Mișcări din 1820-1829
- Mișcări din 1830-1837
- Mișcări din 1848
- Restaurarea centrismului englez
- Zone de revolte agrare
- Centre de mișcări ale muncitorilor
- Zone de mișcări ale muncitorilor
- ★ Bătălii
- State proclamate independente

◆ Războiul de secesiune ◆

△ ROBERT EDWARD LEE, COLONEL AL US ARMY, A DEVENIT CEL MAI IMPORTANT GENERAL AL CONFEDERAȚIEI ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI DE SECESIUNE. STRATEG ABIL, A REUȘIT SĂ SE OPUNĂ CU SUCCES FORȚELOR INAMICE SUPERIOARE, TREBUIND ÎNSĂ SĂ SE PREDEA ÎN 1865.

Motivele conflictului între statele Uniunii (nordști) și cele ale Confederației (sudști) se află în diferențele economice, sociale și politice existente între cele două zone ale Statelor Unite. Nordul industrializat favoriza o economie protecționistă; Sudul agricol avea nevoie de legi neintervenționiste pentru comercializarea produselor. Mai mult, statele din Sud aveau nevoie de sclavi ca mână de lucru pentru cultivarea terenurilor, dar în Nord erau tot mai răspândite ideile de eliberare a sclavilor. În 1860, alegerea președintelui Abraham Lincoln, care își bazase campania electorală pe problema sclaviei, a determinat Carolina de Sud să se despartă de Uniune, iar în următoarele două luni Georgia, Florida, Alabama și Mississippi i-au urmat exemplul. La 8 februarie 1861, a fost aprobată o constituție a Statelor Americane ale Confederației, iar Jefferson Davis a devenit președintele acestora. Noua națiune a confiscat proprietățile federale, cum erau forturile și vămile, dar când a încercat să cucerească fortul Summer din portul Charleston (Carolina de Sud), comandantul forțelor federale s-a opus și forțele Confederației au început bombardamentele. Acest episod (11-12 aprilie 1861) a marcat începutul războiului de secesiune.

AMERICA DE NORD

DUPĂ OBTINEREA INDEPENDENȚEI, CELE 13 COLONII AMERICANE AU FORMAT UN STAT CARE A ȘTIUT SĂ COMBINE LIBERTĂȚILE DEMOCRATICE ȘI PUTEREA ECONOMICĂ, DEȘI NU AU LIPSIT MOMENTELE DRAMATICE SAU SÂNGEROASE.

Rapida dezvoltare economică a SUA a trecut prin două etape cruciale: războiul de secesiune, care a însângerat națiunea între 1861 și 1865, provocând peste 600 000 de morți, și genocidul populațiilor aborigene, care prin sistemul lor de viață împiedicau progresul economic și reprezentau un risc pentru noile colonii.

Războaiele cu indienii

Relațiile dintre coloniști și indigeni au fost adesea conflictuale, mai ales pentru că primii ocupau pământurile nativilor. În 1830, guvernul Statelor Unite a emis *Indian Removal Act*, prin care triburi întregi erau alungate de pe teritoriile de origine și împinse la vest de Mississippi, determinând astfel dispariția indienilor din partea estică a Statelor Unite. Odată cu introducerea căilor ferate și goana după pământ, între 1840 și 1890, guvernul federal a organizat un sistem de rezervații în vest; aici au întâmpinat cea mai mare rezistență, care a culminat cu revolta condusă de Sitting Bull și Crazy Horse, încheiată cu victoria indienilor la Little Big Horn (1876). Dar superioritatea albilor era evidentă și ultimii rebeli s-au predat. Ultima confruntare a avut loc la 29 decembrie 1890, odată cu masacrul de la Wounded Knee, din Dakota de Sud, unde cavaleria federală a exterminat bărbați, femei și copii sioux; în acest mod puțin onorabil, albi au pus capăt războaielor indiene.

SIOUX

Unul din cele mai faimoase triburi native este Sioux; a locuit mai întâi în vest, dar s-a mutat în prerie, unde a creat, printre altele, o scurtă, dar interesantă „cultură a preriei”. Procesul de mutare către prerie a fost accelerat de apariția calului, adus de conquistadorii spanioli.

LITTLE BIG HORN

Bătălia de la 25 iunie 1876, în care cavaleria sub comanda generalului George Armstrong Custer a fost nimicită de triburile Cheyenne și Sioux conduși de Sitting Bull (Taurul Șezând) și Crazy Horse (Calul Nebun).

△ SITTING BULL, ÎN LIMBA SIOUX TATANKA-YOTANKA, A FOST UCIS ÎN 1890.

▽ UN TEEPEE, LOCUINȚA TIPICĂ A TRIBURILOR NOMADE DIN AMERICA DE NORD, ESTE UN CORT CONIC CU DIAMETRUL DE 4-5 METRI, ACOPERIT CU PIEI DE BIZON.

RĂZBOIUL CIVIL A

Statele Uni

Primum stat

secesionist

Goana după aur

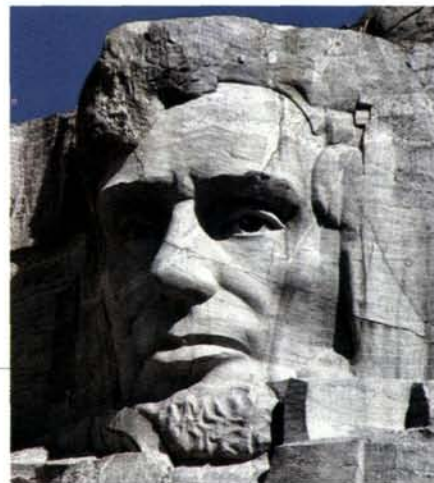
După ce, în 1848, câțiva căutători de aur au descoperit zăcăminte în California, în țară s-a declanșat cursa aventurierilor care săpau în mine sau răscoleau albiile râurilor în căutarea metelului prețios. Febra aurului a fost primul fenomen social relevant al Statelor Unite; populația statului California a crescut atât de mult încât din 1850 acesta a intrat în Uniune ca stat nou. Fenomenul s-a stins în câțiva ani, dar a rămas în memoria colectivă ca unul dintre momentele cele mai epice din istoria americană. Goana după aur a avut și alte episoade în America de Nord, cuprinzând și Canada și Alaska.

△ LOCOMOTIVA CU ABURI A APĂRUT LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XIX ÎN ANGLIA CA ÎNLOCUIITOR MECANIC AL CALULUI PENTRU TRANSPORTUL VAGOANELOR CU CĂRBUNE; APROAPE IMEDIAT I-A FOST PUS ÎN PRACTICĂ ÎMENSUL POTENȚIAL.

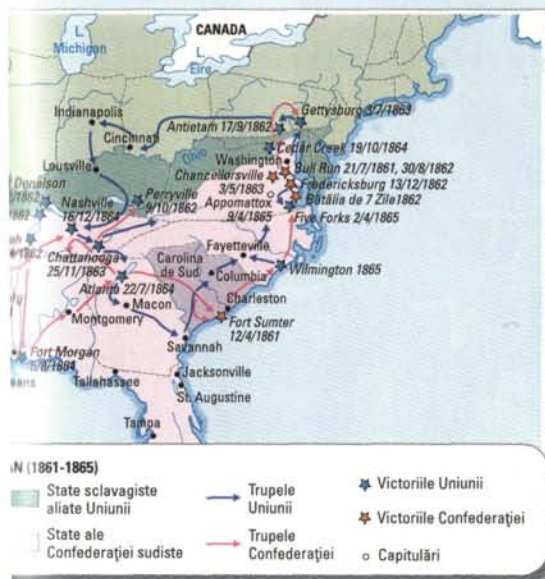
CĂI FERATE TRANSCONTINENTALE

Necesitatea de a conecta cele două coaste ale Americii a impus elaborarea unui plan al căilor ferate, care, conceput încă din 1850, a culminat cu prima linie transcontinentală dată în folosință în 1869, când Union Pacific și Central Pacific s-au întâlnit în Utah.

△ CHIPUL LUI ABRAHAM LINCOLN ESTE SCULPTAT ÎN ROCA MUNTelui RUSHMORE, DAKOTA DE SUD. ÎN 1923, UN ISTORIC LOCAL, DOANE ROBINSON, A VENIT CU IDEEA DE SCULPTARE LA DIMENSIUNI GIGANTICE A CHIPURILOR CELOR PATRU PREȘEDINȚI CARE SCHIMBASERĂ RADICAL ISTORIA ȚĂRII: GEORGE WASHINGTON, THOMAS JEFFERSON, THEODORE ROOSEVELT ȘI ABRAHAM LINCOLN. SCULPTORUL GUZTON BORGNUM A REALIZAT ÎMENSA OPERĂ.

ABRAHAM LINCOLN
Președinte al SUA între 1861 și 1865, republican, a condus spre victorie cauza Uniunii în războiul de secesiune, la finalul căruia a fost abolită sclavia (1865). A fost asasinat de actorul de teatru John Wilkes Booth la câteva zile după încheierea războiului.

♦ America Latină ♦

În primii ani ai secolului XIX, America Latină, de la Mexic până la punctul extrem meridional al Patagoniei, era o posesiune colonială a portughezilor (Brazilia) și mai ales a spaniolilor, cărora le aparțineau toate celelalte teritorii, cu foarte mici excepții. În colonii, puterea era exercitată direct de patria-mamă prin intermediul guvernatorilor (viceregi), iar localnicii nu aveau aproape nici o influență. Chiar și creolii, cei născuți în colonii din părinți spanioli, deși dețineau mari întinderi de terenuri agricole (*haciendas*), nu aveau putere. În timp ce Spania se înfrunța cu Napoleon, creolii au declanșat revolta, cerând o mai mare autonomie față de patria-mamă, apoi independența politică. În câțiva ani, datorită acțiunilor a trei mari personalități – Simón Bolívar, Francisco de Miranda și José de San Martín – întreaga Americă Latină a

△ PORTRET AL LUI PEDRO I, ÎMPĂRĂT AL BRAZILIEI ÎNTRE 1822 ȘI 1831.

obținut independența. Bolívar a încercat să copieze modelul Statelor Unite prin crearea unei confederații de state care să cuprindă Columbia, Venezuela și Ecuador, numită Columbia Mare (Gran Columbia), dar revendicările fiecărui stat au distrus proiectul. Noile țări nu au avut capacitatea de a forma guverne stabile și mai ales nu au știut să reducă diferențele sociale între minoritatea bogăților și majoritatea copleșitoare a populației condamnate la sărăcie lucie. Această instabilitate a favorizat revolte și o succesiune de dictaturi militare.

MEXIC ȘI AMERICA DE SUD

URMÂND EXEMPLUL COLONIILOR AMERICANE, PATRIOȚII DIN AMERICA DE SUD AU PURTAT, ÎN PRIMII ANI AI SECOLULUI XIX, LUPTE CARE AU DUS LA CUCERIREA INDEPENDENȚEI ȘI LIBERTĂȚII.

Odată obținută independența Americii de Sud, nu a fost posibilă îndeplinirea proiectului la care visau unii patrioți. A urmat o dezagregare mai accentuată a statelor, astfel că, după eșecul Congresului panamerican din Panama (1826), Columbia Mare s-a separat în trei state (Venezuela, Columbia, Ecuador), la fel ca Federația statelor central-americe. În anii următori, au avut loc războaie care au implicat mai multe state și au distrus definitiv visul panamerican.

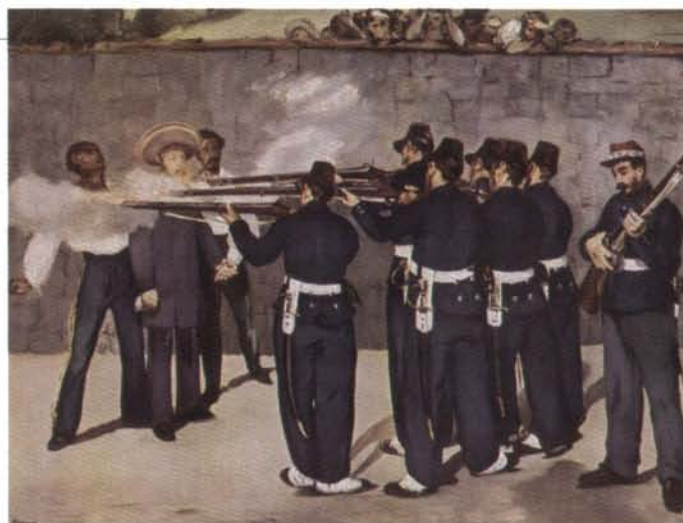
Mexic

Istoria Mexicului după obținerea independenței (1821) este similară cu a multor țări sud-americe, dacă nu mai dificilă; în primii cincizeci de ani de independență, Mexicul a avut cincizeci și doi de președinți sau dictatori și un împărat. Până în 1855, cea mai marcantă imagine era a generalului Antonio Lopez de Sant Ana, președinte de mai multe ori, cunoscut mai ales pentru confruntarea cu Statele Unite, care au luat Texasul, New Mexico și California (1848).

MAXIMILIAN DE HABSBURG

Frate al lui Franz Joseph, a acceptat în 1864 tronul Mexicului, fiind adus la putere de francezi după victoria asupra lui Benito Juárez. Când francezii au părăsit Spania, a fost capturat de forțele republicane și împușcat.

▷ EXECUȚIA ÎMPĂRĂTULUI MAXIMILIAN ÎNTR-O PICTURĂ DE EDOUARD MANET DIN 1867 (KUNSTHALLE, MANNHEIM).

▷ STINDARDUL FECIOAREI DIN GUADALUPE PURTAT DE HIDALGO ÎN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ.

MIGUEL HIDALGO

Sacerdot mexican, a luptat pentru eliberarea Mexicului de opresiunea guvernului colonial spaniol. A adunat o armată și a atacat Ciudad de Mexico, dar nu a știut cum să respingă definitiv trupele spaniole, care l-au capturat în 1811 și, după un proces sumar, l-au executat prin împușcare.

I-a urmat președintele Benito Juárez, care a înfruntat puterile europene, refuzând să recunoască obligațiile față de acestea; Franța a trimis o armată care l-a înfrânt pe Juárez și a impus alegerea ca împărat a lui Maximilian de Habsburg (1864). Datorită susținerii SUA, președintele Juárez a reușit să revină la putere și nefericitul Maximilian a fost împușcat. La moartea lui Juárez (1872), a venit la putere generalul Porfirio Díaz care a instaurat o dictatură feroce, abolită abia în 1911 după lupta armată condusă de Francisco Madero cu susținerea revoluționarilor Pancho Villa și Emiliano Zapata.

Doctrina Monroe

În 1823, președintele SUA, James Monroe, preluând mottoul „America le aparține americanilor“, a exprimat opinia guvernului de la Washington asupra problemelor din America Latină afirmând că, așa cum americanii nu se ocupă de chestiunile europene, nici statele europene nu trebuie să se implice în afacerile interne ale statelor americane.

• Pancho Villa

Revoluționar mexican, a luptat alături de Francisco Madero în revoluția din 1910, apoi împotriva dictatorului Victoriano Huerta. A fost asasinat în 1923, după ce s-a retras din luptele armate.

◁ SEMNĂTURA LUI SIMÓN BOLÍVAR, NUMIT ȘI „LIBERTADOR”.

CUBA
Ultima colonie spaniolă din America a devenit independentă în 1902, la patru ani de la războiul dintre Spania și SUA.

BENITO JUÁREZ
Indian zapotec și erou național mexican, a fost primul guvernator al statului Oaxaca (1847-1853) și de două ori președintele Mexicului (1861-1864 și 1867-1872).

• Don Pedro

În 1822, Don Pedro, fiul regelui Portugaliei João VI și suveran regent al Braziliei, a convocat Constituanta și a **proclamat independența țării față de Portugalia**, luând titlul imperial și numele de Pedro I.

SIMÓN BOLÍVAR

Aflat în fruntea luptei pentru independența coloniilor spaniole din America de Sud, a eliberat Caracas și Bogotă și a fost președinte al Columbiei Mari. A propus crearea unei confederații de state sud-americane.

AMERICA DE SUD (până la finalul sec. XIX)

□ Granțele Republicii Columbiei Mari (Gran Columbia)

CHILE 1818 Statul și anul eliberării

★ Bătălii în războiul din Pacific (1879-84)

☆ Bătălii de eliberare

▽ STATUA LUI SIMÓN BOLÍVAR LA WASHINGTON.

Argentina

În regiunea la Plata s-a dezvoltat o mișcare de independență când Spania a fost ocupată de francezi (1808), iar la 9 iulie 1816 a fost proclamată independența Provinciilor Unite ale Americii de Sud (numite apoi Provinciile Unite Río de la Plata).

◆ Explorări și imperialism ◆

Cucerirea coloniilor de către puterile europene începuse încă din secolele XV-XVI, după descoperirea Americii. Fenomenul a luat amploare globală în secolul XIX, întreaga lume fiind colonizată și împărțită între marile puteri. Continentul african, rămas aproape neexplorat până la începutul secolului XIX, a căzut în mâinile europenilor. Drumul forțelor de ocupație a fost deschis de expedițiile exploratorilor, pe urmele cărora au venit națiunile bogate ale Europei. Deschiderea Canalului Suez (1869) a marcat începutul cursei ocupației directe a teritoriilor africane și asiatice. Partea leului a aparținut Marii Britanii, care a reușit să concretizeze ambițiosul proiect al unui „imperiu de la Cairo la Cape Town”, care traversa Africa în toată lungimea ei. Dacă adăugăm teritoriile din Asia (India, Birmania și Malaysia) și din Oceania, avem în față unul dintre cele mai mari imperii din istorie. Franța, Germania, Spania și Portugalia și-au format propriile imperii și rivalitatea dintre ele a contribuit la declanșarea Primului Război Mondial. În ciuda diversității zonelor cucerite și a structurilor administrative de guvernare, colonizarea s-a caracterizat prin tendința de exploatare intensă a resurselor coloniale, adesea fără avantaje reale pentru populațiile indigene.

△ HORATIO HERBERT KITCHENER (1850-1916), GENERAL BRITANIC CARE A ÎNĂBUȘIT REBELIUNEA MAHDISTĂ DIN SUDAN ȘI A CĂȘTIGAT RĂZBOIUL CU BURII (1900-1902).

PERIOADA COLONIALĂ

ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX, MARILE NAȚIUNI EUROPENE AU ÎNCEPUT OCUPAREA MILITARĂ DIRECTĂ A AFRICII ȘI A UNEI PĂRȚI DIN ASIA.

Judecata morală făcută astăzi de istorici colonialismului este foarte diferită de ceea ce gândeau intelectualii, politicienii și preoții secolului trecut. Dacă astăzi condamnarea este aproape unanimă, pe atunci se credea că omul alb, ca „rasă superioară”, avea datoria de a extinde „civilizația” în locuri mai îndepărtate și de a impune propriul sistem social în toate colțurile lumii.

Împărțirea Africii

Din 1880, ocuparea Africii s-a intensificat, mai ales după ce Franța luase în posesiune Tunisia (1881) și apoi Senegalul și întreaga porțiune centrală până la granița cu Sudanul. Marea Britanie, îngrijorată de avansul francezilor, a impus ocupația militară în Egipt (1882), Sudan, Rhodesia, Transvaal și Orania (Orange) prin cele două războaie cu burii între 1880-1902. În 1884, Germania s-a stabilit în diverse locuri: Togo, Camerun, Africa sud-occidentală și Africa orientală germană. Ultima a fost Italia, care, după nefericita tentativă de ocupare a Ethiopiei în 1887, a fondat colonia Eritreea, iar în 1911 a ocupat Libia.

Împărțirea Asiei

În Asia, guvernul englez și-a asumat direct administrarea Indiei în 1858, care până

• David Livingstone

Unul dintre principalii exploratori ai Africii. Și-a început explorările în 1845, când a descoperit lacul Ngami, cascada Victoria și lacul Niassa. I s-a pierdut urma în 1869, dar a fost regăsit în 1871 într-un sat din apropierea lacului Tanganyika.

◁ OPIUL ESTE UN NARCOTIC EXTRAS DIN LAPTELE USCAT DIN CAPSULELE NECOAPTE DE MAC DE OPIU, PAPAVER SOMNIFERUM.

RĂZBOAIELE OPIULUI

Între 1839 și 1860, mai întâi Marea Britanie, apoi Franța, au dus două războaie împotriva Chinei pentru impunerea comerțului cu opiu în această țară și pentru asigurarea unor importante concesiuni comerciale și teritoriale.

atunci era administrată de o societate privată, Compania Indiilor de Est; de aici a pornit ocupația Birmaniei (azi, Myanmar), Malaysiei și a părții septentrionale din Borneo. În schimb, Franța a ocupat în 1863 Cochinchina și Cambodgia și apoi și-a extins controlul peste Annam și Laos, formând colonia Indochina Franceză.

Biserica și colonialismul

Biserica Catolică a fost aspru criticată că a tolerat brutalitățile comise de colonialismul european. O netă condamnare a barbarilor colonialismului s-a produs abia în 1961 prin enciclica *Mater et Magistra* a papei Ioan XXIII.

Incidentul de la Fashoda

În 1898, Franța și Marea Britanie aproape au ajuns la o confruntare armată pentru drepturile asupra posesiunilor coloniale. În septembrie, într-un mic oraș sudanez numit Fashoda, cele două armate s-au aflat față în față și numai intervenția diplomaților a evitat confruntarea.

Imperialismul și capitalismul

Teritoriile ocupate reprezentau mai ales piețe privilegiate pentru desfacerea mărfurilor în condiții de monopol: colonia avea raporturi comerciale exclusiv cu țara cuceritoare, ca loc de absorbție a întregului surplus produs de țările puternic industrializate. În al doilea rând, cucerirea unei colonii reprezenta posibilitatea accesului la un preț foarte

scăzut la resurse care lipseau din Europa. În domeniul agricol, coloniilor li se impunea cultivarea unor mari suprafețe de teren cu un singur produs (monocultură), cu grave consecințe asupra populațiilor lipsite de produse indispensabile supraviețuirii. Acest mecanism – numit al schimbului inegal – stă la baza multor probleme curente de subdezvoltare a Lumii a Treia și a conflictelor internaționale contemporane.

REGINA VICTORIA

A urcat pe tronul Angliei la 20 iunie 1837 și a exercitat o puternică influență politică, uneori preluând și atribuțiile unor miniștri. În 1846 i s-a dat titlul de împărăteasă a Indiilor. A murit în 1901, după ce câștigase o popularitate și un prestigiu enorme.

▽ REGINA VICTORIA A DOMNIT ÎN MAREA BRITANIE APROAPE 64 DE ANI.

♦ Izolarea Orientului ♦

Cele două vechi imperii asiatice, China și Japonia, au păstrat până în prima jumătate a secolului XIX o izolare aproape totală, respingând orice tentativă de invazie încercată de puterile economice din Europa. China era condusă de dinastia Qin din 1644 și permise comerțul cu Occidentul doar prin portul Canton și cu medierea unei puternice corporații de negustori. Japonia, dominată de casta feudală a samurailor, închisese porțile pentru occidentali: era permisă prezența unei baze comerciale olandeze doar în mica insulă Deshima. Evident că o astfel de izolare menținea intacte interesele naționale, dar împiedica aceste două societăți milenare să evolueze și să profite de

△ RĂSCOALA BOXERILOR LA BEIJING. ASOCIAȚIA DIN CARE FĂCEAU PARTE BOXERII ERA DEDICATĂ OFICIAL ARTELOR MARȚIALE, DAR ÎN REALITATE SE OCUPA DE ACTIVITĂȚI TERORISTE.

descoperirile și de invențiile care au produs saltul Europei spre o industrializare intensă. Populația celor două imperii lucra în proporție de 90% în agricultură și nu se bucura de nici un drept, supusă fiind proprietarilor de pământuri care exercitau o putere absolută asupra lucrătorilor.

EXTREMUL ORIENT

CELE DOUĂ VECHI IMPERII ORIENTALE (CHINA ȘI JAPONIA), DUPĂ SECOLE DE IZOLARE, SUNT CONSTRÂNSE SĂ-ȘI DESCHIDĂ PORȚILE CĂTRE COMERȚUL OCCIDENTAL: ACEASTĂ INTRUZIUNE VA PRODUCE TRANSFORMĂRI PROFUNDE ÎN CELE DOUĂ CIVILIZAȚII MILENARE.

În a doua jumătate a secolului XIX, chiar și cele două mari imperii orientale care până atunci scăpaseră de expansiunea imperialistă și comercială a puterilor europene au trebuit să cedeze, dar destinul lor a fost diferit: în timp ce Japonia s-a îndreptat spre o rapidă industrializare și modernizare, China a trecut printr-o perioadă de anarhie generalizată, din care a ieșit abia la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

China

Dificilul raport între puterile occidentale și China s-a transformat în conflict deschis când, în 1839, împăratul Tao-kuang a impus interdicția de import de opiu, a cărei comercializare era controlată de Anglia: înfrântă mai întâi în 1842 și apoi în 1860, China a fost nevoită să accepte „condițiile inegale”, favorabile unei singure părți, și să acorde concesiuni comerciale. Slăbiciunea țării a devenit vizibilă în războiul cu Japonia (1894–1895), care a costat pierderea insulei Formosa (Taiwan). După trei ani, Tsu Hsi, mama împăratului, susținută de forțele mai conservatoare, și-a îndepărtat fiul de la putere și a susținut mișcarea xenofobă a boxerilor, care în 1900 au atacat cartierul

lase conducerea țării în mâinile generalului Yuan-Shih-k'ai, apropiat al vechii dinastii Manchu și al liderilor militari ai provinciilor. Toate evoluțiile democratice au fost blocate, iar acești lideri militari (Seniorii războiului) au devenit adevărații arbitri ai vieții chineze.

Japonia

Țara a rămas izolată de restul lumii din 1637, când ultimele comunități de străini au fost alungate din țară, dar în 1852 o flotă de război a Statelor Unite sub comanda comandoului Matthew Perry a obligat autoritățile japoneze să deschidă porțile pentru navele occidentale prin tratatul de la Kanagawa. Acest eveniment a deschis calea unor măsuri reformiste care au permis depășirea structurilor feudale ale imperiului. A fost abolit shogunatul, iar împăratul a reluat puterea politică (restaurația Meiji), dar s-a produs mai ales asimilarea rapidă a

▽ KATANA ESTE SABIA LUNGĂ CU LAMĂ CURBATĂ ȘI UN SINGUR TĂIS, FOLOSITĂ DE SAMURAII JAPONEZI.

SHOGUN

Șef militar și feudal (secolele XII–XIX), cu puteri absolute, deținător al puterii politice în Japonia. Această funcție a fost abolită în 1868.

• Răscoala boxerilor

Boxerii, afiliați la societatea I-he-tuan („Societatea justiției și a solidarității”), motivați de un puternic spirit religios și de o profundă ură față de străini, au atacat cartierul ambasadelor din Beijing și l-au asediat aproape două luni. Intervenția trupelor occidentale a salvat asediații de la o moarte sigură.

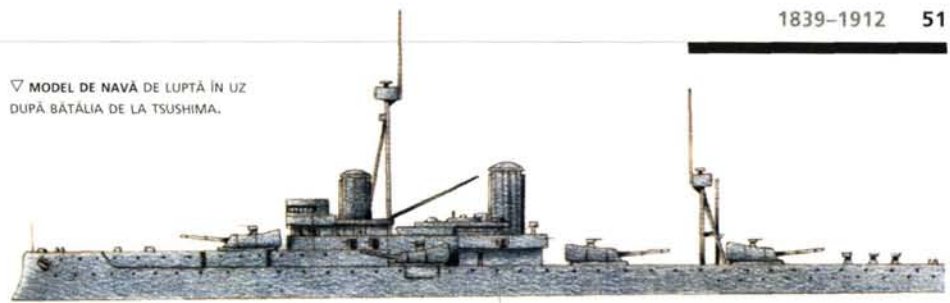
legațiilor de la Beijing. Intervenția imediată a puterilor imperialiste a costat China o nouă înfrângere și a pus capăt dinastiei Qin; ultimul împărat, Pu Yi, adus pe tron când era copil, a fost răsturnat, și la 1 ianuarie 1912 a fost proclamată republica. Principalul artizan al acestei revoluții a fost Sun Iat-sen (Sun Zhongshan), care apoi a trebuit să

SUN IAT-SEN (SUN ZHONGSHAN)

Lider revoluționar naționalist chinez; în 1894 a devenit promotorul unei revoluții democratice și naționaliste împotriva dinastiei Manchu care guverna China; la 1 ianuarie 1912 a fost ales președinte interimar al noii republici.

▽ MODEL DE NAVĂ DE LUPTĂ ÎN UZ DUPĂ BĂTĂLIA DE LA TSUSHIMA.

◁ SUN IAT-SEN. PRIMUL PREȘEDINTE AL REPUBLICII CHINA ȘI FONDATOR AL GUOMINDANG – PARTIDUL NAȚIONALIST CHINEZ, ÎN 1912.

RĂZBOIUL RUSO-JAPONEZ

Dorința guvernelor rus și japonez de a prelua controlul Manciuriei a dus la un conflict armat când, la 8 februarie 1904, flota japoneză a atacat prin surprindere Port Arthur, care s-a predat în decembrie același an. Bătălia decisivă a avut loc pe mare, unde flota rusă a fost anihilată în strâmtoarea Tsushima. La 5 septembrie 1905 a fost semnat tratatul de la Portsmouth, prin care Rusia pierdea Liaoyong, Port Arthur, partea meridională a insulei Sahalin și renunța la Manciuria.

tehnologiilor occidentale care au permis o dezvoltare industrială fără egal. În câțiva ani, Japonia concursa cu marile puteri economice occidentale. Acest progres economic a fost însoțit de un puternic avânt imperialist, astfel că Imperiul Nipon a înfruntat cu succes China (1894-1895) pentru controlul asupra Coreei, apoi Rusia (1904-1905).

• Pu Yi

Ultimul împărat chinez (1908-1912) al dinastiei Qing. După proclamarea republicii, s-a retras în Orașul Interzis până în 1924. Arestat de sovietici, a fost predat apoi autorităților chineze care l-au ținut în închisoare până în 1959. A murit în 1967.

CHINA ȘI JAPONIA (secolele XIX-XX)

- Imperiul Qing (cca 1850)
- Japonia (cca 1850)
- Cuceriri japoneze până la 1931
- Cuceriri japoneze până la 1937
- Cuceriri japoneze până la 1941
- China sub conducere naționalistă (1941)
- Teritoriile Seniorilor războiului (1941)
- Teritorii pierdute de China
- Cartiere generale comuniste după 1935
- Zone ale răzcoalei boxerilor din China (1900-1901)
- Războiul chino-japonez (1894-1895)
- Războiul ruso-japonez (1904-1905)

◆ Primul Război Mondial ◆

La 28 iunie 1914, la Sarajevo, arhiducele Franz Ferdinand a fost asasinat de un naționalist sârb, studentul Gavrilo Princip. A fost scânteia care a aprins Marele Război și tensiunile dintre puterile europene: astfel, când Austro-Ungaria a declarat război Serbiei (acuzată de atentatul de la Sarajevo), s-a activat și sistemul alianțelor: Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria) au intrat în război împotriva Antantei (Rusia, Franța și Anglia), iar Italia s-a declarat neutră. Planurile militare ale celor două tabere prevedeau un război rapid, în mișcare, dar între sfârșitul lui 1914 și primăvara lui 1915, fronturile de est și de vest s-au stabilizat pe mii de kilometri de tranșee, într-un lung și epuizant război de poziții până în 1918. Războiul, deși se desfășura mai mult în Europa, a devenit mondial: Bulgaria și Imperiul Otoman s-au aliat cu Puterile Centrale; Muntenegru, Japonia,

▲ 28 Iunie 1914, ATENTATUL DE LA SARAJEVO. SĂRBUL IREIDENTIST GAVRILU PRINCIP, AFIAT LA SOCIETATEA SECRETĂ MÂNA NEAGRĂ, I-A UCIS PE FRANZ FERDINAND ȘI PE SOȚIA SA, SOFIA.

Italia și România și apoi în 1917 și Statele Unite și Grecia s-au aliat cu Antanta. Luptele s-au intensificat între 1917 și 1918. Prăbușirea frontului rus, apoi Revoluția din Octombrie le-au dat Puterilor Centrale ocazia să declanșeze ofensiva asupra Italiei, dar armata italiană a rezistat și intervenția masivă a SUA a conștrâns la capitulare: Austria, la 4 noiembrie, și Germania, la 11 noiembrie, au semnat armistițiul care a încheiat ostilitățile.

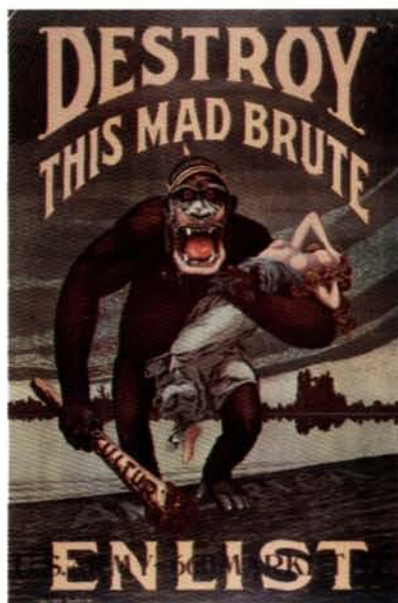
EUROPA ÎNTRE 1900 ȘI 1920

SECOLUL XX, ÎNCEPUT SUB CELE MAI BUNE AUSPICII, CEL PUȚIN ÎN PRIMII ANI AI LA BELLE EPOQUE, A CONTINUT CU UN CONFLICT ALE CĂRUI CONSECINȚE AU FOST GROAZNICE.

Mai dezastruoasă decât războiul a fost pacea; tratatele impuse de națiunile învingătoare au plantat germenii unui viitor conflict, care în câțiva ani avea să însângereze din nou lumea.

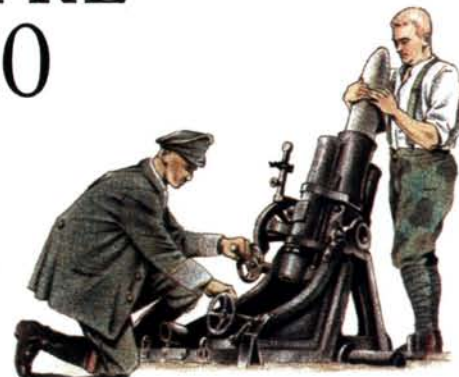
Conferința de pace

La 18 ianuarie 1919, a început la Paris conferința de pace încheiată după doi ani cu cinci tratate care enunțau condițiile păcii pentru țările învinse și redesenau harta geografică și politică a Europei. În tratatul de la Versailles (28 iunie 1919), i s-au impus condiții foarte dure Germaniei, considerată responsabilă pentru începerea războiului: trebuia să restituie Franței Alsacia și Lorena; să cedeze toate coloniile Angliei, Franței și Japoniei; să demilitarizeze Renania; să cedeze Poloniei Prusia Occidentală; să plătească 132 de miliarde de mărci-aur ca daune

◀ MANIFEST PENTRU RECRUTARE FOLOSIT DE ARMATA STATELOR UNITE.

▽ MORTIERĂ FOLOSITĂ ÎN RĂZBOI DE ARMATA GERMANĂ.

CURSA ÎNARMĂRILOR

Raporturile tensionate dintre cele două blocuri continentale au provocat din partea germanilor dorința de a avea o flotă care să concureze cu cea engleză, astfel că parlamentul a aprobat o lege navală și fonduri suplimentare pentru armată. Statele Antantei au răspuns imediat cu noi investiții în domeniul militar, provocând o tragică spirală care avea ca unic scop războiul.

• Societatea Națiunilor

Puterile învingătoare au fondat la 28 aprilie 1919 Societatea Națiunilor, un organism internațional cu sediul la Geneva, pentru soluționarea pașnică a conflictelor dintre națiuni. Dar excluderea Germaniei și retragerea SUA au redus această entitate la condiția de instrument al politicii engleze.

RECRUTAREA

În timpul războiului, numărul impresionant al celor căzuți în luptă cerea reînnoirea constantă a armatelor. Toate țările au recurs la propagandă în vederea înrolării tinerilor.

MARELE RĂZBOI (1914-1918)

Statele Antantei	Ofensive ale...
Aliații Antantei	Ofensive ale...
Puterile Centrale	Ofensive ar...
Aliații Puterilor Centrale	Debarcări am...

de război. Tratatul de la Saint-Germain (10 septembrie 1919) cu Austria și tratatul de la Trianon (4 iunie 1920) cu Ungaria au dus la dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar: Austria și Ungaria au devenit două mici state independente, a fost recunoscută independența Cehoslovaciei și a Iugoslaviei (care unifica Serbia, Croația, Slovenia, Bosnia, Herțegovina și Muntenegru). Italia a obținut Trentino, Alto Adige, Trieste și Istria, rămânând însă nerezolvată problema teritoriului Fiume.

△ LENIN (PSEUDONIM AL LUI VLADIMIR ILIČ ULIANOV), PRINCIPALUL ARTIZAN AL REVOLUȚIEI BOLȘEVICE, PRIMUL SECRETAR AL PCUS.

REVOLUȚIA RUSĂ
Lipsa de sensibilitate a țarului și a clasei diriguitoare față de problemele politico-sociale și desfășurarea dezastruoasă a războiului a provocat o revoltă populară care în februarie 1917 i-a adus la putere pe socialiștii moderați în frunte cu A.F. Kerenski. Dar după câteva luni, văzând că Rusia încă era în război, Lenin a organizat o nouă revoltă și în noaptea de 24 spre 25 octombrie a luat cu asalt Palatul de Iarnă de la Sankt Petersburg, sediul Dumei, și a instaurat o nouă putere bazată pe soviete (consilii) de muncitori și soldați.

• Războaiele balcanice

Între 1912 și 1913, în Balcani au avut loc două războaie în care au fost implicate toate țările din regiune. La 18 octombrie 1912, Serbia, Bulgaria, Grecia și Muntenegru au declarat război Turciei, care a fost învinsă și a acceptat armistițiul: în baza tratatului de pace semnat la Londra, și-a pierdut toate posesiunile europene. Împărțirea Macedoniei a pus în conflict Serbia și Bulgaria. La 29 iunie 1913, Bulgaria a declarat război Greciei și Serbiei, susținute apoi de România și Muntenegru. Bulgaria a fost învinsă și a semnat pacea de la București (10 august 1913).

◆ Fascismul și nazismul ◆

△ MANIFEST DE PROPAGANDĂ ELECTORALĂ NAZISTĂ, 1932. „NOI, LUCRĂTORII, NE-AM TREZIT! VOTĂM CU PARTIDUL NAȚIONAL-SOCIALIST!”

După război, Europa a traversat o dificilă perioadă de criză – economică din cauza creșterii datoriei publice, a inflației și a șomajului; socială și politică, alimentată de tensiunile revoluționare generate de proletariat și de revenirea unor presiuni naționaliste. În această situație agravată și de efectele crizei din 1929, doar țările cu tradiții solide liberal-democratice (Franța, Anglia și țările scandinave) au reușit să păstreze democrația parlamentară, în timp ce în majoritatea țărilor europene au ajuns la putere regimuri autoritare de dreapta sau fasciste. În Italia, liderul mișcării fasciste, Benito Mussolini, a reușit să tempereze teama de comunism a bugheziei și incertitudinile clasei liberale, și a ajuns prim-ministru la 28 octombrie 1922, după marșul asupra Romei, iar între 1924 și 1929 a impus dictatura fascistă. În Germania, Republica de la Weimar, constituită în 1919, a trecut peste durii ani de criză, s-a refăcut economic și a plătit daunele de război ca urmare a finanțărilor americanilor prin planul Dawes (1924). Dar criza din 1929, care a produs în Germania cinci milioane de șomeri, a reaprins tensiunile sociale și a deschis drumul spre afirmarea electorală a Partidului Național-Socialist al lui Adolf Hitler. Numit cancelar la 31 ianuarie 1933, Hitler a instaurat dictatura nazistă.

LUMEA ÎNTRE CELE DOUĂ RĂZBOAIE

CONDIȚIILE DIFICILE DE PACE IMPUSE GERMANIEI ȘI GRAVA CRIZĂ ECONOMICĂ DE DUPĂ PRIMUL RĂZBOI MONDIAL AU FAVORIZAT APARIȚIA UNUI CLIMAT DE TENSIUNI PUTERNICE ȘI DE CONFLICTE, AFIRMÂNDU-SE ÎN MULTE STATE PARTIDE TOTALITARE MOTIVATE DE IDEALURI NAȚIONALISTE.

În loc să calmeze spiritele în Europa, înțelegerea de pace a produs ostilitate și dorințe de răzbunare, într-o situație de profundă criză economică declanșată de reconversia forțată a industriei. Amenințarea revoluției comuniste a contribuit la creșterea tensiunilor.

Criza din 1929

Chiar și SUA, ieșite victorioase din război, au căzut în cea mai gravă criză din istorie când joi, 24 octombrie 1929, bursa de pe Wall Street s-a prăbușit vertiginos, lucru care s-a răsfrânt asupra câtorva milioane de americani. La sfârșitul anilor 1920, reducerea cererii externe și interne de produse americane a dus la o supraproducție combinată cu o creștere relativă a prețurilor; speculanții au început să vândă acțiunile companiilor industriale din portofoliul lor, generând un proces care a dus mai întâi la falimentul acelor industrii, apoi al băncilor. Panica s-a răspândit imediat printre oameni, care în câteva zile și-au pierdut toate economiile.

Războiul civil spaniol

Războiul civil spaniol, început în iulie 1936, a durat 32 de luni. Într-o tabără erau republicanii, socialiștii și comuniștii, susținuți de voluntari din democrațiile occidentale, în cealaltă, monarhiștii și falanștii, susținuți de Biserică și asistați de Germania nazistă și Italia fascistă. La sfârșitul anului 1936, Societatea Națiunilor le-a interzis țărilor străine să se implice în conflict. Națiunile democratice nu i-au susținut deloc pe republicani, în timp ce rebelii au primit în continuare ajutor de la Germania, Italia și Portugalia. Barcelona, unde se transferase în 1937 guvernul republican, a căzut în ianuarie 1939; Valencia și Madrid au capitulat în martie. Începea o lungă perioadă de dictatură (1939–1975). La izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, Spania a rămas neutră: războiul civil fusese un eveniment sângeros și chiar și astăzi istoricii estimează între 500 000 și

STALIN
La îmbolnăvirea lui Lenin (1922), Stalin a fost numit secretar general al PCUS și a devenit liderul incontestabil al URSS până la moartea sa (1953).

RĂZBOIUL CIVIL SPANIOL

- Teritorii naționaliste
- Teritorii naționaliste
- Teritorii naționaliste
- Teritorii republicane
- Principale fronturi

• **Francisco Franco**

General spaniol, unul dintre liderii rebelilor naționaliști care au declanșat războiul civil împotriva guvernului republican legitim. A impus un regim dictatorial dur, menținut până la moartea lui (1975).

un milion de victime. Economia precară a Spaniei a fost distrusă iremediabil. În 1975, după moartea dictatorului Francisco Franco, a fost restaurată, cel puțin formal, monarhia, iar regele Juan Carlos de Bourbon, susținut de forțele liberale și progresiste, a impus regimul democratic și a făcut eforturi pentru relansarea economiei.

● **GUERNICA**

La 26 aprilie 1937, orașul basc Guernica, controlat de republicani, a fost bombardat de avioanele Legiunii Condor germane și de câteva avioane ale aviației fasciste italiene. A fost primul bombardament îndreptat împotriva civililor, lipsit de orice valoare militară. Întregul oraș, cu 7 000 de locuitori și alți 3 000 de refugiați, a fost șters de pe fața pământului.

△ SAVOIA-MARCHETTI SM. 81 AL AVIACION DEL TERCIO FOLOSIT ÎN BOMBARDAMENTELE DIN RĂZBOIUL CIVIL SPANIOL (1936-1939).

◆ Cauzele declanșării conflictului ◆

▲ 9 AUGUST 1945. CIUPERCA ATOMICĂ PRODUSĂ DE LANSAREA BOMBEI ASUPRA ORAȘULUI NAGASAKI.

Al Doilea război Mondial nu a fost acuzat doar de „nebulă” dictatorului german, deși personalitatea lui Hitler și ideile sale brutale au jucat un rol fundamental în declanșarea conflictului. Războiul era justificat de întreaga istorie mondială a secolului XX. Ordinea internațională construită la Versailles cu douăzeci de ani înainte de către puterile învingătoare în Primul Război Mondial s-a dovedit destul de fragilă: multe probleme au rămas nerezolvate, alimentând sentimente naționaliste, și nu au fost create condițiile unui echilibru politic real, fapt demonstrat de eșecul Societății Națiunilor. Criza din 1929 a agravat situația, pentru că marile puteri au aplicat politici de închidere și de protecție a propriilor economii, intensificând agresivitatea țărilor care nu aveau colonii, cum erau Germania și Japonia. În același timp, în țări alăturate erau la putere sisteme politice – democrația liberală, fascismul și comunismul – profund diferite și antitetice ideologic. Războiul a început ca rezultat al profunde crize economice, politice și culturale la nivel mondial.

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

POLITICA AGRESIVĂ A UNOR GUVERNE DICTATORIALE DIN EUROPA ȘI MILITARISMUL JAPONEZ AVEAU CA SCOP UN NOU CONFLICT CARE SĂ LE PERMITĂ CUCERIREA DE NOI TERITORII, DAR MAI ALES IMPUNEREA DEFINITIVĂ A HEGEMONIEI ASUPRA LUMII ÎNCĂ NEOCUPATE.

Doriința lui Hitler de a extinde teritoriile alipind mai întâi regiunea Sudeților, care fusese parte a Imperiului Habsburgic, și apoi Austria, a fost îndeplinită fără probleme, dar refuzul guvernului polonez de a permite crearea unui „coridor” care să lege Prusia Orientală de teritoriile germane a dus la declanșarea războiului.

Războiul în Europa

La 1 septembrie 1939, Germania a atacat Polonia și imediat Franța și Anglia i-au declarat război. Armata lui Hitler era foarte puternică și timp de trei ani a obținut triumf după triumf. Germania a învins Polonia, Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda, Franța, Iugoslavia și Grecia, lovind dur și Anglia. Între timp (iunie 1940), și Italia a intrat în război ca aliată a germanilor și a deschis un nou front în Africa pentru cucerirea Canalului Suez, aflat în mâinile

• Pearl Harbor

La 7 decembrie 1941, în zori, sute de avioane japoneze, decolate de pe portavioane, au atacat flota SUA staționată în port: opt crucișătoare americane și alte câteva zeci de nave au fost scufundate sau avariate, au fost distruse 200 de avioane și ucise sau rănite 3 000 de persoane de la bază.

englezilor. În 1941, forțele nazistofasciste au atacat Uniunea Sovietică, ajungând până la Moscova, dar s-au retras în anul următor, după respingerea ofensivei lor.

Războiul devine mondial

Războiul a devenit mondial din cauza atacului Japoniei asupra SUA, la 7 decembrie 1941. În mai puțin de un an, Tokyo a ajuns să domine întregul sud-est asiatic, dar a fost obligat să se oprească și să se retragă în fața potențialului militar al SUA.

ADOLF HITLER

Fondator al Partidului Național-Socialist (1920), și-a formulat doctrina politică în cartea *Mein Kampf* (1925). După câștigarea legitimă a scrutinului din 1933, a fost ales cancelar, dar și-a asumat întreaga putere și a instaurat dictatura. S-a sinucis cu câteva zile înainte de sfârșitul războiului.

◀ ADOLF HITLER, FUHRERUL – „ȘEF” SAU „CONDUCĂTOR” – ERA UN TITLU PE CARE CANCELARUL GERMAN ȘI L-A ATRIBUIT PRIN LEGE.

◀ ECHIPAMENT AL SS, CORPUL PARAMILITAR DIN PĂCATE CELEBRU PENTRU BRUTALITĂȚILE SALE.

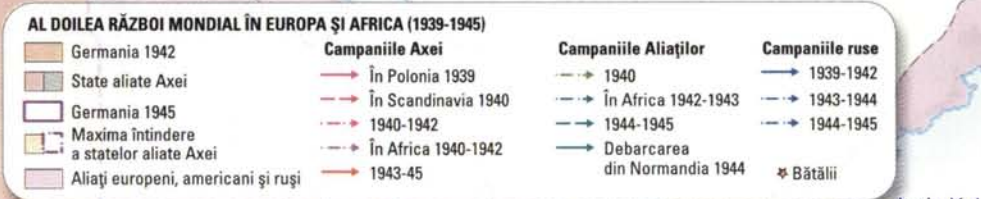
Sfârșitul conflictului

Resursele materiale și umane ale Germaniei și Japoniei nu puteau rivaliza cu ale adversarilor. După Stalingrad, forțele sovietice victorioase au avansat în Europa de Est și anglo-americanii au debarcat în Normandia în iunie 1944, recucerind Europa occidentală. În primăvara anului 1945, Aliții au ajuns la Berlin, Hitler s-a sinucis la

• Stalingrad
Momentul crucial al campaniei din Rusia a fost dura rezistență a Stalingradului. După ce a asediat îndelung orașul, Armata VI germană, condusă de generalul F. von Paulus, a fost înconjurată de armata rusă și constrânsă să se retragă (1 februarie 1943).

SS Schutz-Staffeln (echipe de protecție), corp paramilitar german format în 1925 și condus din 1929 de Heinrich Himmler. Militarizarea SS s-a definitivat în timpul războiului, când a început să opereze ca poliție militară. A avut un rol fundamental în administrarea lagărelor și în persecutarea evreilor.

30 aprilie, iar germanii s-au predat. În Pacific, cele două bombe atomice aruncate peste Hiroshima și Nagasaki au încheiat conflictul.

◀ GRENADĂ F-1 SOVIETICĂ. ESTE UN TIP DE GRENADĂ CARE DISTRUGE ȚINTA PRIN SCHIE DE METAL. RAZA DE ACȚIUNE ESTE MAI MARE DECÂT MAXIMUL DISTANȚEI LA CARE POATE FI ARUNCATĂ.

◆ Decolonizarea ◆

△ GANDHI ȘI NEHRU, ÎNTR-O FOTOGRAFIE DE LA 8 AUGUST 1942, CÂND CONGRESUL INDIAN ÎNTRUNIT ÎN SESIUNE PLENARĂ A CERUT INDEPENDENȚA DE MAREA BRITANIE. AU FOST ARESTAȚI ÎN DIMINEȚA URMĂTOARE.

Un moment fundamental după al Doilea Război Mondial a fost cucerirea libertății și independenței de către popoarele oprimate din Africa și Asia. Datorită unei mișcări ideologice și politice, s-a anulat prezumția de superioritate a omului alb și a „dreptului” său de a governa oriunde dorește. Fenomenul a fost rezultatul mai multor factori, decisiv fiind războiul mondial. De fapt, mai ales în timpul ultimului conflict, statele colonizatoare s-au văzut constrânse să preseze coloniile pentru oameni și resurse în schimbul promisiunii unei mai mari autonomii politice și economice. Decolonizarea a fost favorizată și de faptul că puterile europene au ieșit redimensionate din conflict: mai rămăseseră doar două superputeri, SUA și URSS, și nici una nu era interesată să mențină sistemul colonialist, la formarea căruia nu participaseră, opunându-se și ideologic. S-a adăugat și profunda dorință de obținere a demnității eficient exprimată în cuvintele unuia din cei mai mari exponenți ai lumii politice africane: „Noi avem o singură nevoie de netăgăduit: aceea a demnității... Dar, pentru că nu există demnitate fără libertate, preferăm libertatea în sărăcie decât bogăția în sclavie”.

AFRICA ȘI PALESTINA

△ STEAGUL PALESTINEI

DUPĂ ÎNCHEIEREA RĂZBOIULUI ȘI ÎNFRÂNGEREA NAZISMULUI ȘI A FASCISMULUI, A RĂMAS DESCHISĂ PROBLEMA LIBERTĂȚII A MILIOANE DE INDIVIZI SUPUȘI PUTERILOR COLONIALE. A ÎNCEPUT LUPTA PENTRU INDEPENDENȚĂ, IAR ÎN DOUĂZECI DE ANI, TOATE POPOARELE COLONIZATE AU FOST ELIBERATE.

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, Franța și Marea Britanie, învingătoare, dar redimensionate de conflict, s-au confruntat cu cererea legitimă a coloniilor care cereau independența. Situația internațională s-a schimbat profund și chiar și în interiorul țărilor occidentale mișcările anticolonialiste s-au bucurat de o susținere tot mai mare.

a provocat apariția unor guverne care susțineau diferențele rasiale (Rhodesia și Uniunea Sudafricană). Ultimii europeni care au abandonat coloniile de pe continentul african au fost portughezii, care abia în 1975, după o revoluție internă, au acordat independența Angolei și Mozambicului.

Decolonizarea Africii

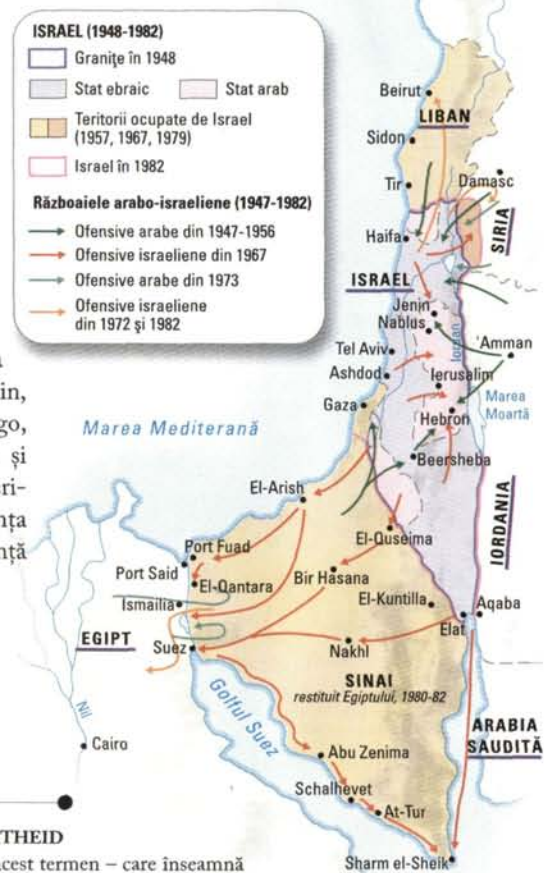
Schimbările majore între anii 1946 și 1960 privesc mai ales Africa, o zonă care fusese integral ocupată de forțele imperialiste europene. Mai întâi și-au obținut independența țările din nord (Libia, Egipt, Maroc și Tunisia), apoi valul eliberărilor a mers spre sud și în 1960 a lovit 17 țări din regiunea subsahariană (Senegal, Mauritania, Mali, Burkina Faso, Niger, Ciad, Republica Centrafricană, Nigeria, Camerun, Benin, Togo, Gabon, Coasta de Fildeș, Congo, Madagascar și Somalia). Mai complexă și mai frământată a fost istoria părții meridionale a continentului, unde rezistența coloniștilor albi la mișcările de independență

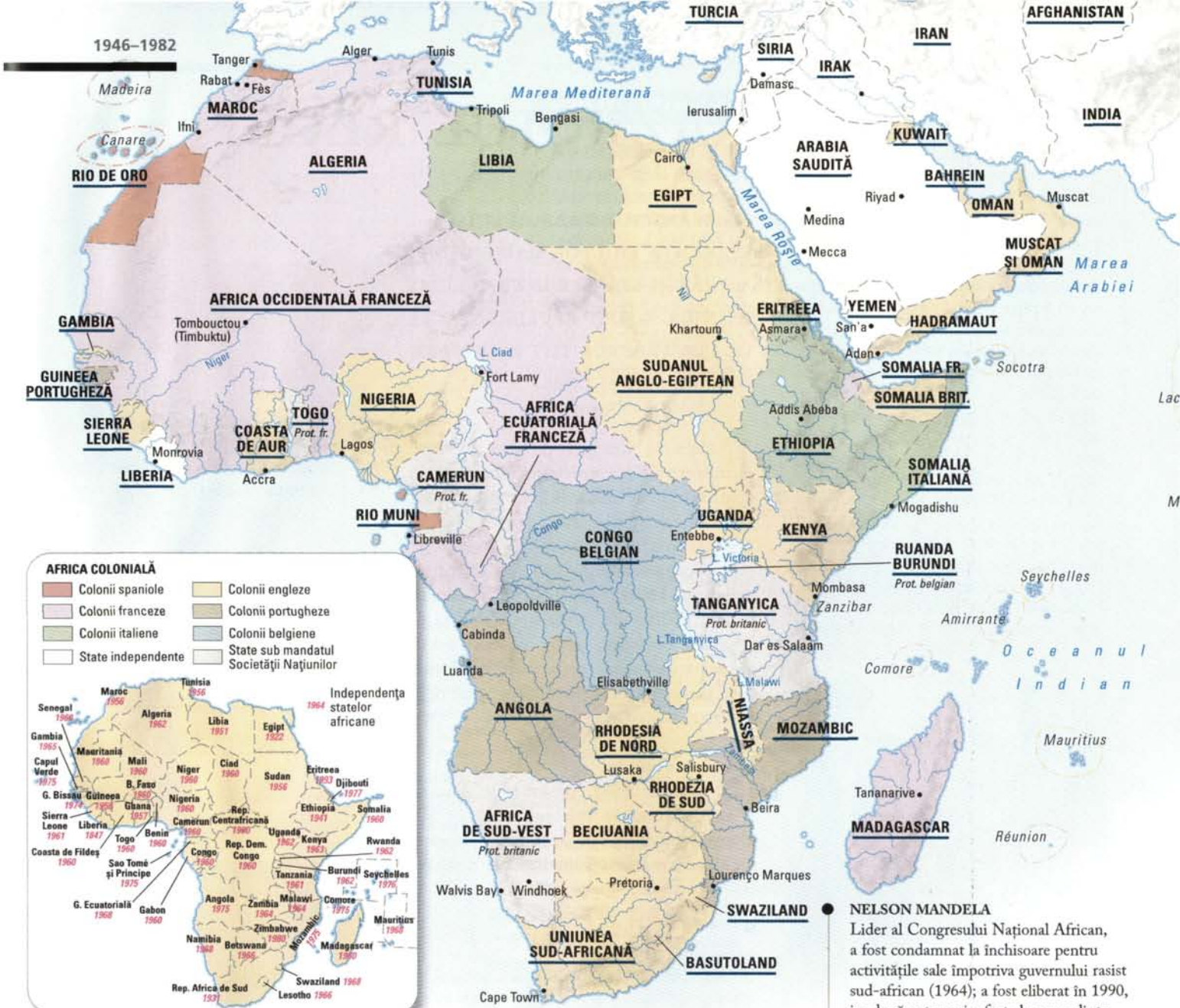
▽ UN AFIȘ FOLOSIT ÎN TIMPUL APARTEIDULUI: „SERVICIILE PUBLICE SUNT DESTINATE EXCLUSIV ALBILOR”.

APARTEID

Prin acest termen – care înseamnă „separare” în limba afrikaans – se înțelege o politică de segregare rasială (în Africa de Sud între 1948 și 1993), bazată pe o divizare rasială rigidă între minoritatea albă și majoritatea neagră.

Chestiunea palestiniană

Una dintre cele mai neliniștitoare chestiuni nerezolvate ale lumii moderne este cea a Palestinei. În 1948, ONU a stabilit împărțirea teritoriului palestinian în două state autonome, unul evreu și altul palestinian; dar această decizie a fost respinsă de țările arabe, care au atacat imediat Israelul. În ciuda

evidenței superiorității numerice arabe, israelienii au câștigat și au ocupat multe teritorii noi. În 1967 (Războiul de Șase Zile), și în 1973 (Războiul de Yom Kippur), s-au desfășurat alte conflicte terminate tot cu victoria israeliană și cu ocuparea altor zone până la preluarea peninsulei Sinai, a Înălțimilor Golan și a Cisiordaniei, care aparținuseră Egiptului, Siriei și Iordaniei. După acordurile de la Camp David (1978), o parte a acestor teritorii au fost restituite palestinienilor. După acordurile de la Oslo, în 1993, OEP (Organizația pentru Eliberarea Palestinei) a recunoscut statul Israel și a primit în schimb dreptul de administrare autonomă a celei mai mari părți a orașelor din Cisiordania (West Bank) și din Fâșia Gaza. Și-a luat numele de Autoritatea Națională Palestiniană.

• Intifada

Rebeliune populară, începută în decembrie 1987, împotriva ocupației israeliene din Fâșia Gaza și răspândită apoi în Cisiordania pentru atragerea atenției opiniei publice internaționale asupra chestiunii palestinene.

NELSON MANDELA
Lider al Congresului Național African, a fost condamnat la închisoare pentru activitățile sale împotriva guvernului rasist sud-african (1964); a fost eliberat în 1990, iar după patru ani a fost ales președinte al Republicii Africa de Sud.

△ NELSON MANDELA, LIDER AL MIȘCĂRII ANTIAPARTHEID, A PRIMIT ÎN 1993 PREMIUL NOBEL PENTRU PACE.

◆ Lumea în două blocuri ◆

Imediat după război, SUA și URSS, noile superputeri mondiale a căror alianță a decis înfrângerea nazismului și a fascismului, au început o luptă pentru hegemonie, ca reprezentante a două sisteme sociale și ideologice opuse – capitalismul și socialismul. Conflictul între cele două superputeri au implicat întreaga lume, constrânsă să graviteze în jurul acestor doi „poli” și să se împartă în blocuri opuse, unul sub influența americană și celălalt sub cea sovietică. Starea conflictuală între SUA și URSS a luat numele de Război Rece, sintagmă inventată în 1948 de jurnalistul Walter Lippman pentru a desemna dura opoziție dintre blocuri, care, fără confruntări directe în plan militar, duceau un fel de război pe terenul diplomației, al economiei, al propagandei

△ NIKITA HRUSCIOV, SECRETARUL PARTIDULUI COMUNIST SOVIETIC, ȘI JOHN FITZGERALD KENNEDY, PREȘEDINTELE SUA, S-AU ÎNTĂLNIT LA VIENA ÎN 1961 PENTRU A PUNE BAZELE UNUI ACORD BILATERAL.

și printr-o progresivă cursă a înarmărilor. După 1948, Războiul Rece s-a manifestat mai ales în Europa și în special în chestiunea Germaniei, iar în anii 1960 printr-o serie de crize locale în diverse puncte ale globului. În SUA, sindromul „pericolului roșu”, acutizat în special în anii 1950, și-a găsit o exemplară formă de exprimare în campaniile de denunțare ale senatorului Joseph McCarthy. Amenințarea unui război nuclear (așa-numitul „echilibru al terorii”) a împiedicat conflictul armat direct, dar, simultan, a deschis calea nevoii de depășire a Războiului Rece.

RĂZBOIUL RECE

LA SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI, SPERANȚA MULTOR OAMENI DE A TRĂI ÎN SFÂRȘIT ÎNTR-O LUME PAȘNICĂ A FOST SPULBERATĂ DE CONTRASTUL TOT MAI MARE DINTRE SUA ȘI URSS.

Eliberarea Europei de Est de către Armata Roșie a determinat includerea zonei în sfera de influență sovietică, alterând profund echilibrul politic internațional de dinaintea conflictelor mondiale. Acest lucru l-a preocupat foarte mult pe noul președinte american, Harry Truman, care a adoptat o linie politică de fermă opoziție față de Uniunea Sovietică, astfel contribuind la alimentarea acelei neîncredere reciproce care caracteriza relațiile dintre cele două superputeri.

Doctrina Truman

La 12 martie 1947, președintele Truman a anunțat într-un celebru mesaj în fața Congresului decizia de „susținere a popoarelor libere care rezistă tentativelor de supunere

CRIZA DIN CUBA

În 1962 a părut iminentă declanșarea unui război nuclear, când URSS a instalat în Cuba, aliata sa, câteva rachete care puteau lovi teritoriul Statelor Unite; în fața blocadei navale a insulei ordonată de președintele Kennedy, Moscova și-a dezafectat bazele de rachete de pe insulă.

• Războiul din Vietnam

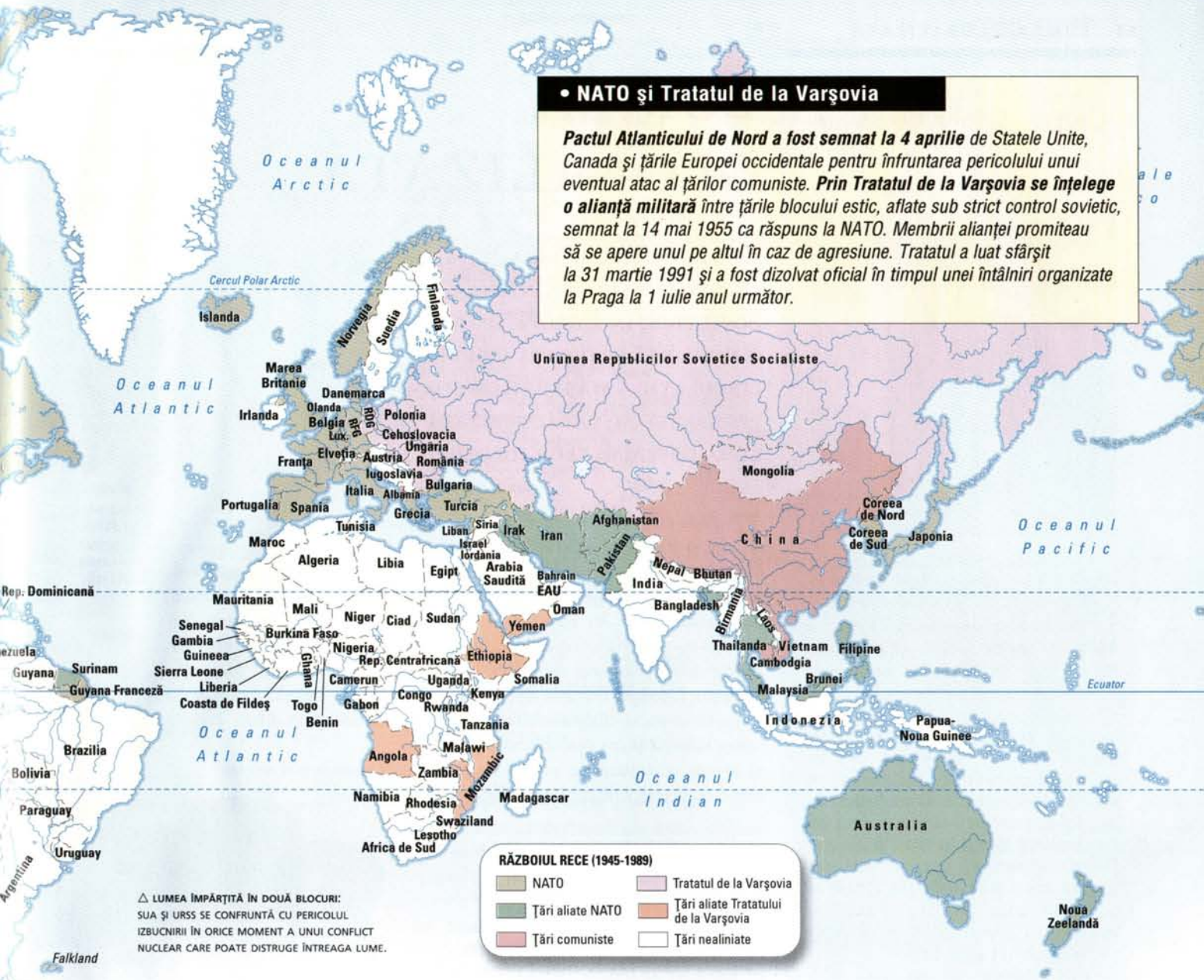
După cucerirea independenței (1954), Vietnamul a fost împărțit în două state: la nord de paralela 17° era Republica Democratică Vietnam (comunistă), iar la sud era Vietnamul de Sud (filooccidental). Rebelii comuniști (Vietcong) din sud au declanșat luptele de gherilă și a fost nevoie de intervenția masivă a Statelor Unite (1964-1973). După ce americanii au abandonat lupta, comuniștii au reușit să se impună și în 1975 au cucerit capitala din sud, Saigon, și au unificat țara.

△ RACHETĂ INTERCONTINENTALĂ CAPABILĂ SĂ ATINGĂ OBIECTIVE STRATEGICE ȘI SĂ DISTRUGĂ CU O FORȚĂ NUCLEARĂ CU MULT SUPERIOARĂ CELEI ABĂTUTE ASUPRA JAPONIEI.

• NATO și Tratatul de la Varșovia

Pactul Atlanticului de Nord a fost semnat la 4 aprilie de Statele Unite, Canada și țările Europei occidentale pentru înfruntarea pericolului unui eventual atac al țărilor comuniste. Prin Tratatul de la Varșovia se înțelege o alianță militară între țările blocului estic, aflate sub strict control sovietic, semnat la 14 mai 1955 ca răspuns la NATO. Membrii alianței promiteau să se apere unul pe altul în caz de agresiune. Tratatul a luat sfârșit la 31 martie 1991 și a fost dizolvat oficial în timpul unei întâlniri organizate la Praga la 1 iulie anul următor.

△ LUMEA ÎMPĂRȚITĂ ÎN DOUĂ BLOCURI: SUA ȘI URSS SE CONFRUNTĂ CU PERICOLUL IZBUCNIRII ÎN ORICE MOMENT A UNUI CONFLICT NUCLEAR CARE POATE DISTRUGE ÎNTREAGA LUME.

venite din partea minorităților înarmate sau prin presiuni externe“. Era un mesaj îndreptat împotriva URSS prin care Truman averiza că SUA ar fi intervenit și militar în statele care riscau să ajungă sub regimul comunist, așa cum se întâmpla în Grecia.

Planul Marshall

Urmând aceeași viziune de împiedicare a înaintării comunismului în Europa occidentală, SUA au conceput în 1947 un plan de ajutor economic numit după cel care l-a propus, secretarul de stat George Marshall. Țările europene distruse de război aveau nevoie de multe produse, dar nu aveau bani să plătească,

motiv pentru care guvernul SUA a decis să le ofere împrumuturi și bunuri, diminuând astfel nemulțumirile sociale care ar fi putut favoriza forțele comuniste.

△ B-52G/H. BOMBARDIER AL AVIAȚIEI MILITARE SUA.

RĂZBOIUL DIN COREEA

Cel mai mare pericol de izbucnire a unui nou conflict mondial a apărut când regimul comunist din Coreea de Nord a invadat Coreea de Sud în vara anului 1950. Sub auspiciile ONU, dar cu conducerea efectivă a SUA, o forță de intervenție internațională a oprit avansarea nord-coreenilor, restabilind în 1953 precedentul *status quo*.

Cominform

Răspunsul sovietic la inițiativa americană a fost crearea unui birou de informații între partidele comuniste (Cominform) care avea sarcina să coordoneze partidele comuniste „în vederea unei păci stabile și unei democrații populare“, intenționând astfel să creeze sau să întărească regimurile comuniste.

◆ Căderea Zidului Berlinului ◆

△ ZIDUL BERLINULUI ACOPERIT CU DESENE DUPĂ CE AUTORITĂȚILE BERLINULUI DE EST AU PERMIS LIBERA TRECERE.

În noaptea de 9 spre 10 iunie 1989, s-a prăbușit ultimul simbol al Războiului Rece. Încă din acea după-amiază, guvernul Republicii Democrate Germane (RDG) anunțase libera circulație pentru berlinezii care locuiau în partea estică. Mulți s-au adunat lângă zidul care de la 13 august 1961 împărțise orașul în două și reprezentase, aproape treizeci de ani, un obstacol de netrecut pentru cei care voiau să ajungă în vestul Berlinului. Fericiți, berlinezii au luat cu asalt zidul și au distrus o mare parte din el fără ca soldații să intervină. Prăbușirea zidului a anticipat cu câteva săptămâni căderea comunismului în estul Europei, mai ales că URSS, țara-mamă care traversa o profundă criză economică și socială, era incapabilă să oprească acele impulsuri spre libertate. În martie 1990, au avut loc primele alegeri libere din Germania, prin care s-a consfințit unificarea țării, iar în anul următor steagul roșu a fost îndepărtat definitiv de pe Kremlin.

▽ HONG KONG. LA 1 IULIE 1997, DUPĂ 156 DE ANI DE ADMINISTRARE BRITANICĂ, HONG KONG A REVENIT SUB JURISDICȚIE CHINEZĂ.

LUMEA GLOBALIZATĂ

ODATĂ CU PRĂBUȘIREA COMUNISMULUI ÎN UNIUNEA SOVIETICĂ, ÎN EUROPA SE DESCHIDE O NOUĂ ERĂ DEDICATĂ LIBEREI CIRCULAȚII A MĂRFURILOR ȘI A PERSOANELOR, CARACTERIZATĂ PRIN LIPSA OBSTACOLELOR IDEOLOGICE.

Euforia care a urmat căderii comunismului și sfârșitului separării lumii în două blocuri a durat doar câteva luni, pentru că multe popoare erau incapabile de o tranziție nedureroasă. Au izbucnit conflicte în Iugoslavia, care s-a dezmembrat, și în alte zone anterior controlate de URSS: Cecenia, Armenia, Georgia. Dar mai ales a început să se profileze un conflict al civilizațiilor între lumea creștină și cea musulmană, care părea să arunce umanitatea în negura timpurilor, într-o nouă epocă de conflicte religioase.

EURO

La 1 ianuarie 2002, a intrat în circulație în 12 țări ale Uniunii Europene moneda euro, adoptată de Austria, Belgia, Franța, Finlanda, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Luxembour, Olanda, Portugalia și Spania.

11 septembrie 2001

Atentatul asupra celor două turnuri gemene ale World Trade Center din New York, pus în practică de teroriști arabi afiliați la al-Qaeda (organizație condusă de Osama bin Laden), a evidențiat dramatic marile rivalități dintre lumea occidentală și integrismul

islamic. Reacția SUA a fost imediată: în decembrie, a fost răsturnat guvernul taliban al Afghanistanului, bănuț de protejarea lui bin Laden, iar după doi ani, furia americană s-a abătut asupra Irakului guvernat de dictatorul Saddam Hussein,

▽ MONEDE DE 50 DE EUROCENTI.

acuzat că ascunde arme de distrugere în masă. Și aici victoria militară părea la îndemână, dar armata invadatoare nu deține încă controlul absolut al teritoriului și, din păcate,

• Societăți multietnice

Fenomenul migrației din țările sărace spre cele bogate a produs, în acestea din urmă, societăți multietnice, unul din aspectele cele mai pozitive ale societății contemporane, deși este însoțit uneori de probleme de identitate culturală și de tradiție sau reguli sociale.

terorismul islamic a găsit un nou impuls de pe urma acestui atac: prețul a fost plătit de Spania prin explozia de la gara madrilenă Antocha (11 martie 2004) și de Marea Britanie prin atentatul de la metrourul din Londra (7 iulie 2005).

„Chindia”: noua putere economică
 Adevăratele protagoniste ale lumii globalizate sunt China și India. Datorită celor trei miliarde și jumătate de locuitori și mai ales surprinzătoarei dezvoltări din ultimii ani, au devenit un adevărat miracol economic atrăgând resurse din întreaga lume și dezvoltând o industrie capabilă să rivalizeze cu cea americană sau europeană. Viitorul se află în mâinile lor, mai ales că toți observatorii economici internaționali sunt de acord când afirmă că, în următorii treizeci de ani, „Chindia” (neologism introdus de jurnalistul italian Federico Rampini) va fi motorul lumii.

ANTENĂ PARABOLICĂ. ANTENELOR DE ACEST TIP SUNT CAPABILE SĂ CAPTEZE SEMNALELE SATELIȚILOR ARTIFICIALE.

NOILE TEHNOLOGII
 Dezvoltarea științei și tehnicii în această perioadă nu are egal în întreaga istorie a umanității; inventarea unor sisteme de comunicare tot mai rapide (computere, telefonie mobilă și internet) a permis ideilor și informațiilor să circule cu o viteză de neconceput altădată și să ajungă în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii.

INDICE DE NUME

- Abd al-Rahman 18
 Adabelron 20
 Agilulf 13
 Alcuin din York 17
 Alexandru cel Mare 8, 9, 14, 18
 Alexandru I 41
 Alfonso al VI-lea al Castiliei 23
 Ali 19
 Almohazi 23
 Amits 5
 Anselm 16
 Antioh al III-lea 9
 Antoniu 10
 Aristotel 8
 Ataulf 13
 Attila 13
 Augustus 10
 Aurelian 8
 Batu 24
 Beauharnais, Josephine 40
 Bell A.G. 43
 Bertrada din Laon 16
 Bingham, Hiram 27
 Bismarck, Otto von 42
 Boabdil din Granada 23
 Boleyn, Anne 33
 Bolivar, Simón 46, 47
 Booth, John Wilkies 45
 Borglum, Gupton 45
 Bourbon 34
 Brutus 10
 Buddha 15
 Buonaparte, Carlo 40
 Caboto, Giovanni 31
 Cabral, Pedro Alvares 31
 Caesar, Iulius 10
 Cajetan, Thomas 32
 Calul Nebun (Crazy Horse) 44
 Calvin, Jean 32
 Canut (Knut) al II-lea cel Mare 21
 Carloman 16
 Carol al II-lea, regele Spaniei 34
 Carol cel Mare 3, 16, 17
 Carol cel Pleșuv 16
 Carol Martel 18, 19
 Cassius Dio 10
 Caterina de Aragon 33
 Chandragupta 14, 15
 Cid 23
 Clodovic 12
 Columb, Cristofor 26, 30
 Concini, Concino 35
 Conrad al III-lea 23
 Constantin 10
 Cook, James 31
 Copernic 38
 Cortes, Hernan 27
 Cristian al IV-lea al Danemarcei 34
 Custer, George Armstrong 44
 Da Gama, Vasco 30, 31
 Darius 2, 6, 8, 9
 Davis, Jefferson 44
 Desiderata, 16
 Diaz, Porfirio 47
 Diodot 9
 Donskoi, Dumitri 36
 Droysen, Gustav 9
 Durer, Albrecht 16
 Ecaterina a II-a 37
 Eduard Confesorul 20
 Eginard 16
 Elisabeta I 33
 Engels, Friedrich 42
 Ermengarda 16
 Ferdinand al II-lea 3
 Ferdinand de Aragon 23
 Filip al II-lea 6, 8
 Filip al V-lea 34
 Filip cel Frumos 22
 Franco, Francisco 55
 Franz Ferdinand al Austrei 52
 Frederic al Saxoniei 32
 Frederic al V-lea 34
 Galeriu 10
 Galla Placidia 13
 Gandhi 58
 Garibaldi, Giuseppe 42
 Genghis Han 24, 25
 Godefroy de Bullion 22
 Goethe 41
 Gustav Adolf al Suediei 34
 Habsburg 34, 35
 Hammurabi 5
 Harald 21
 Harold 20
 Henric al VIII-lea
 Henric al VII-lea
 Henric Navigatorul 31
 Herodot 28
 Himmler, Heinrich 57
 Hitler, Adolf 54, 56
 Hohenzollern 43
 Holbein, Hans 33
 Houel, Jean-Pierre 39
 Huerta, Victoriano 47
 Ioan al VI-lea 47
 Ioan al XXIII-lea 49
 Isabela de Castilia 23
 Isus 10
 Iustinian 13
 Ivan al III-lea 25, 36
 Ivan al IV-lea 36
 Jefferson, Thomas 45
 Johann Tserclaes, conte de Tilly 34
 Juan Carlos de Bourbon 55
 Judith de Bavaria 16
 Juárez, Benito 46, 47
 Kerenski, A.F. 53
 Khadija 18
 Kitchener, Horatio Herbert 48
 Kubilai Han 24, 25
 Laden, Osama bin 62
 Lee, Robert Edward 44
 Lenin 53, 54
 Leon al III-lea 16, 17
 Leon al X-lea 32
 Leon I 13
 Lincoln, Abraham 44, 45
 Livingstone, David 48
 Lottar 16
 Loyola, Ignațiu de 33
 Ludovic al II-lea Jagello 36
 Ludovic al VII-lea 23
 Ludovic al XIII-lea 35
 Ludovic al XIV-lea 34
 Ludovic cel Pios 16
 Ludovic Filip 42
 Ludovic Germanicul 16
 Luther, Martin 32, 33
 Madero, Francisco 30, 31
 Magellan, Ferdinand 30, 31
 Mahomed 18, 19
 Mahomed al II-lea 36
 Mandela, Nelson 59
 Manet, Édouard 46
 Marc Aureliu 11
 Maria Luisa a Austriei 40
 Marius 10
 Martin, José de San 46
 Marx, Karl 42
 Matilde 20
 Mauci, A. 43
 Maximilian de Habsburg 46
 Mazarin, Jules 34
 Menes 4
 Miranda, Francisco de 46
 Miron 7
 Monroe, James 47
 Montezuma al II-lea 27
 Montgolfier, frații 38
 Morse, Samuel 43
 Muawiya 19
 Mussolini, Benito 19
 Nabucodonosor al II-lea 5
 Napoleon al III-lea 42
 Napoleon Bonaparte 41, 41, 42, 46
 Nehru 58
 Nero 10, 11
 Newcomen, Thomas 38
 Octavian Augustus 10
 Odoacru 10, 12, 13
 Ogodai 24
 Olimpiade 7, 8
 Othman I 36
 P'u Yi 50
 Paul al III-lea 33
 Payens, Hugo de 22
 Pericle 7
 Perry, Matthew 50
 Petru I 46, 47
 Petru I cel Mare 37
 Philippe de Champaigne 35
 Pipin cel Scurt 16
 Pius al VII-lea 40
 Pius al V-lea 36
 Polo, Marco 24, 25, 30
 Pompei 9, 10
 Princip, Gavrilo 52
 Ptolemeu al II-lea 8
 Ptolemeu I 8
 Ramolino, Letizia 40
 Rampini, Federico 63
 Remus 10
 Richelieu 35
 Robinson, Dwaine 45
 Roderick 13, 19
 Roland 16
 Romulus 10, 22
 Romulus Augustulus 10, 12
 Roosevelt, Theodore 45
 Saddam Hussein 62
 Saint-Omer, Godfroy de 22
 Saladin 22
 Sant Ana, Antonio Lopez de 46
 Selim al II-lea 36
 Shi Huangdi 14, 15
 Siagru 12
 Soliman Magnificul 36
 Sonni Ali Ber 28
 Sonni Ali Kilnu 28
 Stalin 54
 Sun Yat-sen 50, 51
 Sven I 21
 Tao-kuang 50
 Taurul Șezând (Sitting Bull) 44
 Teodor 13
 Teodosiu 12, 13
 Timurlenk 25
 Tsu Hsi 50
 Urban al II-lea 22
 Vasile al III-lea 36
 Vespasian 11
 Vespucci, Amerigo 30
 Victor Emanuel al II-lea 42
 Victoria, regina 49
 Villa, Pancho 47
 Voltaire 38
 Wallenstein, Albrecht von 34
 Washington, George 38, 45
 Watt, James 38
 Wilhelm al III-lea de Orania 34
 Wilhelm Cuceritorul 20
 Wilhelm I 42
 Xerxes 6
 Yesugei 24
 Ying Zheng 15
 Yuan-Shih-k'ai 50
 Zapata, Emiliano 47
 Zenobia 8
 Zhu Yuanzhang 25

ATLANTE STORICO ILLUSTRATO
 © 2009, ARTEMISIA progetti editoriali,
 Genova, Italia
 Grafică: *Laura Aceti, Donatella Bergamino*
 Hărți: *Dario Cali*
 Texte: *Gianni Palitta*

ATLAS ISTORIC ILUSTRAT AL LUMII
 © 2009 Editura Litera
 pentru versiunea în limba română

O.P. 53; C.P. 212, sector 4
 București, România
 tel. +021 3196390; 3196393
 e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

Traducere din limba italiană
Raluca Pușdercă

Editor
Vidrașcu și fiii
 Copertă
Vladimir Zmeev
 Redactor *Ilieș Câmpeanu*
 Corector *Cristiana Miu*
 Tehnoredactare și prepress
Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Atlas istoric ilustrat al lumii /
 trad.: Raluca Pușdercă. –
 București: Litera Internațional, 2009
 ISBN 978-973-675-648-1
 I. Pușdercă, Raluca (trad.)

94(100)(084)

Tipărit la G. Canale, București

ATLAS ISTORIC

ILUSTRAT AL LUMII

Semiluna Fertilă
Lumea greacă și romană
Barbarii
China și India
Islamul și cruciadele
Imperiul Mongol
Civilizații precolumbiene și regate africane
Marile descoperiri geografice
Reforma
Secolul Luminilor
Napoleon și epoca napoleoniană
Cele două războaie mondiale
Lumea de azi

ISTORIE • ECONOMIE • SOCIETATE • CULTURĂ ȘI RELIGII

SIVECO
ROMANIA SA
Sălt care conștient

Financiarul

Află mai mult pe:

www.litera.ro

ISBN 978-973-675-648-1

9 789736 756481